

Hans Aanrud

En vinternat og andre fortællinger

bokselskap.no
Oslo 2024

bokselskap.no, Oslo 2024

Hans Aanrud: *En vinternat og andre fortællinger*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1896 (Kjøbenhavn/Gyldendal).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-807-2 (bokselskap.no),

978-82-8319-808-9 (epub), 978-82-8319-809-6 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere

nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

En vinternat

[1] Maanen stod spids og tynd et stykke over skogkanten i øst, kasted et svagt, gult skjær over det snedækte dalføre. Den naaed kun at frembringe et mat lys over den østlige himmel, mod nord og vest tindred stjernerne paa blaa grund med et skjælvende lys, der glimted og glitred i den kolde sne og i trænes fjærlette rimdusker. Mod syd kneb dalsiderne sig sammen, saa maanen ikke naaed ned, det var, som man aned, at selve mørket begyndte derudenfor; nordover vided dalen sig ud til en flad mo med granskog, og over den – længst borte, hvor dalsiderne igjen traadte nærmere, flimred et svagt nordlys. Ud af mørket der syd kom landevejen bugtende forbi bakker og bjerg, skinnende hvid den ogsaa, blot kjendelig ved de blaa skygger, som den høie sneplogkant kasted. Pludselig bøied den langt ud forbi en bakke, der stak længer frem end de andre, med skraaning helt ned til elven, forbi en grind, hvor [2] en endnu smalere sidevej smøg sig paa skraa opover og bugted sig ind i et skogholt, bøied saa ind igjen et langt stykke, tog saa pludselig snorlig retning lige paa moen og forsvandt i et lidt mørkt gab derinde i skogen.

Oppe i gaardene paa begge sider af dalen var der lys, gjærne i to vinduer, saa hver gaard ligesom saa med to øjne ud over dalen, oftest usikkert blafrende, rødligt lys, – det kom nok fra baal paa peisen.

Fra den gaard, der laa oppe i bakken ovenfor grinden, længere fremme end de andre, lyste det kun fra et vindu, et stadigt, hvidt lys.

Det var ganske stille, ikke det svageste vindpust, ikke en lyd, kun nu og da et kort knitrende smæld, naar isen slog spræk i den tindrende kulde, eller et dumpt, naar man smældte i en dør paa en af gaardene.

Det knirked næsten umærkelig oppe i skogholtet, hvor den smale vej kom ned, en jevn knirken i takt som af trin; dette gjorde stilheden endnu større, det var, som alt lytted efter denne lyd, det eneste tegn paa liv; den øged, blev stærkere, tydelige fodtrin, det var, som denne lyd, den eneste, fyldte hele dalen.

Ud fra skogholtet kom en svag skygge, bugted sig bortover den skinnende sne. Pludselig standsed den, lyden hørte op, en mand stod et øjeblik stille lige i

overgangen mellem skogens skygge og det [3] svage maaneskjær. Det var bare et øjeblik, og han saa sig om med dukket hoved, – saa satte han foden frem; det var, som det gjøs gennem ham, idetsamme han hørte knirken af sit eget skridt. Han gik raskt paa, men ikke længer i takt, det var noget vaklende, ubestemt i hans trin, som om det gjorde ondt, hver gang han satte foden ned. Han ssev tæt ind til den ene grindstolpe, og vendte hovedet raskt til begge sider, idetsamme han tog det sidste nølende skridt ud paa vejen. Han saa igjen med dukket hoved til begge sider, tog derpaa et par skridt ud til den yderste vejkant og saa udover. Det var stejlt udenfor, bakken stod saa langt frem paa begge sider, at den styrted lige ned i elven, som gik nede i kløften, og der var dunkelt dernede.

Han saa ned. Midt nede var der et stort sort hul. Elven var ikke frosset til i stryget, og dybt nede derfra kom svævende sagte op enkelte graadlignende kluuk.

Han stod en stund, satte begge hænder ned i sneen paa den yderste stabbesten og lagde øret til som for at lytte. Han bøied sig mer og mer udover, det var, som noget drog.

Pludselig stødte han fra med begge hænder, saa han med et stod i vejens øvre kant, slog hovedet højt og retted sig, en høi, slank og spænstig mand. Lyset faldt paa det skjægløse, markerede ansigt.

[4] Det var forfærdelig blegt.

Slig stod han et øjeblik, saa skvat han til og gjøs, idetsamme han trykked armen til siden og kjendte noget under frakken. Men saa vendte han ansigtet ret opad som i trods, og tog raskt vejen nordover.

Maanen var steget høiere, havde dæmpet det ubestemt flimrende stjernelys; nu stod stjernerne som blege, rolige punkter paa den lyse himmel, og nordlyset havde trukket sig helt ned til aaskanten i nord, bare en svag skjælvende lysrand.

Hans skygge var blit fast, gik først og bugted sig op og ned ad den høie vejkant, mens manden bøied ind i svingen; da vejen tog retning lige paa moen, gik skyggen ret foran, jevn med et lidet hop for hvert skridt.

Manden gik fremdeles med løftet hoved, skridtene øgedes, blev hurtigere og hurtigere, det gik næsten i løb bortover den flade vej; hans øje var fæstet paa det mørke gab, hvor vejen gik ind i skogen; det blev større og større, eftersom han gik, og skridtene øgedes uvilkaarlig. Saa med et var han inde i gabet, skyggen foran forsvandt, han dukked sig atter, standsed og lytted fremover.

Ikke en lyd, bare et dybt ljom af en hund, som gjøede langt borte.

Han begyndte igjen at gaa, men der var som en lyttende angst i hans skridt.

[5] Det var en sær blanding af lys og mørke derinde, afvekslende, forvirrende, sorte hul ind under de rimdækte graner, lange mørke skygger tvers over vejen og saa pludselig en glitrende maanestribe, det samme opigjen og opigjen frem gjennem den lange, flade mo, hvor vejen skar smal frem og frem, som den ingen ende vilde faa.

Hist og her slap en rimdusk, faldt, rev andre med, saa de dryssed som blinkende, kolde snefnug og bragte det rolige lys i skjælven.

Da standsed han uvilkaarlig med foden i veiret, holdt pusten og saa sig om.

Men der var intet spor at se af liv, bare et fordægtigt far efter en ræv, der ihærdig havde fulgt vejen og krydset den flere gange.

Men efter en slig stands satte han foden end varligere ned, som var han ræd, at dens knirken skulde bringe hele skogen til at drysse.

Han gik og gik i det uendelige.

Saa gjorde vejen pludselig en sving indad, et lyst gab viste sig, moen var slut.

Han standsed, lytted fremover. Nei.

Han retted sig op og saa sig om. Slig stod han lidt. Pludselig gik der et ryk gjennem ham, han bøied sig helt frem og lytted.

En tynd, forfrossen bjælde sendte stødvis en sprukken lyd frem mod skogen. Lyden kom jevnt stødvis, som fra nogen der kjørte i skridt.

[6] Han stod lidt og lytted, lyden vokste, stødene blev hurtigere; den kjørende var gaaet over til smaat trav.

Han vendte og gik langsomt tilbage bortover moen.

*

Ud af svingen og fremover den lille slette foran moen kom en liden, ragget hest, dultende i smaat trav og slang i de vide skjæker; en stor, lurvet top hang den frem i øjnene, om mulen og langs de langhaarede sider var den dækket med rim; der stod

en sky af damp om den; for hver gang den ligesom hinkende satte forbenene ned, gav det nogle magtesløse slag i den lille bjælde, som hang i brystremmen, saa tonløst og forfrossent.

Den var forspændt en langslæde med bylæs paa. Det gnistred og hvined under staalmejerne for hvert ryk.

Fremst paa læsset sad en mand, med et hestedækken tullet om fødderne, og luen ned over ørerne; han duppede frem og tilbage, saa hovedet slang paa skuldrene, og det rimdækte store, mørke skjæg bredte sig tæt ind til frakken. En kunde tro, han sov, men af og til rykkede han i de løst hængende tømmer, og stak afvekslende hænderne med grebvaatterne paa ind under frakken.

[7] Det gik smaat fremover sletten, farten sagtnede lidt efter lidt, det gik over i skridt, idet vejen stak ind i skogen.

Manden saa op, gjorde et greb, som for at rykke til, men betænkte sig, og hovedet sank igjen ned.

Slig gik det længe fremover moen.

Pludselig saa manden op, – hesten var standset.

Han skubbede luen tilbage, strøg vaatten over de rimede øjenhaar, og fæstede et par blaa, troskyldige øjne paa en mand, som stod trykket tæt op til vejkanten.

Hesten stod ogsaa og luded med hovedet over til den side, hvor manden var.

Det var ganske stille et øjeblik, ingen rørte sig.

Saa sagde manden paa slæden:

«Er det dig, Even?»

Han svarte ikke.

«Er det ikke dig da, Even?»

«Jo.»

Det kom ligesom saa nølende, dybt indefra.

«Skal du nordover eller sydover?»

«Sydover.»

Manden paa slæden rørte paa sig.

«Du vil vel sidde paa?»

«Aa ja.»

Langsomt satte han sig skrævs over læsset bagenfor. De pusled lidt, før de kom tilrette, og [8] saa rykked det i tømmerne, og hesten dulted afsted igjen.

Det gik en lang stund. Ingen sagde noget. Saa vendte han foran lidt paa hovedet og sagde bagover:

«Det er rigtig rart i sligt maaneskin. Jeg blev saa fælen, idetsamme jeg saa dig. Det saa ud, som du var saa bleg, at du rigtig ligned en dødning.»

Han holdt hovedet vendt lidt, som han ventede paa svar. Der kom intet. Han slap hovedet halvt forundret tilbage.

Ingen sagde noget. Det var ganske stille, mens de rusled langsomt frem over den lange, flade mo, afvekslende i maaneskin og skygge.

*

Maanen begyndte at hælde mod vest, lysene fra gaardenes vinduer paa begge sider dalen døde langsomt hen et for et, sluktes tilslut; det blev saa underlig øde efter dem.

Kun den ene gaard oppe paa bakken, hvor den lille sidevej tog op, saa endnu med sit rolige, hvide øje ud over dalen, saa ensformigt uden et blink.

Dette lys kom fra en lampe, som hang ned fra taget i en lang staastraad deroppe i stuen, og kasted sit skin ud i en rundkreds, men saa svagt, [9] at mørket titted frem fra hver krog. Stærkest lyste den ned paa det tunge hvidskurede træbord, der stod lige under, og den hvide talskive paa det store slagur, som stod lige mod. Der var ingen ild i stuen, slukket paa peisen, og spjældet for. En lun ovnsvarme gled udover fra den store kogeovn, der stod sort med den ene ende op i peisen.

Udover den ene bordende laa hvidt lintøi, og paa hver sin side af bordsnippen sad to kvinder og syed.

Den ene var gammel, lidt fyldig og kort i livet, med bredt ansigt og bestemte, velformede træk. Et par tykke briller med messingstænger og et snøre rundt nakken udenpaa tørklædet sad saa langt fremme paa næsen, at hun af og til maatte løfte hovedet for at se gennem dem ned paa sømmen; da viste sig et par rolige, blaa øjne.

Den anden var ung, men høi og fyldig; der var noget fuldmodent over alle disse former, det grovskaarne ansigt med de forunderlig faste, isblaa øjne og den brede, kraftige mund og det store bryst, der var næsten for stort til den smale overkrop. Hendes haar var lyst og stridt, men hun virked ikke nærmest lys, – der begyndte en svag mørkere dun fra halsen, den gik som en svag skygge over hele ansigtet, og den kom ogsaa frem igjen under kjolelinningen paa armene, [10] næsten loddent, helt frem til den lille brune, faste haand, der lidt usikkert arbeided med sømmen.

Det var ganske stilt, ingen af dem talte. Det store ur gav sit jevne, ensformige tik, mens den lille viser nederst paa skiven flytted sig som en svag skygge; af og til kradsed det i det grove lærred, naar de risped med naalen for at faa fald.

Den gamle saa op engang imellem over brillerne bort paa den anden, det var, som hun havde lyst til at tale, men sænked igjen hovedet, naar hun ikke mødte hendes blik.

Og uret tikked, og naalene kradsed igjen.

Endelig sagde den gamle uden at se op:

«Du er saa stille og fortænkt idag, Karine.»

Der kom intet svar.

«Aa ja, ja, det er nu ikke noget rart heller, om der kommer mange underlige tanker, mens en syr paa brudesærken. Det husker jeg endnu saa godt fra mig selv.»

Karine bøied hovedet endnu dybere over sømmen, saa den gamle bare saa det øverste af panden, hvor en dyb rødme gled helt op til haarrødderne. Hun blev ved:

«Aa ja, ja, det er rart at skulle ind til det nye, men du skal se, hvor godt vi skal faa det allesammen; vi to skal nok komme ud af det med hinanden, og en snillere mand kunde du ikke faa; Niels er saa ligetil og saa troskyldig.»

[11] Karine sagde ingenting, og der blev en pause; saa fortsatte den gamle:

«Og udkommet faar I jo ogsaa; til vaaren skal han faa gaarden.»

Der blev igjen stille en stund.

«Hvor tro han Even er gaat hen i aften da?» vedblev den gamle. Karine vendte pludselig hovedet, et kort blik mod døren, og bøied det ligesaa hurtigt igjen.

«Ja, han Even, ja. Det er ligesom et andet tô i ham end i Niels. Ingen skulde tænke, at de var brødre. Du Karine?» – der kom noget fortroligt i den gamles stemme. For første gang saa Karine op, og den gamle studsede lidt ved det fremmede, fraværende blik.

«Ja?»

«De sagde, han Even var over hos jer en gang imellem ihøst. Hørte du noget om det?»

«Nei.»

«Han spekulerer vist paa søster din. Hun skal jo ha gaarden hun. Tror du, hun tar ham?»

Karine saa fraværende ret frem for sig og svarte ikke.

«Hørte du ikke, hvad jeg spurgte om?»

«Aa jo, hvis far vil.»

Karine var igjen bøiet over sømmen. Den gamle saa lidt paa hende, skjød saa underlæben misbilligende frem og bøied sig ogsaa.

[12] En lang stund efter sagde hun:

«Han blir længe paa byreisen han Niels. Han maa nu være her paa denne side midnat.»

Intet svar. En stund efter.

«Du skal se, han har glemt, at han skal ha bryllup om tre dage, saa vi maa ha af bylæsset i graalysningen imorgen, skal vi bli færdige.»

Lidt efter.

«Aa nei, det har han ikke ligevel, men han er saa undselig han Niels, han vil ikke være ved, at det haster med at komme hjem. Han havde vist ikke kommet sig til at fri til dig heller, havde ikke far din kommet hid, saa jeg kunde hjælpe ham.»

En stund efter.

«Men han blir nok ikke længe saa undselig, naar I blir gift, skal du se.»

Saa blev det stille igjen. Sømmen kradsed, uret tikked, den lille viser sneg sig rundt som en skygge paa den hvide skive.

Pludselig standsed Karines fingre et øjeblik, hun bevæged ikke hovedet, men det var, som hun lytted med øjnene. Saa arbeided fingrene igjen hurtigere et øjeblik, og saa lytted øjnene igjen. Læberne kneb sig sammen, hovedet bøiedes dybere, fingrene arbeided krampagtigt.

En stund efter løfted den gamle hovedet, skjøv tørklædet bag øret og lytted. Nu hørtes [13] tydelig knirken af raske, ujevne steg i vejen lige udenfor vinduet.

«Der er han Even,» sagde hun.

Stegene blev langsommere op langs huset, blev borte en stund udenfor gangdøren, kom saa tunge ind i gangen.

Klinken blev varsomst løftet.

Begge kvinder saa mod døren, der laa næsten i mørke.

Karines blik fanged underparten af et ansigt – han var ligesom saa lav og vendte ansigtet ned, idetsamme han kom ind.

Den gamle fik ikke tid til at se; der kom et tyndt, skjært skrig fra Karine, som i en blanding af lyst og smærte.

Den gamle skreg ogsaa i:

«Uf i Jøsses navn, saa du skræmte mig, Karine! Hvad er det?»

«Jeg stak mig i fingeren.»

Der var strømmet et par draaber blod ud paa det hvide lærred, og hun satte fingeren i munden og suged til.

Even gik tværs over gulvet, lagde vaatterne langsomt fra sig paa komfurens rør og satte sig paa en lav krak i den mørke krog mellem væggen og komfuren, saa han sad ret bag sin mor og havde Karines ansigt lige mod.

Om lidt sagde den gamle:

«Har du været ude og gaat, Even?»

[14] «Ja.»

«Vil du ikke ha mad, der staar noget borti skabet.»

«Nei.»

Mellem hvert spørgsmaal og svar gik en liden stund, hvor bare sømmens kradsen og urets tik hørtes.

«Er det koldt ude i aften?»

«Ja.»

«Du saa ikke noget til Niels?»

Hun fik intet svar, og det var ikke, som hun ventede noget heller, for hun spurgte ikke op igjen.

Om en lang stund sagde hun:

«Ja, du kan gaa og lægge dig, du Even. Vi sidder og venter, til Niels kommer, vi.»

*

Tiden gik saa langsomt, saa langsomt. Der sad de tre efter hinanden og ingen rørte sig, ingen sagde et ord. Karines hænder var sunket ned i skjødet, det gjorde den gamles ogsaa; lampen brændte saa roligt og jevnt uden et blaf, bare den lille viser listed sig rundt og rundt i det uendelige, stille som en skygge.

Pludselig for der som et gys gjennem den gamle, hun rørte sig, trak uvilkaarlig i stolen ligesom for at komme ud af linjen mellem de to,^[15] men opgav det, flytted sig bare et par gange nervøst paa stolen, vendte saa hovedet og saa bortover, hvor Even sad, men opgav ogsaa det. Sad saa igjen stille lidt, men flytted sig saa endnu mer nervøst paa stolen, og saa sig ubestemt omkring. Saa sagde hun:

«Jeg fik slig angst i mig, da du skreg Karine, – her er ogsaa saa mørkt.»

Hun reiste sig op og famled op for at skrue paa lampen. Derpaa gik hun hen i skabskuffen efter et lys, som hun satte paa bordet, men tændte det ikke. Hun satte sig igjen.

Om en stund.

«Nei, jeg har aldrig set, slig som jeg er – det blir ligesom saa langt til væggen.»

Der var igjen stille en lang stund. Viseren sneg sig rundt.

«Nei kommer ikke han Niels snart da?»

Hun sank tilbage, det var, som det hørtes i stuen længe bagefter op igjen og op igjen som et mangfoldigt echo:

«Kommer ikke han Niels snart, kommer ikke han Niels snart.»

Det var, som det svage tik af uret sagde det samme, som det samme laa i den korte bevægelse af Karines bryst, som hæved og sænked sig kort for hvert aandedrag. Det var, som hun hørte sig selv sige det om igjen, om igjen, bare svagere og svagere.

[16] Pludselig brød hun ud:

«Men i herrens navn, saa tal til mig da! I sidder jo begge to, som I var døde.»

Der kom intet svar. – En kort aandeløs stilhed.

Med et skøv hun stolen midt ud paa gulvet, blev siddende, saa hun kunde se dem begge. Hun saa afvekslende paa dem; begge vendte ansigtet ned. Karine sad med tæt sammenpressede læber og en skarp rødme paa de lidt udstaaende kindben. Borte i mørket skimted hun Evens ansigt, saa forfærdelig blegt.

Hun reiste sig, støtted et øjeblik de skjælvende hænder mod stolryggen, bøied overkroppen frem og ligesom gled baglænds bagover mod væggen. Øjnene for fra den ene til den anden af de to, munden trak sig ud, som vilde hun skrige, men der kom intet skrig.

Der var aandeløs stilhed.

Hun gled igjen fremover til bordet.

«Even, kom hid!»

Han reiste sig, og kom langsomt over gulvet, saa ikke op.

Hun vendte sig nervøst, det var, som hun var ræd at vende ryggen til Karine, og sagde tæt op i hans ansigt, – det kom som en skjærende hvisken:

«Kommer Niels aldrig mer?»

[17] Det var, som han fik et slag i nakken, idetsamme ordet var sagt. Han faldt ned paa knæerne, saa han slog panden mod bordpladen.

Den gamle vendte sig mod Karine:

«Og du har vidst det!»

Han løfted hovedet og skreg i angst:

«Nei, mor, Karine har ingenting vidst!»

Karine skalv, saa stolen rysted:

«Jeg har *villet* det.»

Den gamle sank ned paa stolen. Even laa med panden ned i bordpladen, Karine var gledet ned paa gulvet og støttet sit hoved mod stolens kant.

Det var dødsens stille – bare uret tikked, og den lille viser listed sig rundt som en skygge.

Byrejse

I.

[18] Jens Oppistuen havde gaat og vært sur og tvær i en tre fire dage. Ikke saa at han egentlig bed, men han fôr urolig omkring og fik ikke bestilt noget og svarte paa sned, hvergang han skulde si noget.

Men det blev der ikke saa ofte anledning til, for Jensine, den trediveaarige, voksne datteren hans, vidste saa omtrent, hvad det betød, hun sagde ikke mere end højst nødvendigt, og saa gik de da og tied fuldstændig et par dage.

Men pludselig en morgen var han saa overmaade blid igjen. Han kom endog bort og vilde bære vand til fjøset for hende, mens hun stelte kreaturerne, og ytred noget om, at det vist blev for tungt for hende med denne lange vasvejen.

Hun bare retted sin store, stærke krop og sagde, at det gjorde ikke noget, det var ikke flere bømterne, som skulde til.

[19] Nej, nej, men han kunde nu bære engang imellem ligevel – og han gjorde det. Da han var færdig, gik han ligesom og ventede, at hun skulde sige noget, og prøvde baade med det ene og det andet.

Hun svarte – ikke uvenligt, men bare kort ja og nej. Saa keg han ind i fôrhuset.

Om hun havde fôr, saa hun bærged sig denne ugen ud, uden at han kjørte hjem mer?

Hun saa op, roligt, midt i hans ansigt og svarte ikke straks.

Hurtig lagde han undskyldende til:

«Ja, for jeg faar nok ikke stunder denne ugen.»

«Jasaa. Jo, jeg berger mig nok.»

Det lød saa kort og uinteressert, og hun tog fat paa sit igjen.

Han stod uvis og ventede, vilde ligesom sagt mer, men saa snudde han og gik ud af fjøset.

Han kunde bli saa ædende ærgelig paa hende, – aldrig kunde hun spørge!

Hun gløtted ud efter ham og saa, at han først gik op paa buloftet, derpaa paa staburet og endelig ind i stuen. Nu var det ikke som dagene før, at han løb paa maafaa, nu var det, ligesom han havde noget bestemt at gaa efter.

Aa ja, hun vidste nok, det ikke hjalp, men han skulde da i alle fald faa si fra selv; hun skulde vist ikke hjælpe ham paa glid.

[20] Da hun kom ind i stuen, sad han rolig oppi bænken og læste i en fjorten dage gamle «Tilskuer». Hun begyndte at stille fremmi pejsten.

Han saa op over avisen og fulgte hende med øjnene en stund.

Saa sagde han pludselig:

«Snakked du ikke om noget garn, du skulde ha sendt til farveren i byen, du?»

«Det er skikket for længe siden.»

«Hvem med?»

«Han Per Sletten rejser hver maaned han, ved jeg.»

«Hm.»

Det blev stille en lang stund, og han læste i bladet, halvhøjt: «Auktion. Tirsdag den 16de April førstkommende afholdes frivillig auktion paa gaarden Opdal søndre over – – –»

«Nu har han git fra sig gaarden Opdalen, du.»

«Jassaa.»

«Aa ja, han var gammel nok.»

Han læste videre:

«Laante sække og dunke maa tilbageleveres snarest muligt. P. Opstad.»

Jensine keg over skulderen. Nu kom det nok. Han kræmte, og saa sagde han:

«Ja, det er rent forgalt ogsaa, nu har jeg beholdt dunken siden jul.»

Sagen var nok den, at Jens Oppistuen havde havt dunken de sidste fire aar, og at han havde ^[21]gjort mer end en byrejse for at lever den tilbage, men havde altid laant den paany; og det var heller ikke første gang, Jensine havde hørt et sligt avertissement læst op som paaskud. Hun saa da ogsaa nu over skulderen, at han lagde avisen sammen og putted den i lommen.

«Aa, det haster vel ikke saa.»

«Du kan vide, han har brug for dunken, naar han aventerer.»

Jensine svarte saa inderlig blidt:

«Ja, da træffer det sig rigtig heldigt, at han Per Sletten skal rejse i førstningen af næste uge; jeg skal gaa ned til ham med den, jeg.»

Jens overhørte det.

«Og saa skulde jeg ogsaa havt solgt disse tre kalvskindene, jeg har hængende.»

Jensine svarte ikke.

«Og skal jeg rejse, saa maa det bli i denne ugen, for senere faar jeg ikke stunder.»

Lang pause.

«Og føret kan snart gaa op ogsaa –»

Han saa ud af vinduet:

«Men det blir nu klarvejr de første dage –»

Han klødde sig bag øret:

«Aa ja, san, – det er et mas med dette at ligge og skrangle i vejene – – jeg har ret saa liden hug paa det, at jeg faar nu ialfald se paa skindene, om de har godt af at hænge længer.»

^[22] Han rejste sig og gik ud. En stund efter kom han trækkende ind med tre kalvskind. Han bredte dem ud og kneb i dem og bøjed dem:

«Ja, jeg er nu ikke god for at tro andet, end at Opstaden gir mig halvfjerde mark stykket, – naar jeg kommer selv da; skikker jeg dem, saa faar jeg ikke mer end tre.»

Han saa paa Jensine; hun holdt fremdeles paa med sit og lod som ingenting. Han skjød underlæben frem og stod en lang stund, som han tænkte efter:

«Hm! hm! jeg har ikke stunder! Ja, saa er det det garnet ogsaa, som du saa endelig skal ha igjen; – jo det lægs til! – Fanken ogsaa, at det skal haste saa med den filledunken, at han skal ligge og aventere efter den!»

Han gik ud igjen, og Jensine hørte, at han tramped ovenpaa. En stund efter kom han ind igjen med den solide tipotters dunk under armen.

«Ja, her er den.»

Han stod igjen en stund og saa afvekslende paa skindene og paa dunken. Hans ansigt antog et ærgeligt udtryk, og saa sagde han pludselig bestemt.

«Nej, jeg skjønner, det blir ikke anden raad. Jeg faar ta mig til og rejse lel imorgentidlig. Du faar finde i skræppen, Jensine.»

Han skyndte sig ud saa fort, at Jensine ikke fik tid til at sige noget.

[23] Resten af dagen var han saa umaadelig let og livlig, og havde svært meget at bestille. Han trak frem slæden og eftersaa den nøje, og han stræved i kjælderens og fyldte en sæk med de største, vakreste poteter, og han stapped i høsækker og lagde dunken pent ovenpaa i den ene af dem, og han surrede det hele saa ualmindelig godt paa slæden, og da det blev aften tog han sælen ind og smurte remmene og hængte staldvække i brystremmen, og alt i et snakked han til Jensine saa overmaade blid.

Men han fik næsten ikke et ord ud af hende; hun fandt i skræppen som sædvanlig og stelte som sædvanlig, men ikke et eneste billigende ord om denne rejse, – ikke engang da han bad om farvesedlen paa garnet, saa han kunde løse det ind for hende.

Om natten sov han saa uroligt, og lytted alt i et efter, hvor mange klokken slog; han havde lyst til at staa op, da han hørte den slog tre, men det var kanske bedst, han ikke vækked Jensine endnu, – og saa laa han vaagen en hel time. Men da den slog fire, saa kunde han ikke holde sig længer; han fik da ialfald staa op og gi Blakken.

Han stod op, saa stilt han kunde, tændte lygt og gik i stalden, hvor han syslede længe. Da han kom ind igjen, var Jensine oppe og havde hængt paa kaffekjelen.

[24] «Nej, er du alt oppe?»

«Ja, du skal vel afsted.»

Han prøved paa mange maader, men det var ikke muligt at faa hende til at sige noget af sig selv. Hun bare saavidt svarte, venligt, men ligegyldigt.

Fanken til førkje ogsaa! Havde hun endda gjort sig sindt, saa kunde han da faat sagt hende, at han var sin egen herre!

Han spiste i taushed. Saa tog han paa sig frakken, hængte skræppen over skulderen og tog svepen ned af spigeren.

«Ja, saa er jeg vel færdig da, saa jeg kan sætte for.»

Han stod lidt og ventede paa svar, og saa gik han ud.

Da han havde spendt for, kom hun ud for at se ham rejse af gaarden. Da han var færdig og havde tat ned tømmerne, stod han lidt og tænkte sig om.

«Du Jensine? Vilde du ha et silkebasttørklæde du? Dersom jeg fandt et rigtig pent.»

«Det er bedst, du ikke har for meget at hugse paa. Du kunne glemme – at levere dunken.»

Han slog op en tvungen latter.

«Nej, du er god du, Jensine. Det er da derfor jeg rejser, ved jeg!»

II.

[25] Da Jens Oppistuen næste morgen vaagned i et lidet, tappetseret værelse inde i gaarden hos købmand Opstad, havde han det til en begyndelse omtrent som Jeppe i baronens seng. Han maatte rigtig gni øjnene baade en og to gange, før han havde paa det rene, hvor han var.

Jo vist, han var i byen, – han var kommet igaar eftermiddag –! Men det var da besynderligt, saa dunkelt det stod for ham og slig lej smag, han havde i munden!

Han langed op paa bordet efter vandflasken og drak eftertrykkeligt.

Nej, det var da besynderligt med hukommelsen – ja, det kom der ud af at ha saa meget at hugse paa.

Lad se, hvordan var det nu?

Jo, han var kommet ruslende ind i gaarden, han og Blakken, som sædvanlig igaar; han havde hilst paa gaardsgutten og faat anvist værelse, og saa var han gaat ind i butikken med dunken under den ene arm og kalvskindene under den anden. Han *sjøl* havde som sædvanlig siddet paa den høje krakken inde paa kontoret med døren paa gløt, det ene øje nede i prottekollen og det andre ude i butikken. Og Jens var gaat lige ind til ham og havde leveret dunken og faat den strøget ud – Opstaden havde endda spurgt ^[26] saa lønsk, om han skulde stryge den. Aa ja, han forstod nok, hvad Opstaden mente, – men det skulde han være blaa for – dennegang, slig som han snød ham paa skindene bare en halv daler stykket og to mark for en tønne poteter! Og saa blanded han vand i brændevinet ogsaa, – det havde den forrige gaardsgutten sagt! Men han var jo god at ha Opstaden ligevel, han gav jo paa borg dennegangen ogsaa, efter at ha forhørt sig – han trodde nok ikke Jens mærked det – om han havde lige mange kjøer som før.

Han rejste sig op i sengen og begyndte at klæ paa sig. Æsch, trodde han ikke, han havde ondt i hovedet ogsaa!

Ja, hvordan var det nu videre? Han havde jo gjort sig rejsefærdig igaarkvæld og læsset. Lad se, – han havde faat ud en tønne sild – et bismerpund kaffe og en top sukker – ja, og hundred firtomsspiger, – men hvad var det mer –? jo, tre skaalpund hvedemel og en gang hestsko – ja, ogsaa et pund grønsaape. Jo, saa var det. Saa var han gaat til farveren og havde hentet garnet til Jensine – det var pine død sandt, han havde glemt silkebasttørklædet til hende, det fik han hugse idag –; saa havde han vært inde paa kontoret igjen og faat en dram, og saa var det, han var gaat paa apotheket efter krokpulveret, som Blakken skulde ha mod hosten. Ja, det var rigtig, det var *da* han mødte ham Simen Harstad, som ^[27] han bad med sig ind til madam Svenstad paa en dokter. Jaha, saa sad de der til den var tømt, og saa tog ogsaa Harstaden i en.

Jens var nu kommet i bukserne og blev staaende med skoerne i haanden:

Hvad pokker var det for en krop, som var kommet til! Jovist var der kommet en krop til, de havde endda drukket øl da – men hvem Fanken det kunde være –?!

Han satte skoerne ned og fik den ene fod nedi, men stansed igjen:

Den kroppen og Harstaden, de havde da vist handlet ogsaa – det maatte være rigtig en strid krop – for det havde været svare til akkedas, det kunde han hugse – jo vist

havde de handlet, for der blev drukket købskaal.

Han satte den anden fod nedi skoen og standsed igjen.

Hm – det var da ligesom det svæved ham for, at de havde været ude og kjørt ogsaa – men hvordan han var kommet hjem til losementet – det var da besynderligt, han ikke skulde hugse det!

Fuld –? Pøt – hørt sligt tull – fuld –? hæ, det var da ikke noget at bli fuld af det lille, han havde drukket!

Men montro han havde git Blakken fôr til natten –? Nej sandelig, om han kunde hugse det heller!

[28] Han greb huen og gik ud. Hu, det kulsed saa i ham, og lyset skar saa ondt i øjnene.

Jo, der stod lasset ganske rigtig i fuld stand – han saa efter, jo han havde da al ting – ja, ja, saa fik han gi Blakken og se til at komme afsted saa snart som muligt.

Han tog en høsæk og rusled bortover mod det spiltoug, hvor han havde sat Blakken. Han saa ikke op, før han var lige bortved der.

Da blev han staaende med stive øjne og vidt aaben mund. Blakken var blit rød!

Han blev staaende længe.

Hesten, som hørte det knased i høsækken, vendte hovedet mod ham og homred.

– Nej – trodde han ikke det var Rauen til Harstaden!

Han slap sækken og klødde sig bag øret:

Han skulde da vel aldrig tro, at de havde byttet – at det var ham selv, som havde akkederet med Harsteden!

Han blev staaende længe.

Nej, hvad tro det kunde være for en krop, som havde været med? Eller kanske det ikke havde været nogen –? – han blev ligesom mer og mer borte, jo længer han tænkte paa ham! Jo, det var nok fare for, at de havde byttet likevel.

Ja, ja – han kunde ikke si, han var saa svært mistjent med det –; – bare han kunde [29] hugse, om de havde byttet ligt? – eller om han havde git noget imellem?

Hm, – det vilde forresten bli rart ikke at ha Blakken mer; og hvad vilde Jensine synes? Hun vilde naturligvis tro – hvad der slet ikke var sandt, at han havde gaat og vævet og handlet i fyllen –! – nej, det var Harstaden, som havde været fuld!

Hm, det bedste vilde det nu vært ligevel, om han kunde faat gjort det om. – – Det kunde jo hænde, at Harstaden var ligeglad ogsaa –? – han havde havt Rauen længe, og kjærringen hans skulde ikke være saa grej? – kvindfolkene havde idetheletaget imod al slig handel ude i vejene.

Han tog en rask beslutning:

Jo, han vilde gaa bort i losementet til Harstaden!

Han gav Rauen baade hø og vand, og saa gik han ud af porten og bortover gaden. Det var tidlig og faa folk ude.

Der saa han en mand komme borti gaden. Jo, saa sandelig var det ikke Harstaden, som alt var ude. Han saa ret urven ud, han ogsaa. Aa ja, det var ikke saa rart, saa fuld, som han havde vært igaar!

De mødtes, og standsed. Det gik sent med at komme tilorde.

[30] «Er du alt ude du ogsaa?» – det var Harstaden, som begyndte.

«Ja, jeg er det.»

«Skal du nogetsteds hen?»

«Nej, jeg er omtrent rejsefærdig, jeg vilde bare rusle lidt bortover gaden. End du – skal du nogetsteds hen?»

«Nej, ikke egentlig det heller.»

Deres øjne mødtes, men de tog dem hurtig hver til sig.

«Du er rejsefærdig du ogsaa da?»

«Ja, jeg er omtrent det.»

De stod en en stund. Saa henkasted Jens ligegyldig:

«Jeg undres, hvor han bor den fremmede kroppen jeg?»

«Hvad for en krop?»

«Aa, det var bare en, som kørte forbi mig paa vejen igaar.»

«Jasaa. Jeg saa ingen fremmed igaar, jeg.»

«Nej, han bor vel paa hotellet, kan jeg tro.»

De blev staaende en lang stund. Saa sagde Jens:

«Du kommer vel hjem tilkvælds du?»

«Ja, jeg tænker da det.»

«Hvad siger kjærringen, naar hun ser, du har handlet.»

«Aa, kvindfolkene er rare, ved du. – men [31] det er jo ikke saa værst handel, jeg har gjort dennegangen.

Jens skjeled bort til ham og sagde forsigtig:

«Nej, du ved, det er mellemlaget, som gjør det.»

«Mellemlaget? Jeg lofte ikke at gi noget imellem. – det gav du dig paa.»

«Nej, nej, jeg siger heller ikke det. Angrer du paa byttet kanske?»

«Aa nej, jeg kan ikke sige det. End du?»

«Aa nej, – men det er det samme – vi er jo gamle busser, – du skal faa bytte om igjen lel, dersom du tar i en dokter.

Nu, blev Harstaden opmærksom:

«Nej, det synes jeg nok tilkommer dig!»

«Synes du?»

«Ja, det synes jeg rigtig.»

«Ja, ja lad gaa da. Det er koldt her paa gaden, og netop nu lukked madam Svenstad op.»

De var saa lette begge to, da de smat ind i sjappen hos madam Svenstad.

*

Jens var allerede paa en liden pisk igjen, da han langt ude paa formiddagen stod inde i Opstads butik for at faa fyldt rejseflasken.

Opstaden stod i kontordøren. Da flasken var fyldt, blev Jens staaende lidt.

[32] «Ja, saa faar jeg vel se at komme afsted jeg da.»

«Skal du alt drage?»

«Ja, jeg skal nok det. Ja, farvel da og tak for denne gang.»

«Du faar komme ind og ta en rejsedram.»

«Aa tak, jeg skulde vel ikke det heller.»

Han blev med ind paa kontoret og fik sin dram.

Han blev staaende tvilraadig i døren.

«Ja, nu er det vel ikke noget, jeg har glemt da. Ja, farvel!»

«Farvel, lykkelig hjemtur!»

Han gik.

En stund efter stod han igjen inde i butikken:

«Det er pine død sandt, jeg skulde ha et vakkert silkebasttørklæde til Jensine.»

Opstaden var saa særlig forekommende. Han kom selv ud i butikken og hjalp ham at finde ud et.

Da det vel var gjort, stod han igjen lidt:

«Du faar vel ta en dram paa denne handel ogsaa,» sagde Opstaden.

«Bare det ikke blir for meget.»

«Aa pyt, naar du skal rejse hele dagen –!»

Han tog drammen, og nu tog det endnu længere tid med at komme afsted. Da han havde sagt farvel og var blit ønsked lykksom rejse, stod [33] han igjen en stund, ligesom han ventede paa noget, men saa fik han det pludselig travelt:

«Ja, saa faar jeg sætte for hesten da.»

Han gik ud i gaarden og pusled baade længe og vel, før han fik Blakken forspændt.

Da det var gjort, iled han igjen ind i butikken. Opstaden blinkede ind gennem kontordøren i det samme, han kom.

«Det er pine død sandt, jeg maa ha med pebbermynte for 6 skilling til hende Jensine.»

Han fik det og gik mod døren igjen. Der stansede han pludselig og knibsed i fingrene.

«Ja, var det ikke det, jeg kendte paa mig, at det var noget, jeg havde glemt. Jeg skylder ham Per Sletten en pot brændevin siden jul, og den maa han endelig ha igjen.»

«Ja – ha,» sagde betjenten – «har du noget at ha i?»

«Nej, det er det, jeg ikke har. Har dere ikke noget, jeg kunde faa laane?»

Nu var Opstaden ogsaa kommet ind.

«Hvad er det?»

«Aa, jeg skulde havt en pot brændevin, som jeg skylder ham Per Sletten, men jeg har ikke noget at ha i. Du har ikke en liden enpotsdunk at laane mig?»

«Er der nogen slig?» – Opstaden blinkede til betjenten.

«Nej desværre, ingen ledig.»

[34] «Nej, jeg kunde tænke det, nej desværre.»

Jens klødde sig bag øret.

«Nejgu om jeg da ved, hvad jeg skal gjøre.»

Opstaden var meget tjenstvillig.

«Jeg skal se efter.»

Han gjorde en svip ud og kom straks igjen.

«Nej, vi har ingen dunk ledig undtagen den, du leverte igaar. Den staar indpaa kontoret endnu.»

«Ja –?»

«Men den kan jeg ikke laane ud, uden den tages fyldt, – det er saa mange, som vil ha.»

«Ja, det er vel det.»

«Ja, da.»

«Det er ingen raad da?»ⁿ¹

«Nej, det er nok ikke det.»

Jens klødde sig bag øret.

«Det er harmelig at la det staa hen ogsaa!»

«Ja det er vel det.»

«Men det faar vel være ligevel – til en anden gang.»ⁿ²

«Ja, det maa vel det da.»

«Ja, farvel da, og tak for nu.»

«Farvel, farvel og lyksom rejse!»

Jens gik langsomt ud af døren. Opstaden stod og ventede og keg gjennem ruden.

Jo, saa sandelig tog ikke Jens tømmerne. Nu kjørte han ud paa gaden. Nej, der stansede han!

Opstaden gav sig noget at bestille.

[35] Straks efter var Jens igjen inde i butikken.

«Du faar nok laane mig dunken igjen dennegang ogsaa. Det gaar ikke an, at han Per Sletten venter!»

III.

Det kunde vel være saadan henimod midnat, – fuldmaanen skinned roligt og klart ud over dalen, som laa under en eneste uhyre sneflade, frosset tæt og fast efter lindvejret for nogle dage siden.

Gjennem alt det hvide slyngede de smaa, smale veje sig som mørkere striber opover mod gaardene, smøg sig efter lange bugtninger indom hver og en, krøb ud igjen endnu smalere paa den anden side og fortsatte opover, opover til den sidste husmandsplads, ja endnu videre som en tynd stoppe, der endte oppi skogen ved en vedhaug eller oppi engene ved en liden mørk, gabende laavedør.

Det var saa lyst og saa lydt og saa stille. En kunde la øjet følge alle disse veje dalen over, ikke et eneste liv, som rørte sig – før end øjet naaede til den bratte bakken lige nedenfor Neristuen. Der stod en gamp og saa sig bagmed siden paa det tunge lasset og keg efter, om manden, som hang bagerst paa slæden, ikke vilde gaa af i den tunge bakken.

[36] Det var Jens Oppistuen og Blakken, som var paa hjemvejen.

Jens hang bagerst paa lasset og holdt sig godt fast i rebet, hvormed sildtønden var surret fast paa slæden.

Han keg ogsaa fremover mod Blakken, da denne standset og saa sig tilbage.

«Nej se paa skjelman du! Hvad mener du Blakken?
Aa hej aa haa, aa hej aa haa,
Bakken den er saa tung aa gaa,
han Jens vil gjerne faa sidde paa.»

Jens smaalo ved sig selv og nikked skøjeragtig til Blakken, mens han gjentog sangen:

«Aa hej aa haa, aa hej aa haa!
Aa Blakken har nu saa let for aa staa.
Men bakken den er nu saa tung aa gaa,
aa'n Jens er vant til at sidde paa –
men har du noget paa flasken naa,
saa tar vi os en dram.»

Blakken var ikke tilfreds med, hvad den saa; den lagde ørene bagover og stod og nappede utaalmodig i tømmerne, og saa sig alt i et tilbage, – den kjendte Jens, naar han var kommet til det stadium, at alting gik paa rim for ham.

«Aa har du noget paa flasken naa,
saa skal vi ta os en dram,
[37] ja, det skal vi det, Blakken,
saa grejer vi bakken.
aa hej, aa haa.»

Han begyndte at famle efter lommerne paa ytterfrakken, men kunde ikke finde dem, i den ubekvemme stilling, han havde paa lasset.

Han slap taget i rebet og lod sig glide ned. Han blev liggende paa alle fire og kravlede en stund, før han fik snud sig til slig, at han kunde prøve at rejse sig.

«Aa hej aa hop.
aa vil du op
din lade krop.»

Han tog i ordentlig, og endelig stod han da paa benene, men havde nær tat en overhaling med det samme.

«Ptro, ptro, Jens vil du staa! Stille naa!»

Det var dette øjeblik Blakken stod og ventede paa. Ikke før var Jens kommet op, saa tog den spændtag, saa det knagede i lasset og drog afsted op gennem bakken.

«Ptro! Ptro! Vil du staa, din rakker!»

Jens tog nogle skridt efter i sprang og var saa nær, at han syntes, han kunde hage sig fast i lasset. Han greb ogsaa efter det med begge hænder, men Blakken gik for fort, og der laa Jens saa lang han var med næsen nede i vejen, mens Blakken skyndte sig videre.

[38] «Ptro! Ptro! Fola Blakken, fola, fola!»¹³

Han kom sig op paa fire igjen, og saa opover. Jo, der var Blakken standset midt oppe i bakken og stod og saa sig tilbage. Jens kom sig endelig op, og begyndte at korse opover bakken.

«Naa, naa, forsigtig naa, saa ikke i vejen for hinanden – saa, saa – det gaar bra. Ja, fola Blakken, du er en snil gut, vil staa du, ja, du vil ikke, han Jens skal kravle i bakken – ja, fola gutten, staa du, til jeg naar dig igjen.»

Han greb igjen efter lasset, men Blakken havde fulgt godt med, den passed sit snit, og der laa Jens igjen.

Han saa op:

«Aa hyp san, aa hej san, der dejsa'n. Skøjer, storskøjer, tjuv og kjæltring! Jeg kjender dig nok jeg, skjelmen. Du standser af dig selv, naar du kommer op bakken; jeg skal vist ikke protte paa dig. Ja se, om han ikke staar. Aa, du behøver ikke at se dig tilbage; her er jeg.»

Blakken havde virkelig standset, da den var kommet op bakken og stod rigtig og hvilte sig ud, mens Jens brugte baade god og lang tid med at krydse efter. Da han var fremme, krydsed han helt frem til Blakken og klapped den paa halsen. Blakken spidsed ørene og saa noksaa fornøjet ud.

«Ja, Blakken, du har ret. Hører du, jeg siger, du har ret. Du vil, at den, som skal ha^{u4} en [39] dram, ogsaa skal ha fortjent den. Og nu har jeg fortjent den, men du har ingen fortjent, og derfor faar du heller ingen. Nu skal du faa staa og se paa du, mens jeg drikker.»

Han støttet sig paa Blakken og begyndte at famle i lommerne. Endelig fandt han flasken. Den var uden kork og tom, enten han nu havde tømt den eller glemte at sætte korken i, saa den havde tømt sig selv.

Han mærked det ikke straks.

«Ha ha ha, ser du den, du?»^{u5}

Han satte den for munden.

«Hæ, ler du ad mig, Blakken? Tror du ikke, jeg har mer?»

Ja, flasken er tom,
men dunken er fuld,
kom, ven min, kom.

Han kom sig bagover paa lasset igjen, og begyndte at løse op rebene. Endelig efter meget besvær kom han saa langt, at han fik fat sækken med dunken i. Men at finde

aabningen paa sækken, det var værre. Han snudde og vendte den og rysted.

Aa hej, vil du ud
du digre stud,
jeg ved du er fuld,
og flasken er tom.
Kom, ven min, kom.

[40] Og saa kom dunken – han havde endelig faat fat i den gale ende paa sækken og rystet den ud. Men den kom paa en anden maade, end Jens havde ventet, – den faldt, saa vidt udenfor vejkanten, paa den haarde skare, og vips fôr den som en stribe ret nedover Neristuageren, gjorde et vældigt hop over vejen langt nede, og fôr som et vildt dyr ind i smaaskogen paa sletten nedenfor.

Jens sad en stund. Saa nikked han efter den:

«Farvel, min ven!
Kom snart igjen.»

*

En stund efter var det svært til rabalder inde i fjøset paa Neristuen. Det var Jens, som trods alle forhindringer famled sig frem i mørket for at finde Frederik, tjenestegutten, og faa ham til at løbe efter dunken.

Vilde han bringe den hjem paa stuegulvet til Jens, saa skulde der staa et lag, som han ikke havde kjendt mage til, ja kanske han skulde faa lov til at fri paa datter hans ogsaa.

Ja, Frederik var ikke sen til at komme i bukserne, han vidste der var ikke stop hos Jens, før dunken vendte bunden i vejret, og det vilde han gjerne være med paa, – han lagde paa sprang nedover skaren.

[41] Jens vælted sig paa lasset og skulde rusle saa smaat videre – han glemte at snøre lasset til igjen.

Det gik saa godt som det kunde opover bakkerne. Da Frederik kom efter med dunken i en sæk, fandt han først en gang hestesko i vejen, derpaa en madskræppe, og endelig tæt opunder husene til Per Sletten fandt han en stor sukkertop. Han samled alt op i sækken og skyndte paa. Da han kom forbi stuehjørnet paa Sletten, saa han saa vidt i snærten paa lasset bortved fjøshjørnet, og vilde netop raabe, at

Jens skulde standse og passe sig, da han hørte et stærkt brag. Han skyndte sig efter. Der laa sildtønden og Jens begge nede paa gjødselhaugen til Per Sletten – Per havde kjørt gjødsel, og Vejen var skjæv.

Jens slog i tønden med knytnæven:

«Nej, jagu kom jeg ovenpaa lel.»

«Hvordan gik det?» raabte Frederik.ⁿ⁶

«Det gik lynende fort, aa hej gut!»

Frederikⁿ⁷ hjalp ham op igjen.

«Ja, hvad skal vi nu gjøre? Vi kan da ikke la tønden ligge der?»

«Skal vi ikke la den ligge der? Ligger'n ikke godt der kanske? Er ikke jeg saa god mand i bygden, at jeg kan være betrod losemente til en tønne sild?»

[42] «Ja, men var det ikke bedst, vi vækked han Per, og fik han til at hjælpe os?»ⁿ⁸

«Den slejkomtranten! Nej, vi har vennen vor med; hej, nu kjøre vi som storkarer! Sæt dig paa!»

Det var ikke andet for, Frederikⁿ⁹ begyndte at pusle med at faa snørt paa det lille, som var igjen.

Men Per Sletten havde ogsaa ligget paa otte, som han altid gjorde, naar Jens var paa bytur, han vilde gjerne være med paa kalaset bagefter, – og ret som det var stod han da der fuldt paaklædt med begge hænder i bukselommerne:

«Hvad er det dere bestiller da, karer?» Han fik øje paa tønden. «Nej, jagu blir det frugtbart paa Sletten nu, naar det begynder at vokse sildtønder paa gjødselhaugen.»

Det endte med, at tønden blev liggende, og at de alle tre kom kjørende ind i gaarden paa Oppistuen.

Da de var komne ind i gaarden, blev Jens meget spagere; han vilde slet ikke gaa ind, før de andre var færdige med at sætte ind Blakken, og han vilde ikke bære dunken heller, han gav Frederikⁿ¹⁰ ordre til at bære den lige ind i kammerset.

Han fik baade Frederik og Per ud i kammerset, og selv blev han igjen inde i stuen, hvor Jensine laa:

[43] «Er du vaagen, Jensine?»

«Ja.»

«Jeg glemte ikke silkebasttørklæde til dig – men jeg ved ikke, hvor jeg har det.»

«Det haster ikke.»

«Jo, det var noget, som trilled bort for mig – og saa har jeg lovt ham Frederik en dokter – du vilde vel ikke varme lidt vand til os?»

Jensine bed sig i læben; saa rejste hun sig pludselig op i sengen:

«Aa jo. Des før blir det slut!»

«Ja jeg ved, du ikke liker dette, Jensine. Men jeg kunde ikke undgaa det. Det var Opstadens og Per Slettens skyld; men nu skal det være sidste gang.»

«Jeg kjender det, ja.»

Han var ganske slukøret Jens, da han kom ud i kammerset til sine gjæster.

Jensine varmed vand og bragte ud til dem. Det var allerede langt ud paa morgensiden, hun syntes ikke det var noget at lægge sig igjen efter, hængte paa kaffekjelen og blev siddende i pejsen; hun vidste jo ogsaa, at der ikke vilde bli stor ro at faa.

I begyndelsen var de noksaa stille ude i kammerset, – de hyssed endog paa hinanden en gang imellem. Men lidt efter lidt blev de mer højrøstet, og der hørtes ogsaa af og til slag i bordet.

[44] Jensine sad og hørte, hvorledes de begyndte at tale om hende, og hun hørte ogsaa saa tydelig paa stemmen, at Per Sletten var oplagt til at ærte Jens.

Per slog i bordet:

«Ja, jeg siger som jeg altid har sagt, at saa græpa jente, som datter din, finds ikke i hver gaard.»

Nej, det fördømte ogsaa Jens sig paa, at magen fandtes ikke der i bygden.

«Ja, det er ikke godt at skjønne, hvem hun ligner paa. Det er andet tô i hende end i dig.»

«End i mig? Nej, kom ikke der!»

«Jo, det er hun, som styrer. Du tør ikke kny».

«Tør ikke jeg kny? Jo, jeg er herre i mit hus, det skal jeg vise baade dig og Jensine!»

«Vise ja, du tør ikke saa meget som købe en pot brændevin uden at spørge hende om lov.»

«Tør ikke jeg? Og det siger du! Tør ikke jeg; jeg skal kaste hende ud i denne stund om du vil.»

«Nej nej snak ikke slig. Det var bare noget jeg sagde. Jeg ved jo, at Jensine er snil og føjelig og gjør alt, som du vil, er blid, hvad du saa gjør.»

«Er blid siger du! Nejgu er hun ikke blid! Hun ærter mig op, – hun gaar og ikke snakker; hun kan ærgre en sten paa sig! Hun gaar og [45] lader som ingenting, endda faar hun det til, som hun vil.»

«Ja, det nytter ikke at snakke om det Jens; naar en først som du har begyndt at ligge under for kvindfolkene, saa er det forbi. Det er ikke noget at gjøre ved den ting.»

«Ikke noget at gjøre! Sa du, ikke noget at gjøre? Hun skal ud, skal hun, ud paa timen ogsaa.»

«Aa det tør du ikke!»

«Hun skal ud, siger jeg, – i denne stund; kom skal I se!»

Han rejste sig og stormed ind i stuen.

Det gik i sæt i ham –, der stod Jensine, høj og sikker midt paa gulvet og saa paa ham – han stansed, kom ikke af flækken.

I det samme slog det store stueuret 6.

«Vil du tie, filla! Ja, nu skal du ud!»

Han tog det store uret i favnen, bar det ud og kasted det ud for trappen saa stumperne sprang. De andre to var komne efter og saa.

I samme øjeblik kom ogsaa Jensine ud med dunken under armen:

«Nu vil ogsaa jeg more mig. Kom hid skal I se!»

De tøfled alle efter hende, som de ikke turde andet og sagde ingenting. Hun førte dem ud paa bakken udenfor stalden. Der kasted hun dunken paa skaren.

[46] De saa alle, hvorledes den fløj nedover, til den fôr mod en birkelæg og sprang i mange stykker.

«Nu har jeg da vel set den for sidste gang. Gaa ind og læg dig, far, og dere andre ser at komme afsted lidt fortere end almindeligt!»

Alle tøfled af ligesaa stille, som de var kommet. Der blev ikke sagt et ord.

Fuglefangere

[47] En juleaftens morgen, gnistrende kold med et stort, rødt soløje langt inde i frosttaagen mod syd.

Nede i dalbunden er det graat, mørkt og rimet med en brandgul taage over. Opefter de bratte, snedækte lier kommer en jævnt tiltagende lysning, eftersom taagen svinder, øverst oppe er luften klar, over de øverste grantopper lige mod himmelbrynet ligger et svagt gyldent solstreif.

Nede i taagen færdes dalens mennesker i den sidste travlhed før festen. Paa alle stier er der folk, som løber de sidste ærender, bortover alle gaarde smælder det fra huggestabben eller skaalen, hvor juleveden skal lages til, store høkurver vandrer fra laave til fjøs, og kornbaand tages ud, de bedste som findes. Nede ved kirken gaar graveren og skuffer bredere vej frem til hoveddøren, [48] og henover vejen klinger en enslig dombjælde fra en doktorskyds.

Ud fra husmandsstuen, som ligger bent op for kirken tæt opunder skogen, lav og nedsneet med lysning fra tørkvistbaalet helt op gennem den brede pipe og lavende rimskjæg langs alle vægge, kommer to gutter i trettenaarsalderen, tykke og tætte karer med topluerne lige ned i øjenbrynene, vaatterne paa og snesokkerne knappet stramt udenpaa buxerne.

Det er de to uadskillelige vældige jægere, Per nede fra gaarden og Kristian, som har hjemme i husmandsstuen.

De standser og ser begge opover skogsvejen, som kryber og bugter sig paa skraa langs gjærdet, til den forsvinder i et sort gab i skogen.

«Det er nok ikke rart fuglevej nu,» siger Per, «det er blankt i høiden.»

«Det kan ogsaa være det samme,» siger Kristian.

«Ja, det kan det.»

De gaar bortmod væggen, tar hver sit par ski, som staar der med store tjærebrædde brætter, lægger dem paa axlen og lægger skistaven paa skraa indunder.

«Det er vel bedst, vi tar rypegardene først!»

«Ja, og haresnuruerne; vi gaar op gennem Lienget.»

*

[49] De fanged fugl sammen, Per og Kristian, og fuglefangere har ogsaa noget at gjøre lige indunder julen. Det var ikke et almindeligt besøg til sine snarer, de skulde gjøre idag. Det var ikke den sædvanlige spænding over den. Ellers ventede de altid at finde fugl; det traf nu ikke ind saa ofte forresten, de havde hidtil bare faaet en aarhane og en rype; men det kom af, at der var saa urimelig lidet fugl; for der var nu ikke mange faglefangere, som satte op saa pene fuglegarder som de; rypegardene var saa tætte saa tætte af det fineste birkeris og snar i snar hele maalsvæggen; foran storfuglegardene var der feiet som paa et stuegulv og strød frisk ener langt bortover sneen; haresnuruerne var saa blankpudsede, at haren mindst maatte ha briller paa, hvis han skulde se dem. Og da var det saa rimeligt, at de de almindelige dage ventede at finde en tiur eller ialfald en røi, strax de begyndte turen, og ikke misted haabet om, at der ialfald maatte findes en aarhøne eller en hjerpe, før de havde været ved det sidste snar. Fuglen maatte da komme ned i skogen engang!

Men idag var det anderledes. Idag skulde de tages ned, baade storfuglesnarene og de andre. I julen skal der ogsaa være fred i skogen; den skal bringe fred baade til fugl og løbende dyr, da skal ikke et snar være oppe; de vidste, at da staar selv de blanke, gnistrende rævesaxer og [50] bider om en stok istedetfor om rævefoden. Og det skulde vare – ja, til anden nytårsdag, – de vidste nok, at der var dem, som ikke satte op igjen før over trettenhelgen, men der maatte være mening i alt, efter nytår var julen slut, det var bare papistisk overtro, dette med at Trettenkari var ude og kørte julekût om trettenkvælden, – det havde skolemesteren sagt.

Og saa rusled Per og Kristian op over skogsvejen mod Lienget. Det var brat og gik smaat.

Hm, enten maatte den topluen være fælt varm, eller ogsaa maatte der være omslag i vejret.

Oppe under skogen standsed Per, trak topluen op og saa sig tilbage:

«Jeg synes her begynder at lugte lindt.»

Kristian fik den blaa frosne næsen op af sjærfet.

«Han lugter lindt støt denne bakken, synes jeg. Men jeg synes nu ikke, en har brug for vatterne længer.»

Han trak grebvaatterne af og putted dem i lommen.

De blev staaende en stund og se ud over dalen. Dernede laa frosttaagen lige tyk, det var bare saavidt, de skimted det mørke skiferklædte kirketaarn, der stak op saa forunderlig langt og spist. Opper baglien blev det jevnt lysere og lysere, gik over til uldent graat, den gyldne stribe oppe paa likanten blegned langsomt, himlen misted [51] sin blaa farve og sænkede sig tung ned til grantoppene, der ligesom stak helt op i den.

Jo, der blev nok omslag i vejret.

«Skal se der blir fuglevej, ligevel.»

«Ja, det vilde være ligt sig, nu vi skal ta snarerne ned.»

«Men det er der ikke noget at gjøre ved.»

«Nei, det er det ikke. Lægger fuglen sig ned, saa blir der vel gaaende igjen en eller anden i skogen til over jul ogsaa; men det er harmeligt ligevel.»

De snudde og forsvandt ind i det mørke gab i skogen.

Det var saa forunderlig stilt og mørkt og uddød derinde. Ikke et liv at se, ikke et spor efter liv. Selv ekorne laa nok nu stille i sine moseforede reder, og markmusene var dybt nede i sine huler. Ingen susning i træerne, som stod der stivnede under den frosne sne, ingen lyd uden den jevne forsigtige knirken under deres fødder. Og de traadte uvilkaarlig forsigtigere, og skotted varsomt ind i de mørke gab under træerne.

Slig var det længe, det var, som skogen ikke vilde tage ende. Det formelig letted, da der kom en lysning ovenfor dem, skogen aabned sig, de var oppe under Lienget.

Her spændte de skierne paa og gik ind gjennem leddet.

[52] Her havde været liv – for en uge eller fjorten dage siden, – stærke harestopper, hvor haren havde løbet mange gange, med afstikkere rundt hver busk. Men nu var

de næsten rimet igjen, intet nyt spor, selv haren laa nok og frøs under de tætteste busker.

Ja, da var det ikke harmeligt at tage snuruerne ned.

Og de gik først til laaven, i hvis dør de havde en dobbeltsnuru, fæsted den forsigtig op, saa hullet blev frit. Nu kunde den krybe ud og ind, saa meget den vilde. Siden gik de langs gjærdet, – de havde en snuru i hvert skigardshul, – og gjorde det samme.

Fri vej i julen!

Derpaa satte de bent bort gjennem Lienget og ud paa kanten af den vidjevoxede myr. Der stod rypegardene, næsten usynlige, – hver eneste kvist var belagt med tykt, lavende rim. Det var ikke umagen værd at ryste den op nu, bare et puf med skistaven til hvert snar, saa faldt det ned og trak sig sammen, saa et rypehoved ikke kunde komme ind. De gik langs rypegardene to gange, vilde se nøjagtigt, at intet snar var glæmt. Det var det ikke, og saa tog de kursen udover bent ned i skogen igjen.

Der skulde de besøge storfuglegardene.

Nu var det ikke længere uhyggeligt, nu var de vandt med stilheden, det kvak ikke mer i [53] dem, om sneen rutsched af en gran, idet de drog forbi.

Himlen var blit mørkere, jevnt ulden, et og andet stort løst sneflag begyndte at seile langsomt ned gjennem luften, men taagen var borte, – der blev nok omslag i veiret. Men de mærked det ikke. Det gik raskt paa kryds og paa tvers ind mellem granerne helt ind til granlæggen, hvor snarerne stod, de havde ikke mer tanke for andet end, at nu skulde snarerne ned. De talte høit og lo og satte ud over de bratteste steder, saa de rulled og forsvandt i sneen; det var bare op igjen, ryste lidt af topluen og saa fare videre som snemænd gjennem skogen. Ikke tanke paa, at de skulde fare stilt idag.

Saa havde de bare en gard igjen, den store lige ude paa berghamren, hvorfra de saa ned i dalen.

De gik ikke omvei som sædvanlig, satte bent ned.

Da lød der med et et vældigt sus i skogen.

En stor, sort fugl med vældigt vingefang letted, slog lidt ud fra berghamren ud i den graa luft, svinged rask og slog ind i skogen, saa der blev mørk vej efter, idet sneen føg af træerne.

Begge gutterne var standset, næsten paa hug, ansigterne var blege og spændte, øjnene stod stive, fulgte susen af den forsvindende fugl, holdtes ^[54] længe fæsted paa det punkt i skogen, hvor den forsvandt. Saa var det, som de vaagned og saa paa hinanden; men de sagde ikke noget strax, øjnene droges igjen hen paa den mørke stribe ind i skogen.

Da Per skulde til, trak han pusten baglængs, saa han hiksted:

«Det var djæken!»

«Det var vist en tiur.»

«Havde vi kommet lidt senere, saa havde vi havt den.»

«Kanske han har slidt snaren?»

De listed sig frem. Nu var al skogens varsomme spænding kommet over dem igjen, de gik saa forsigtig, som om der skulde være fugl under hver en busk. Der saa de sporene, vældige labber i sneen; der havde den slaaet ned, gaat frem lige ved snaren; der havde den letted, skræmt netop som den skulde indi. Snaren stod rund og pen, de kunde sikkert havt den.

Det var med harme, de saa op i luften, nu først mærked de, at det var begyndt at sne. ¹¹¹

Ja, nu kom fuglevejret, nu begyndte storfuglen at lægge sig ned i skogen.

«Nei, noget saa harmeligt skulde en vel aldrig ha set –» Per dirred i stemmen.

«Den karen kommer igjen, naar han først har faat smag paa enerkjærret,» mente Kristian.

^[55] «Ja, det gjør han sikkert, imorgen den dag ogsaa.»

«Det finds nu heller ikke lugomere sted i hele skogen.»

De talte frem og tilbage, gik og saa bedre paa sporene, slog som tilfældig sneen af nærmeste graner med skistaven, rysted enerkjærret og barkvistene i fuglegarden, saa de stod der friske og mørkegrønne, risped ogsaa som i harme et par næver ener

af kjærret og kasted dem ligesom i sinne hen efter vejen til snaren. Eneren blev liggende saa frisk og indbydende paa den hvide sne.

Da de havde holdt paa med dette en stund, standsed de, bleve staaende og se nedover dalen, hvor den tæt faldende sne seilede ned i lette, svævende stimer. De blev tause, det var som den ene ventede paa, at den anden skulde sige noget.

Endelig sagde Per:

«Nei, vi faar vel se at komme nedover.»

Kristian saa uvist paa ham:

«Ja-a, vi faar vel det. Vil du age først.»

«Nei, du kan age først.»

Kristian dvæled lidt, som han endnu ventede paa noget, men saa med et, satte han skistaven i sneen og føg nedover.

Per blev staaende lidt, saa paa skraa bagover til fuglegarden.

[56] Nej, Kristian var alt borte, han fik se at komme efter. Den snaren glæmte de at tage med.

*

«Det er svært saa stille han Per er idag», sagde hans mor ud paa eftermiddagen.

«Er der noget som feiler dig?»

Nei, det var det da ikke.

Per gik omkring saa bleg og fattigslig, var alt i et ude og saa paa vejret og kunde ikke tage sig noget til.

Det var lidt mildere, snedde tæt og jevnt. Alt i et var han borte og tog i skierne, men stilled dem ind til væggen igjen.

Endelig da de andre var inde og spiste middag, var det som han tog en rask beslutning, tog dem stilt ned, spændte dem paa og skyndte sig bort over jordet. Da han var kommen bagom gjærdet, saa han ikke kunde sees fra gaarden, bøied han opover. Det var saa brat, at han ikke kunde komme frem paa skierne, saa steg han af, tog en i hver haand og satte dem ned i sneen og slig krabbed han opover, saa der

blev en dyb rænde efter ham i den løse sne. Da han var ^[57]kommen i høide med husmandspladsen, standsed han og keg over gjærdet.

Montro han Kristian var borte? Skierne stod ikke ved væggen, hvor de pleied. Kanske han var i ærende nede hos kræmmeren? Ja, da havde han ikke behøved at gaa denne omvej. Nei, Kristian havde vel bare taget dem ind og sat dem i brætte. Det var nok bedst han holdt sig, saa de ikke kunde se ham fra vinduet.

Og Per krabbed vidre langs gjærdet, til han langt ovenfor pladsen kom ind paa skogsvejen.

Pokker, havde her faret folk nu! Der var spor i vejen efter en, som havde trukket skierne efter sig. Ja, det var vel han Even Stubsveen, som var oppe og tog ned haesnuruerne sine, for han havde sat op til haren, det vidste Per, om han end ikke vilde være ved det.

Jo, dette maatte bære opover mod Lienget. Ja, det kom ikke ham ved, han fik se at komme did han skulde, skulde han finde frem, før det mørkt. Saa urimelig som det snedde ogsaa, rigtig gamle kjæringer!

Han spændte skierne paa, tog bent bort gennem skogen, saa fort han kunde i den nyfaldne sne, ret bort paa berget, hvor de havde set tiuren.

Det var allerede temmelig mørkt, da han kom saa langt, at han saa frem til fuglegarden.

^[58] Han standsed med aanden i halsen: – der var noget sort, som rørte sig. Han blev ræd med det samme, men saa fik han se en skistav, som stod ret op og ned i sneen.

Han gik sagte frem. Der laa Kristian paa knæ i sneen, havde lagt vaatterne fra sig ved siden og holdt paa at tage snaret ned.

«Er det dig Kristian?»

Kristian skvat op og stirred:

«He –! Nei er det dig Per! Huf, saa du skræmte mig!»

De blev staaende lidt forlegne. Endelig sagde Kristian:

«Jeg kom til at tænke paa, at vi nok glæmte at ta ned denne snaren.»

«Ja, det var det jeg hugsed paa ogsaa. Men nu er det alt gjort, ser jeg.»

«Ja, det er nok det.»

Kristian spændte skierne paa:

«Det er svært saa det sner.»

«Ja og mørkt blir det ogsaa. Vi faar se at komme nedover.»

De stod færdige til at sætte afsted.

Idetsamme følte en svag dirren i luften. Det var som der dannedes en bred vej i den tæt faldende sne, det var som der kom en lysning opover denne vej, og ifølge med den kom nogle fjærne, dæmpede klokkeslag i jevn stigen og falden.

[59] De tog luerne af:

«Nu ringer de høitiden ind,» sagde Kristian.

«Ja,» sagde Per, «jeg tænker vi lar snarerne være nede til over trettenhelgen.»

Saa føg de nedover.

Sau-laug

[60] Solen, en riktig hvid, skarp morgensol, stod Morten lige i fjæset, mens han stod borte paa den lille akerflæk og skulde grave. Han gren mod den og retted alt i ét ryggen, – det hasted da ikke saa med denne gravingen, – faren kunde gjøre lidt af det ogsaa.

Han saa anderledes ud, Morten, end 17-aars bondegutter i almindelighed. Han var stor, men saa blød og fin og hvid i skindet, og han var langsom nok, men med kattens bevægelser, – der var ingen tyngde i dem; naar han stod dèr og løfted hakken, som var svært liden og let, var det, som om han kun bevæged armene fra albuerne.

Han retted sig op, saa mod solen: det blev vist ustyggelig varmt idag –! – og ned paa hakken: rigtig hestearbeid sligt –! – og derpaa med et kjælende blik bort til husmandsstuen: tro, han skulde [61] gaa frem og se, om hun mor havde igjen en liden skvæt kaffe og var i det lunet? Nei – han havde vist ikke været en halv time ude endnu – han maatte ialfald ha ærend.

Men sætte sig lidt vilde han – han vilde ikke arbeide sig sved, det var saa klisset og ækkelt.

Han satte sig paa en sten og skød ryg mod solen, kjælende som en kat, – én kunde næsten synes, én hørte ham male.

Det var en sprættende vaarmorgen. I alle syd-bakkeheld var det deiligt grønt, træknopperne holdt paa at briste. Paa akrene var der overalt en mørk stribe nedenfra og opover, ovenfor graat – akkurat did var de kommet med pløiingen; men kun etsteds saa én et plogbeite i akeren – det var en, som havde forsovet sig idag; alle andresteds var de inde til føredugurs. Jorden dampede under den varme sol, og der var en brusen af liv gjennem luften.

En klar, klingende latter kom svingende op over bakken. Morten lytted: Hvad tro, de tog sig til nede paa gaarden idag, siden kvindfolkene var ude alt nu?

Han reiste sig og smøg sig dovent frem mod bakkekammen, saavidt hodet naadde op, og han kunde se paa skraa ret ned paa gaarden:

Piskadød skulde de ikke lauge sauene idag! Der stod det digre karret bag saufjøset og dampet [62] med varm vand i. Der stod Rønnog og Ingeborg med bare arme, kun en stak, som naadde tilknæs; de skulde ta imod. Der kom alt gjæterguten med de første sauer efter luggen. Piskadød trodde han ikke, de stod uden strømper ogsaa! Nei, det kunde han ikke se, men det saa saa hvidt ud nedenunder stakken. Der tog Rønnog den første sauen og løftet den op i karret, saa spruten stod.

Al ladheden var som strøget af ham, det var bare den katteagtige kraft igjen, da han skottet bort til vinduet, om nogen saa. Nei, moren var vel i fjøset. Piskadød han kunde komme dem ganske nær uden at bli set!

Han saa sig forsigtig omkring, gled saa bortover mod gjærdet og sneg sig nedover langs det. Et stykke maatte han huke sig helt ned for ikke at bli set, om der skulde staa nogen i vinduerne nede paa gaarden. Da han var kommet lige bag ildhuset nede paa gaarden, retted han sig hurtig op og speided. Derpaa et langt hop over, saa besynderlig mygt, at det ikke gav mindste døn i marken, da han kom ned. Og saa gled han frem til ildhushjørnet og keg frem.

Knapt ti skridt fra dem!

Der stod de, Rønnog og Ingeborg, unge og friske, ved hver sin side af karret og saape-gned sauene, saa vandspruten stod om dem med blank glans og regnbuens farver i rask veksling. De [63] lagde hænderne over dens ører, mens de dukked den og vasked den i hodet. Derpaa tog de den med et kraftigt tag i ulden og løftet den ud. Den rysted sig, saa der stod en regnbueglorie omkring. Og saa leverte gjæterguten to nye sauer og slap de vaskede gjennem grinden.

Piskadød, saa rund og lubben hun Rønnog var paa armene. Ærgerligt, at han kunde se hende fra siden og ikke lige mod!

Hans øjne gled nedover det unge frodige legeme, der viste sig omtrent i sin naturlige skikkelse. Han næsten hiksted, da han naadde nedenfor stakken:

Saa sandelig, om de havde andet end sko paa, og stakken naadde ikke rigtig til knæet engang. Aa nei saa rundt og lubbent – akkurat som skindet paa en nyfødt grisunge!

Han greb fat i laftet og klemte sig indtil væggen; det var, som om noget vilde tvinge ham til at springe frem og lægge kindet indtil dette knæ.

Slig blev han staaende blikkende stille en lang stund. Jenterne mærked ingenting; de lo og snakked og drev paa, saa vandspruten stod om dem.

Under et ophold saa de paa hinanden:

«Nu skulde rigtig nogen komme og se os!»

«Aa de blir inde en stund endnu. Forresten fik de ikke se mer, end Vorherre har skabt,» – [64] Rønnog slog hænderne sammen nede i vandet, saa en vandstraale skød op i hendes ansigt og viltre haar, og blev hængende som glinsende dugperler i haaret, paa næsen og de runde, røde kinder.

«Her er den sidste!» – Det var gjætergutten, som sagde det.

«Den tar vi sammen.»

De tog den i hver sin ende og løftet den op i karret.

«Ja du skal bli ren du.» De dukked den mange gange, gned den og kjæled for den.

Endelig var de færdige, den sidste sau var løftet ud af karret.

Hvad piske tro, de skulde nu? De havde saa travelt med at faa gjætergutten væk. De skjændte paa ham og bad ham skynde sig at jage sauene, saa den ikke fik lægge sig og søle sig til igjen.

Da gjætergutten var gaat, saa de sig forsigtig speidende omkring som svaner, idetsamme de stikker hodet op af vandet. Og saa sagde Rønnog:

«Tør vi?»

«De blir inde en stund endnu.»

Piska død, de vilde vist oppi selv!

Morten klemte sig endnu tættere ind til væggen og aandede kort.

[65] Der løste Rønnog staklinningen; stakken slap hun lidt ned, men holdt i den paa den ene side, som vendte fra ham. Han saa som gjennem taage en hvid rund hofte, – hans hode kom helt frem forbi laftet, uden at han vidste det.

Rønnog speidede igjen. Saa vendte hun sig ligegyldig mod Ingeborg, trak stakken op og bandt linningen, idet hun blunked.

«Bare vi nu havde havt nogen til at hjælpe os at vælte karretⁿ¹² og faa det tørt!»

Hun tog et par skridt til siden, saa hun saa helt bag laftet.

«Nei, der staar jo Morten. Kom hid da, gut, og hjælp os at vælte karret!»

Morten sank med ét sammen i sin ladhed igjen, og temmelig slukøret kom han frem.

«Døk har sau-laug idag?»

«Ja, det ser du vel. Kom nu hid, skal du faa brug for kræfterne dine! Træd paa fjælen der, saa blir du ikke vaad!»

Han gjorde, som hun sa.

«Ja, hvorledes skal vi nu faa tag?»

Hun bøied sig ned, som for at se, men greb i det samme Mortens ben, der stod løst paa den af grønsaapen glatte fjæl, og saa rykked hun til.

Kanten paa karret var akkurat passelig høi til, at Morten vippede over og faldt oppi med et vældigt plask.

[66] Der stod de to unge jenter og lo med sine skinnende hvide tænder.»Nu lærer du at staa paa lur til en anden gang! Morten kom sig op og la paa sprang opover.

Rønnog raabte efter ham:

«Kom igjen, naar du er blit tør, saa skal vi klippe dig ogsaa!»

Naar Graagaasen farer

[67] Under den store, enslige rogn oppaa bakken strax søndenfor gaarden stod Ivar med begge hænder dybt nede i buxelommerne og saa ud over dalen og op paa himlen i syd.

Det var hel vaar i luften. Sneen var krøbet bort bagom hver liden hælding mod nord og langt op mod lidkanten, paa hver sydhælding og bortover de lange agre var det bart, og jorden damped under den milde sol. Skjærerne skvatred endnu vinterkoldt oppi det lille granholdt, men bort efter agrene gik kraakerne alvorlige, løfted vingerne, som det var for varmt, og fraadsed i alt det kryb, som solen narred frem; langs plogfurerne, – Per Madslie prøvde allerede at sætte ploegen i i Sørbakken, – gik linerlerne, de ægte vaarfugle, og kvidred og vipped med halen. Trærne stod med uldne knopper, som endnu ikke var [68] brystne, og langs akkerrenerne stak en og anden liden, gul, lubben blomst op; nede fra haugerne nederst i jordet lød en grov kobjelde med blandinger af den rappe, fine klang af smaa kreaturernes bjælder, og gennem det hele skar en enkelt, lang, melankolsk tone af en siljefløjte – gjætergutten havde nok alt fundet en silje, som slap barken. Luften var fuld af alleslags lyd, som blanded sig til en eneste stor vaarstemning, – farverne var fattige og vinterlige med skarpe grændser, til de tabte sig sig i hvidt ovenfor granlinjen helt oppe paa lidkanten. Det var stille i luften og fugtiglunt i stilheden, men kom der et vindgufs var det isnende koldt og vinterligt.

Ivar hauked nedover, gjætergutten svarte, og tog idetsamme en lang, dragende tone paa sin fløjte. Det var saa lokkende, slig uro i al ting, umuligt at staa stille og holde sig hjemme ved husene, Ivar løfted foden for at sætte paa sprang nedover; men idetsamme løfted han igjen øjnene op did, hvor dalsiderne tørned sammen i syd.

Han trak foden tilbage, blev staaende med aaben mund, rev hænderne op af buxelommerne og skygged for øjnene.

Jo, der var den!

Lige over skardet kom en liden mørk stribe seilende, jevnt og taugt, høit oppe, altid fremover.

Det var den første flok graagjæs, som Ivar nu i mange dage havde gaaet og ventet paa.

[69] Idetsamme blused hans kind, han vendte sig ligesom for at løbe ind, men betænkte sig; det var morsomt at staa og se, at de drog forbi.

Flokken kom fremover, bøjed lidt over mod den vestre dalside, det saa ud, som den steg, alt eftersom den kom nærmere. Snart kunde han skjelne de enkelte, en stor, stærk baskede et par alen foran som vejviser, og efter kom den store flok i to linjer, der løb sammen i en spids foran. De fløj saa jevnt og sikkert med taktfaste vingeslag.

Da de var midt foran, blev han greben af en vild lyst til at forstyrre denne regelmæssighed. Baade mor og bedstemor havde sagt, at han aldrig maatte gjøre det, men før han vidste ordet af, stod han med den ene haand fremrakt og pegte paa flokken.

I samme øjeblik vakled en af de forreste i flokken og faldt ud af rækken, saa en til, en til, de faldt fra hinanden, daled, sagtmed, det var, som de med engang misted sin kraft og kom i den største forvirring.

Lange, hjælpeløse skrig kom ned fra luften, fjærnt fra daled de, og det var saa rart, ligesom de kom fra alle kanter.

Ligesaa pludselig blev Ivar grebet af en stærk angst, som om han havde gjort noget rigtig galt, – han vidste jo, at det var synd at pege paa graagaasen. Han gav sig til at læse fadervor, – [70] det havde han hørt, var den eneste maade at hjælpe paa.

Vejviseren tog nogle kraftige tag og kom foran, bøied lidt østligere; en efter en arbejdede de sig igjen op i række bagover, snart tog den sidste nogle kraftige tag og sluttede sig til, flokken gled vidre med vingeslag i takt ret mod nord.

Ivar stod og vendte hovedet langsomt, efter som flokken fór frem, blev færdig med sit fadervor, saa han nikkede amen efter, idet den gled ind over granskogen, som blaaend langt der mod nord, og forsvandt.

Det var som glæden ved det var væk, men han fik nu gaa ind til bedstemor alligevel.

Inde i fødraadskammerset sad hans bedstemor, gamle Beret Madslie, i sin armstol og smaaskjændte. Hun var liden og sammenkrøget, sad borti krogen mellem kakkelovnen og sengen vel indpakket i strikketørklæder og med store, strikkede sokker paa benene og et mørkrudet tørklæde over den strikkede ørevarmer. Døren ind til stuen stod paa gløt, og der hørtes stemmer derindefra. Beret mumled noget, fik med besvær trukket ørevarmeren tilside og lytted:

Hm! Hm! Aa nei, de passed nok paa at snakke saa lavt, at ikke hun skulde høre! Hvad [71] tro det var for noget hemmeligt, de havde for sig nu igjen? Aa nei, de maatte ikke indbilde sig, at de skulde slippe!

«Oline!»

Intet svar. Hun tog sin krogstav, som stod borti krogen ved ovnen, og banked i gulvet.

«Oline!»

«Ja – her er jeg da, mor! Hvad er det du vil?»¹¹³

En ferm, middelaldrende kone kom tilsyne i døren.

«Har aldrig set, slig som du er, Oline! Ikke komme, naar jeg roper paa dig heller.»

«Jeg kom jo, strax jeg kunde, mor! Og saa er det da vel ikke noget, som staar paa heller?»

«Nei, naar du kan faa skravle selv, du, saa er du lige glad, om jeg sidder alene hele dagen! Hvem er det, som er inde?»

«Er der nogen inde da?»

«Aa ja, jeg hørte det nok! Hvem er det, som er inde? Jeg vil vide det paa timen, hører du!»

«Ja, ja da, det er ingen anden end Marthe Moen.»

«Hvad vil hun?»

Oline begyndte at pusle med noget borti skabet og svarte ikke.

«Hører du ikke da, Oline! Har aldrig set slig, som du er blit heller! Hvad vil hun, siger jeg?»

[72] «Aa, hun vil ingenting! Hun vil bare høre efter, om hun kan faa en gris, naar vi faar.

«Hm, hm! hørt sligt? Du kan ikke love bort flere griser, du nu!»

Hun sad lidt stille og saa ret frem for sig. Saa havde hun glemt det hele, og spurgte pludselig:

«Er der nogen fremmedfolk inde?»

Oline saa bort paa hende og rysted svagt paa hovedet og blev strax mildere i maalet:

«Jeg sagde dig jo, at Marthe Moen er inde!»

«Nei, er hun det? Hende maa jeg endelig snakke med. Bed hende at komme ud til mig, før hun gaar.»

«Ja, det skal jeg nok gjøre,» og Oline gik ind igjen.

Lidt efter kom Ivar ud i kammerset.

Det lyste op i hendes ansigt, strax hun saa ham:

«Nei, er du der, Ivar!»

«Ja, bedstemor; jeg kan hilse dig fra graagaasen, nu fór hun!»

«Hys!» hun vinked med haanden mod døren – «slaa døren til, Ivar, saa de ikke kan høre os.»

*

De havde nok hemmeligheder sammen disse to, og det var gaaet saaledes til:

[73] Det var nu meget længe siden, gamle Beret Madslie hadde været udenfor det vesle fødraadskammerset sit. Hun var nu saa gammel, at hun sad der vel indpakket og frøs bestandig. Hun var frisk i hænderne, men naar hun var kommet i sin stol, saa sad hun der, kunde ikke reise sig alene. Syn og hørelse hadde hun saa nogenlunde bevaret, men med de andre sandser var det bare saa som saa, især

havde hun mistet al hukommelse og dømmekraft. Som alle gamle folk var hun blit amper og nysgjerrig og umulig at gjøre tilpas; det, som hun bad om i et øjeblik, det var hun misfornøjet med, at de gav hende i det næste. Mest gik dette ud over Oline, hendes egen datter og guttens mor, fordi hun var mest om hende. For hun indbildte sig nu, at hun havde saa urimelig meget at snakke om. I virkeligheden var det intet med sammenheng i, det var bare en og anden ting fra lang, lang tid tilbake, dengang da manden leved, ting, som hun bare husked i de groveste træk og ofte blanded sammen. Af og til hørte jo Oline paa hende, men hun mærked godt, at voxne folk ikke hørte paa med opmærksomhed, ofte med et smil, og det irriterte hende. Saaledes var det gaaet til, at hun havde valgt Ivar til sin fortrolige. Han hørte paa, og det smigred ham, at bedstemoren bestandig var saa forsiktig og hvisked, saa ingen andre skulde høre det.

[74] Det var især en ting, bedstemoderen havde maset svært med denne vinter. Hun vilde ud. Det turde de ikke gi hende lov til. En gang om vinteren havde de føiet hende tilsyneladende, ført hende ind i stuen og mod døren, men da hun kom saalangt, havde hun pludselig slaaet sig sindt, «fordi det saa saa ud i stuen,» og vilde ud i kammerset igjen. Og siden – hun hadde vel forstaaet, at det var bare paa skrømt, de hadde git efter den gang – talte hun aldrig til de voxne, om at komme ud, men med Ivar talte hun saa meget mer om det. Hun var syk bare af længsel, hun var sikker paa, hun skulde bli frisk igjen, bare hun fik se dalen og aasene omkring og kjænde solen. Og det skulde være den dag graagaasen fór, for da var vaaren kommen.

Det var aftale mellem de to, at Ivar skulde hjelpe hende ud, saa ingen vidste det, den dag, – derfor var det han hadde staaet og speidet efter graagaasen borte paa bakken idag og mange dage før.

*

Bedstemor var meget ivrig, inden Ivar fik lukket døren. Saa saa hun langt hen til vinduet, bøied sig mod ham og hvisked:

«Fløi de pent i række? Det er et godt tegn.»

[75] Han skvat til, blev blussende rød og svarte ikke strax. Hun spurgte heller ikke op igjen, bare holdt øjnene spørgende paa ham. Saa sagde han:

«Ja bedstemor, de fløi riktig pent som sneplog.»

«Se saa til at faa mor din ud, saa vi kan komme gjennom stuen.»

Han gik mod døren.

«Nei, bi lidt Ivar, træk op den øverste komodeskuffen min, der finder du et stykke brunsukker.»

«Du ved jeg fik det sidste igaar, bedstemor.»

«Nei, gjorde du det; jeg skulde rigtig havt noget at gi dig. Se efter, om du ikke finder noget du vil ha.»

Han gik hen, trak skuffen op, og hans fingre famled efter et sølvhjærte med svamp i. Hun saa det.

«Ja, ja, det skal du faa, Ivar!»

Han blev med et saa hoppende glad, men saa kom han idetsamme til at se paa bedstemoren, og husked at han ikke havde sagt sandt.

«Nei, bedstemor, jeg kan heller faa det siden,» sagde han stilfærdig, lagde det ned i skuffen igjen og gik ud. Lidt efter kom han fort ind igjen og tog en stol og gik med. Saa kom han ind igjen:

«Mor er med Marte Moen borti grishuset.»

[76] «Er hun det, du?»

«Ja, og nu har jeg sat stol bag den søndre væggen. Kom saa bedstemor!»

Han rakte hende krogstaven og satte piggen vil til rette i gulvet, saa den skulde staa fast, og satte saa skuldren under hendes anden arm og løftede. Hun kom op. Hun var optat som et barn, og spændingen gav hende ligesom kræfter; det gik lettere, end man kunde ventet. Over dørstokken ind til stuen gik det bra, for den var saa lav, men da de havde kravlet sig over gulvet i stuen blev det værre. Hun maatte støtte sig op mod dørkarmen paa den ene side, mens han bøied sig ned og løfted den ene fod over dørstokken, – hun kunde ikke løfte den saa høit. Saa maatte hun flytte sig lidt for at han ogsaa kunde løfte den anden over.

Det gøs i hende og hun blev ligesom endnu mindre, idet hun kom ud gjennem døren og den friske luft slog ind paa hende. Men saa manded hun sig op og forsøgte at le:

«For noget tul, at ikke jeg skal komme ud, jeg er jo frisk som en ungdom.»

De fortsatte ivrigere langs væggen, snart var de ved hjørnet. Da begyndte hun at blive træt. Det første hun saa efter var stolen. Den stod endnu et stykke borte, mellem begge vinduer. De kravled vidre. Et par skridt fra stolen, var det som hun ikke kunde mer, slap staven strakte [77] haanden hjælpeløst længselsfuldt mod stoleryggen, vakled et skridt til og fik saavidt fat i stolen, idet hun holdt paa at falde og rive Ivar med sig. Hun sank tungt ned paa den, Ivar satte hende tilrette.

Solen skinned varmt ind i solvæggen, bækkesusen kom i stigende og faldende bølger, fugle kvidred, insekter summed, – der var vaar i luften.

Ivar stod og saa paa hende. Hun havde vanskelig for at bære hovedet opreist, løfted det sagte, begyndte ved den ene side og lod blikket langsomt gaa rundt hele synskredsen; men det var saa mat og ligegyldigt, og saa sank hovedet igjen, og hun saa ned for sig. Der kom angst og skuffelse over Ivar:

«Er det ikke godt, bedstemor?»

Hun kvak til, gøs, da hun hørte hans stemme – idetsamme kom der ogsaa et koldt gufs om hjørnet.

«Hm! Alting blir ødelagt. Aasen er ikke slig som i gamle dage.»

Ivar gjorde store øjne;

«Hvordan var den da bedstemor?»

«Den var meget vakrere. Og solen er ikke varm længer heller! Slig som de steller med alting! Jeg vil ind igjen, jeg fryser! Hu!»

Ivar skalv i stemmen, og han havde taarer i øjnene:

[78] «Ja, ja, bedstemor, vi skal ind igjen! Kom.» «Hu, saa koldt! Nei jeg kan ikke! Du faar faa hid mor din!»

*

Dagen efter var der mange folk ude i det vesle fødraadskammerset. I sengen laa bedstemor og fantaserte. Doktoren var netop reist og havde sagt, at det var lungebetændelse, og at det ikke var rimeligt, at bedstemor, som var saa gammel stod den over. De andre var stille og snakked lavt, men de græd ikke noget vidre. Oline maatte dog en og anden gang, naar bedstemor i vildelse sagde noget rigtig rart, ty til forklæsnippen. Bare Ivar stod borti krogen ved skabet og græd saa

inderlig saart. Ingen kunde begribe det, for børn pleier ikke ta det saa alvorligt. Han havde grædt i hele gaar ogsaa, og derfor havde de ikke skjændt noget videre paa ham for det med bedstemor, og de havde nu slet ikke sagt ham, at doktoren havde sagt, at hun havde forkjølet sig igaar, og at det saaledes paa en maade var hans skyld.

Det var ganske stille i fødraadskammerset, bare bedstemorⁿ¹⁴ som snakked, og Ivar som hulked.

Saa pludselig blev bedstemor stille. Lidt efter ynked hun sig sagte, og saa sig omkring.

[79] Saa sagde hun saa underlig mildt i stemmen, alle hørte, at hun nu var ved samling:

«Er det han Ivar, som græder saa?»

«Ja,» sagde Oline. «Ivar, bedstemor spør efter dig?»

Han gik bort, kasted sig paa knæ foran sengen og hvisked:ⁿ¹⁵

«Det var ikke sandt, bedstemor! For jeg pegte paa graagaasen igaar!»

«Ja, men saa læste du fadervor, for det har jeg sagt dig.»

Saa sagde hun let med et smil:

«Nei, det er sandt, Oline, det havde jeg nær glæmt:

«Han Ivar skal ha sølvhjærtet mit.»

Det var det sidste bedstemor sagde.

Doktoren hjælp

[80] Han Paal Berget havde det rigtig travelt idag, han havde ikke ro paa nogen plet. Snart stod han ved det ene glasset snart ved det andet, snart var han borte paa laavebroen, snart paa bakken udenfor fjøset, og allesteds satte han haanden over øjnene, gjorde skût og stirred saa langt fremover vejen dernede, som han kunde se, stirred saa øjnene formelig stod ud af hausen paa ham. Frem og tilbage tripped han, frem og tilbage, og for hver gang han saa et Menneske lød det:

«Nei gud faa lod i mig, om jeg skjønner, hvor det blir af ham Simen med doktoren! Jeg dør vist før de kommer!»

Han Paal Berget var ligesom paa føderaad han, han var yngre broder til Simen, brugeren, som var reist efter doktoren.

Det var gaaet saaledes til:

[81] Det kunde vel være saa omtrent et halvt aar siden, saadan tidlig paa høsten, at Paal en kvæld blev saa urimelig syg, at han laa og vred sig og skreg. Da blev gamledoktoren hentet.

Paal havde spist melkegryn tilkvælds, og den havde nok ikke været rigtig velkogt, men sligt spurgte nu ikke gamledoktoren om, han søgte ikke efter aarsager og sligt, han tog enhver sygdom paa alvor, undersøgte ikke, spurgte bare efter, hvor man havde ondt, og gav sig saa til at fordrive ondet.

Paa Paal brugte han da ogsaa varme tallerkener og bagefter noget ustyggelig vond medicin, som overbeviste Paal end mer om, at dette var en farlig sygdom; og ganske rigtig, det gik over dengang.

Men gamledoktoren var heller ikke af dem, som vilde forringe en heldig kur, og han lod sig mærke med, at dette var en temmelig sjelden og farlig historie, – havde de de ikke hentet ham i tide saa –, Paal burde være meget forsigtig.

Om de skulde hente doktoren en gang til –?

Jo – nei – jo, hvis der nogengang gik saa meget som to dage – og – og det ikke blev til noget, – ja, noget saadant naturligt, saa var det paa høie tid.

Siden da havde Paal faaet skræk i livet; han havde ikke gjort andet hele vinteren udover end at gaa og passe sig selv og sin helse. Ja det var [82] ikke frit for, at han havde sin egen almenak med blyant i stropperne, som ingen fik se, og ingen fik røre ved, og folk lagde ogsaa mærke til, at nu bar han altid paa sig det fine urværket sit, som han ellers aldrig brugte til hverdags.

Han var aldrig rolig og tilfreds, sov ikke trygt om natten engang, og ingenting turde han ta sig til; thi han maatte være forsigtig, – kom dette igjen, saa kunde han falde bort, før han vidste ordet af det, han havde skjønt noget saadant paa gamledoktoren.

Den sidste natten havde det været rent galt; de hørte ham tøfle om i dørene hele tiden, han havde nok slet ikke sovet, og da klokken var 5 om morgenen, saa gik det ikke længer, han maatte hen og vække Simen:

«Ja, nu faar du staa op og reise efter doktoren, Simen!»

«Er du blit syg, Paal?»

«Jeg kjender ikke noget endnu, men det kommer, det kommer!»

«Det er mørkt endnu, var det ikke bedst at bie, til du faar ondt?»

«Bie? Vil du, at jeg skal dø paa flekken da, Simen, – nu er det to dage – og doktoren sa for Guds skyld, skynd dig Simen! Bare det ikke alt er for sent!»

«Ja, jeg faar vel det da. Men kjender du slet ingenting? Gamledoktoren er istand til at [83] bli sindt, hvis han er i det lunet, og det ikke feiler dig noget.»

«Aa, det er vist ikke fare for andet end at jeg blir syg nok! Bare jeg lever, til du kommer igjen!»

Ja, saa maatte da Simen op i flyvende hast og afsted, og det blev sagt ham, hvad han skulde sige til doktoren, og det var omtrent, at nu stod det om livet.

Nu var det paa den tid, de kunde være ventendes, og derfor var det, at Paal ikke havde ro paa nogen flek, tripped fra det ene sted til det andet, og saa fremover vejen, saa øjnene stod ud af hausen paa ham.

Endelig fik han se en liden prik der langt fremme i vejen, en prik som bevæged sig fremover.

Naa, der var de da endelig! Bare det nu ogsaa var dem! Hm, en slædeskyds var det, men montro den gampen ikke vat lidt for mørk?

Han blev staaende med hovedet langt fremstrakt, og fulgte den prik han saa, som om han vilde suge den til sig.

De kjørte fort – jo, det var en spidsslæde, hm, jo nu saa han det, det kunde ikke være andet end gamledoktoren; saa bredt et læs saa en ikke i slæde ellers paa vejen, selv om der sad mange paa hinanden. Jo, nu var han sikker – Gud ske lov!¹⁶

[84] Han gik ud i kammerset, hvor det var pudset og strød ener paa gulvet, og hvor det spraged i ovnen og var hedt som i en badstue.

Han klædte sig af, vasked sig, lyttet, og saa blev han siddende i underbuxerne paa kanten af den store omhængsseng.

*

Imidlertid havde Simen og doktoren kjørt raskt henad den flade vej.

Det var lindt i vejret og mejen gled det, endda gamledoktoren var læs nok for Blakken.

Naar gamledoktoren kom kjørende henad vejen, saa var det kar, som fyldte for sig, det var omtrent det samme at møde ham, som at møde sneplogen. En kunde se et stort stykke af doktoren paa begge sider af hesten. For det første var han nu saa tyk i sig selv, at han ialfald aldrig kunde ride, fordi der ikke fandtes hesteryg som bar ham, og for det andet saa klædte han sig godt ved vintertid. Først havde han støvler, saa raggesokker, og udenpaa dem igjen sauskindsforede reisestøvler, som rak til skrævet. Oventil havde han først yderfrak, saa tullup, og der udenpaa ulvskindspels med et rødt skjærf omkring, saa langt at det var en hel spadseretur for den, som skulde gaa rundt ham og rulle det af og paa.

[85] Slig var han ogsaa klædt idag, endda det var saa lindt i vejret, at det klabbed under hestehoven, og saa kan en skjønne, at det var læs nok for Blakken.

Da de kom til grinden, hvor vejen tog op i jordet, standsed de.

Simen klødde sig bag øret, og spytted til til den ene side.

Blakken saa sig tilbage langs siden, flere gange, hun var vant til, at skikkelige folk gik ud af slæden her, hvor det blev brat.

Simen klødde sig engang til. Det blev jaggu haardt baade for ham og Blakken dette, – men det var ingen anden maade, der fandtes ikke levende skabt raad at faa doktoren op anderledes end ved at kjøre ham. Ja, ja, saa fik de begynde da, – hyp Blakken!

Vejen op til gaarden havde nu ikke været nogen kongsvej før heller, og bedre var den ikke blevet i dette lindvejret, – ret som det var, traadte Blakken igjennem.

Det var nu ikke saa farligt, for Blakken var forsigtig og var vant til noget af hvert. Men værre var det at mejen alt i et skar igjennem, snart paa den ene, snart paa den anden side. Da maatte Simen være vaagen, hænge i styrehornene, som var det en plog han kjørte, og slæden slængte ham hid og did, saa sveden drev af ham.

[86] Det gik i smaa ryk opover med hvil i hvil, hurtig de faa skridt, Blakken tog mellem hver gang den standsed. For hver gang saa den sig tilbage langs siden og prusted: Det var da noget til vetløst folk ogsaa, som ikke gik ud af her!

Endelig var de ved den lille tverbratte bakkekneik ved nylaaven, hvor vejen gjorde en liden sving, før den blev jevnere.

Under denne kneik hvilte de en lang stund. Da Simen vilde ha Blakken iveau igjen, var den uvillig, saa sig tilbage mange gange, laged sig til at ta i, men lod det være; det var ligesom den grued for denne bakken.

Men da den endelig skjøjte, at det ikke var anden raad, saa tog den spendtag, rykked til og tog bakken i trav, saa Simen slang mellem styrehornene og næsten ikke kunde følge med. Men i det samme de var oppe, sagtmed farten, slæden faldt ned paa vejen med hele sin tyngde, den ydre mej skar dybt nedi, og – bums der laa sleden overende, og gamledoktoren paa ryggen langt nede i bakken, klemt godt ned mellem bakken og en diger bjørk.

Det gav et søk i ham, saa han sagde «øff», idetsamme han lagde sig tilrette.

*

[87] Paal sad fremdeles paa sengkanten ude i kammerset. Pludselig hørte han, at det gik udenfor huset, og at nogen kom ind i stuen.

Ja, nu var det bedst at lægge sig syg, og han vælted sig bagover op i den store omhængsseng og trak den langhaarede skindfælden over sig op til ørene.

Lidt efter stak Simen hovedet ind ad døren, og sagde med aanden i halsen:

«Er du i live, Paal?»

«Ja, men det er ret daarligt.» Han sagde det med klagende stemme, men saa gik det pludselig op for ham, at han ikke hørte noget til doktoren:

«Er ikke dokteren med?»»

«Nei, han ligger nede i bakken; jeg vælted ham og kan ikke faa ham op, og ikke finds der kar hjemme paa gaarden. Enten du er dødsens eller ei, faar du staa op og bli med –! Vi kan ikke la doktoren ligge og omkommes!»

Paal blev ogsaa ivrig:

«Ja, værre er jeg ikke ligevel», og i en fart rev han klæderne paa sig og strax efter drog han og Simen i fuldt firsprang nedover med hver sin digre haandspake paa nakken.

Der laa doktoren endnu, god og varm og sprutrød i ansigtet og bandte den elendige fillevejen, og oppaa bakken stod Blakken noksaa fornøiet og saa paa.

[88] Det var ikke nogen let sag at faa doktoren op, – jo, mer han og Simen havde arbeidet, des fastere var den kramme sne klemmt ned omkring ham.

De forsøgte at reise ham, men det gik ikke. Det blev ikke anden raad, de maatte trampe sneen rigtig fast i bakken ovenfor, lægge sine haandspaker ned som ruller og forsøge at trille ham op. Det var vanskeligt at faa ham løs, men da det vel var gjort gik det bedre. De tog godt spendtag, stemmed skuldrene imod, og saa gik det i smaa nap med hyp og hyp, men de maatte passe godt paa, at ikke taget glap, saa han kunde rulle ned igjen.

Efter et kvarters strengt arbeide havde de ham endelig oppe paa vejen. Der snudde de ham forsigtig, den ene tog under armene saa godt det lod sig gjøre, den anden brugte haandspaken og se, der stod han endelig paa sin ende.

Først da doktoren var kommen op, blev han rigtig sindt, saa sindt, at han ikke engang saa, at det var Paal, som havde hjulpet ham, og Paal holdt sig da ogsaa lidt tilside, det var kanske bedst at ta en benvej og se at komme frem, før doktoren kom

op. Men det var ugjærligt i dette føre, han fik holde sig tæt bagefter, – det mente baade han og Simen – og se at komme ind i kammerset og i seng før doktoren fik af sig pelsene.

[89] Men doktoren bandte og svor paa, at nu vilde han snu, vilde de ha doktor, saa fik de ogsaa holde vej. Havde de ikke sligt at gjøre som at holde skikkelig vej tilgaards kanske?

«Snu gampen!»

Men da tog ogsaa Simen i:

«Nei, er du nu kommen saa langt, saa jagu skal du op, om jeg saa skal ta dig i to vendinger!»

Da maatte gamledoktoren se paa sig selv og smile, og dermed var ogsaa sinnet over. Han satte sig rolig i slæden:

«Ja, ja det faar gaa for denne gang ogsaa, men det siger jeg dig Simen Berget, at vælter du mig engang til, saa sætter jeg alverdens syv plager paa dig!»

«Da ved jeg ogsaa, hvad jeg gjør.»

«Naa, hvad gjør du da, Simen?»

«Vælter jeg doktoren engang til, saa er det vist raadligst for mig, at jeg lar ham ligge.»

Dermed drog de op over igjen.

Nu var vejen bedre, nu gik det baade fort og godt, for nu var ogsaa Blakken udhvilt. Det gik saa raskt, at Simen rent havde glemmt at se efter Paal, før de var lige oppe ved gaarden.

Nei, saa langt han var bleven tilbage. Nu blev det ingen raad at faa ham ud i kammerset, før doktoren fik pelsene af. Og ikke skyndte han sig heller! Nu først kom nok det rigtige [90] spetakkel. For var det noget gamledoktoren forlangte, saa var det, at de syge skulde holde sengen.

Men det var ikke noget at gjøre ved det, ind maatte de. Simen søgte at hale det ud, det store, røde skjærfet havde han saa besynderlig vanskelig for at greie, men

doktoren var rask i vendingen, naar han først var kommen i hus, snart var baade pelsen og tuluppen og støvlerne af.

«Naa patienten er vel i kammerset?»

Han vilde gaa did ud.

«Ja nei – han – han er nok ikke kommen op igjen endnu. Ja, han kommer vist strax.»

«Hvad fan, er han ikke liggende?»

«Nei, jo – han havde lagt sig, men – saa var der ingen kar hjemme – og vi kunde ikke la doktoren ligge og omkomes!»

I det samme kom Paal luskende ind saa inderlig blid.

Doktoren satte begge hænder i siderne og gik lige paa ham.

«Hvad fan er dette for maner, sende bud, at du ligger for døden – hvordan synes du du har det nu?»

Paal blev meget forlegen.

«Jo – jo tak, det er ligesom over nu –» og saa lagde han hurtig til:

«Det hjalp saa mærkværdigt, at jeg løfted paa doktoren.»

Frieren

[91] Det fineste, blankeste høstvejr laa over dalen med luft saa fin, at de saa lige ind i dørene til hverandre hele fjerdingvejen. Det var saa besynderlig søndagsstilt, skjønt hverdag, kornstørerne stod i række bortover agrene og soled sig i det stille vejr, – høkjøringen var endnu ikke begyndt, og folk havde et par dage uden noget vidre at bestille, – bare ordne lidt paa laaven og sætte slæderne istand og saa gaa ind igjen, karve i piben og faa en kop kaffe, som røgen ret op fra peispiberne længe havde lovet. Og røg gjorde det i dem allesammen, men mest oppe i Kleiven, en slig tung, fed røg, som de saa lige mod himlen, fordi Kleiven laa saa høit; og folk snudde sig og sagde:

«Nu koger de nok skurgrøden oppi Kleiven.» Jo, rømmegrød kogte de, det var sikkert, men det kan nok hænde, at det havde en anden grund end den, at Peder Klev havde faat skaaret de [92] stakkars blandkornstratterne sine og faat dem paa stør.

Det var en fin familie, som bode oppi Kleiven. Han hed ikke Per Kleiven, men Peder Klev, for han havde i sin ungdom været i byen og havde endnu igjen en blaa klædesfrak efter bager Hansen, og kjærringen hed ikke Marthe, men Martha, for hun var af skrædderslægt, og der er altid noget aparte fint ved dem paa landet. Naar disse var saa fine hver for sig, saa kan en begribe, hvilken adel det blev, naar de kom sammen, og denne adelsfrugt, deres eneste datter, hed da heller ikke Kari, som hun lovligen skulde hedt efter bedstemoren, hun hed Karolinea, og var skrædderjente med enkelttraads maskine.

Som skrædderjenter flest, havde hun blaa aarer paa hænder og pande, var kuldskjær og skvætten, havde vanskeligt for at tygge fladbrød, gik med snørliv og skvatred og skvat undaf for mandfolk, første gang de tog efter hende.

Det kan nok være, det var hendes skyld, at de kogte rømmegrød oppi Kleiven, paa en maade da, men det hører nu til de ting, som ikke skulde siges.

De sagde i bygden, at Karolinea havde svært ondt for at faa frier. De sagde ogsaa med et utækkeligt udtryk, hentet fra fjøset, at hun begyndte at faa ringer paa

hornene, hvilket skulde sige saa meget som, at aarene begyndte at sætte [93] mærker. Sikkert var det ialfald, at hun var i den tid, da det gjælder. Og de havde saa sine grunde til at sige dette i bygden.

Før i tiden havde det hændt, at Peder Klev havde klaget sig, og var enig med dem, som syntes, det maatte være vanskeligt at klare sig oppi Kleiven. Men for hvert aar, som gik, blev Kleiven gjildere og gjildere, der var ikke maade paa til avling, baade hø og korn; og saa letbrugt, – man skulde ikke tro, sligt som det var, der fandtes ikke smaabrug, som var letvintere at berge sig paa i hele bygden, – ja, han skrød slig af Kleiven, at folk sagde, at tyttebærtuerne rødmed bortover engen hans, og havreraerne stod og gliste. Og saa lagde Martha ud: Ja, de kunde havt det rigtig, som de vilde, ogsaa de, men det skal nu altid være noget her i verden; gid de havde været vel af med denne jenten, for dette kunde ikke Martha staa i længer, sligt rænd som der var paa dørene af friere om lørdagskvælden. Døren stod ikke, det var ikke fred at faa, saa lang natten var, hun maatte, ret som det var, ud og jage hele flokken. Galt var det, naar ingen vilde ha en, men værre var det, naar hele dusinet bød sig til. Hun havde tidt sagt til Korolinea, at hun fik vælge sig ud en skikkelig krop, saa fik de faa Kleiven med det samme, men Karolinea var nu saa blyg hun, hun kunde slet ikke taale mandfolk, hun vilde helst bli hjemme hos mor.

[94] Hvordan det nu var eller ej med dette, saa havde ingen hørt andet end, at mandfolk blev svært vel modtagne og trakteret, naar de kom til Kleiven om dagen, om natten havde vist ingen været der, uden han Simen, den tutlete tjenestegutten i Nordlien, han, som havde rendt til alle jenterne i vid omkreds, og som ingen vilde vide af, – og at døren var blit stængt for ham, det var nu ikke mer end rimeligt. Sikkert var det ialfald, at de oppi Kleiven lagde sig svært efter ham Jens Perstuen. Han var deres nabo og en af de fineste og sprækeste løskarler i bygden. Han var der nu ogsaa ofte, men ikke saa folk trodde, han mente noget med det, den skøieren gik vist bare og lod sig traktere.

Men det var nu ¹¹⁷ alligevel til hans ære, at røgen af rømmegrøden stod tyk og fed op fra piben i Kleiven idag. Han havde endda sendt bud igaar, at han vilde komme, han havde noget vigtigt at snakke med Peder om.

Aa jo, det var gut, som vidste, hvordan det skulde være! Han vidste, at de ikke likte nattefrieriet, det passed sig nu heller ikke for en jente som Karolinea, – og saa kom han om dagen!

Peder havde iført sig den blaa klædesfrak, tat ind langpiben og kardusen og sad ved vinduet. Karolinea var i hvidt forklæde, med bart haar, og sad ved det lille bord

med maskinen foran sig og sydde paa noget urimelig fint, hvidt noget.

[95] Rømmegrødgyden var tat af og stod paa peishellen saa tæt ind til ilden, at den kunde holde sig varm, kaffekjedlen stod fremme paa gløderne, og i den aabne stuedør stod Martha¹¹⁸ i søndagspuds i solen, skygged med haanden for øjnene og saa bortover stien til Persstuen.

Og nede i bygden, baade i Nordlien og andensteds, hvor de havde seet paa den fede røgen, som steg op fra piben i Kleiven, havde de ogsaa øjnene med sig, og da de saa en helgeklædt kar komme bortover fra Perstuen, saa vidste de ligesaavel som Martha,¹¹⁹ at det var Jens og mældte ind ligesaaft som hun, at nu kom Jens Perstuen for at æde rømmegrød i Kleiven.

Saasnart Martha havde mældt det, tog Peder en gammel avis, holdt den langt ud for sig med en grundig mine og damped dygtig paa piben. Karolinea satte maskinen igang og holdt i tøiet, saaledes at lillefingeren spriked langt ud i luften, Martha tog selv nogle blaablomstrede tallerkener og begyndte at sætte dem ud over bordet.

Aa jo, de vidste nok, hvordan en frier skulde modtages i Kleiven!

Ja, saa kom Jens Perstuen, den gjæve løskar, nyt rødtoghvidt sjærf, to knapper oppe midt nede paa vesten, saa det vistes der ogsaa, vandkjæmmet haar, med hatten lidt paa snur, bonjurfrak og blankt uhrkjæde, kalveskinds helstøvler [96] udenpaa buxerne, støvler med lange stropper og overlag fin rix i.

Jo, sandelig var han ude i vigtigt ærende idag, han skræved ikke over dørstokken heller, han satte begge ben op paa den, saa det rixed saa fornemt, idetsamme han steg ned, og med et stort og alvorligt knix tog han til hatten og histe «Goddag!»

Per saa frem over avisen, som han blev overrasket:

«Aa goddag, goddag.» Han skulde sige mer, men idetsamme tog Jens et skridt frem. Jomen vilde han vist nævehilse ogsaa, og saa maatte Peder reise sig, og han reiste sig:

«Goddag!»

Jens gik til Martha. Hun slap tallerkenen, strøg bagen af haanden paa stakken og rakte ham:

«Goddag!»

Saa gik han til Karolinea. Hun reiste sig halvt op, neied og rakte ham haanden over den enkelttraads maskine uden at se op, satte sig saa igjen, idet hun tog i begge sider af det hvide forklæde og bredte det ud, saa det seiled sagte ned paa hendes skjød, baaret af luften.

«Du faar se til at sidde.»

Martha tog en stol, feied over sædet med haanden og satte den frem midt paa gulvet:

«Aa tak, jeg faar nok sidde.»

[97] Han satte sig, og der blev ikke sagt noget paa en stund.

Endelig sagde Peder:

«Saa du er ude og maserer idag?»

«Ja, det er ligesom saa lækkert vejr nu.»

«Ja det er det.»

«Og du studerer bladene?»

«Ja, – Peder knoted mer end sædvanlig – «den, som har været ude, vil jo gjerne se, hvordan det staar til i fremmede lande.»

«Aa ja, der hænder vel altid et eller andet etsteds i verden. Det har vel været ulykker med stort mandefald et eller andet steds nu ogsaa?»

«Aa ja, Gud bedre, vi ved nok ikke, hvor godt vi har det vi, som bor oppi disse fredelige dale og er fri baade for havsnød og vilde dyr. Her i landet staar det om en stor ulykke, som er hændt etsteds, som heder Columbia. Der har det strøget med mange baade skib og folk.»

«Hvordan er det gaaet til da?»

«Ja, neimen om jeg ved det. Det staar, at det er en cyklon. Saavidt jeg kan skjønne, maa det være et stort dyr, som lever baade paa sjøen og paa landet. Det begyndte ude paa sjøen og vælted skiber. De skjød endda paa det med kanoner, men det gjorde ingenting, og det skulde de vist ikke gjort, for da satte det paa land og rev husene ned og kasted dem høit op i luften.»

[98] «Det er vel i Ameriken dette ogsaa; det er jo derfra, vi hører om de meste ulykker?»

«Nei, det er da gudskelov længere borte. Det er et sted, som heder – ja, det er ganske besynderligt, men det heder Karolina.»

«Hi, hi, hi, uf da far, som du snakker. Du gjør mig rent ræd» kom det borte fra symaskinen.

«Hø, hø, hø, din jaale. Kommer nogen og tar dig, saa blir det nok ingen cyklon. Forresten saa hed det ikke Karolinea, men Karolina. Det første er jo et folkenavn. Martha var borte og puffed i Karolinea.

«Hvad skal jeg gjøre ved denne førkjen, du Jens? Hun vil bare hænge over symaskinen hele dagen og har ikke nogen stunder til at hjælpe mig.»

«Du da mor! Det er jo du selv, som vil, at jeg skal sy mig op endel.»

«Aa ja, naar en har raad til det, saa jamen er det rart at have lidt i skufferne ogsaa. Men se her Jens! Hvad skal hun med sligt da?»

«Hi, hi nej, du er da rigtig tullet, du mor.»

Jens kom og vilde se.

«Nei, nei, hi, hi, nei, du kan ikke faa se.»

«Aa jomen er det saa lækkert, at han gjerne kan se,» paastod Martha.

«Nei mor da, du er ret saa lei at –»

[99] «Se bare, du Jens» – og hun viste ham en særk med blonder baade om halsen og armhulerne. «Er den ikke lækker?»

«Jo det var sandelig fine sager,» indrømmed Jens.

«Aa ja, det er nu ikke det eneste, hun har heller da; hun har nu et par komodeskuffer fulde af slige ting, som er af det fineste linlærred. Du kan jamen vise Jens ud i kamret dit.»

«Nei, mor da, nei, hi, hi, hi! nei, det vil jeg ret ikke.»

«Du er en jaale. Det er ikke noget at skamme sig over, om en har noget, som er lækkert. Vil ikke du, saa jamen skal jeg. Kom nu Jens, skal du faa se.»

«Aa det er galt at gjøre bryderi.»

«Aa nei da, det er ikke noget bryderi det.»

«Hø, hø, hø,» sa Peder, «kvindfolkene tænker nu paa sig og sit og stasen de, vi faar føje dem, vi Jens, og være med og se paa kramet deres.»

«Ja kom nu.»

Martha gik foran, saa kom Jens og Peder, og i døren, som blev staaende aaben, stod Karolinea og skvatred.

Martha trak ud den øverste komodeskuffen.

«Her har hun smaasagerne sine. Her kan du se ørendobberne hendes – Ja, jeg synes nu disse er penere end de, hun har paa. Og her er en sølvring, som hun aldrig har villet sige, hvor [100] hun har faaet. Ja, jeg har nu mine egne tanker jeg. Og her har hun –«

«Nei mor da, hi, hi, hi – nei nu faar han ret ikke se mer –» og Karolinea kom og slog skuffen igjen.

«Ja, saa kan vi gaa ned i her ogsaa vi,» og Martha trak op den næste skuffe med lintøj. Hun tog op stykke for stykke og viste frem og talte og snakked med Karolinea, om der ikke skulde være to til. Da de var færdige med den, gik de til den næste. Karolinea stod paa lur, og idetsamme skuffen blev aabnet, napped hun et par stykker og holdt dem paa ryggen.

«Nei, hvad var det du stjal undaf?»

«Nei, er du tullet da mor. Jamen blir jeg ret saa sindt paa dig, at – hi, hi, –»

«Saa frem med dem nu.»

«Nei, hi, hi!»

«Saa lad os faa se dem nu Karolinea,» sagde Peder alvorligt.

«Ja ja, naar jeg ikke kan slippe, saa –

Og saa holdt Karolinea frem to unævnelige med baand og blonder paa.

«Hæ, hæ,» «ho, ho,» «hi, hi, hi.» de lo i kor.

Saa blev Karolinea pludselig ivrig.

«Gaa væk med dere nu; dere roder saa i komoden min, at jeg kan ikke faa orden igjen ^[101] paa en hel dag.» Hun fik dem væk og begyndte at lægge sammen.

«Aa hun har ret noget af hvert,» sagde Martha, «det er ikke alle jenter, som er saapas forsynt som hun. Her ser du sengen hendes. Den er hendes i fuld opredt stand baade med dyne og skindfæld. Ja, hun ligger her om natten, skjøner du.»

«Ja,» sagde Peder, hun ligger her, for jeg vil ikke ha noget rænd af frier, ser du. Der kommer saa mangeslags af dem. Jeg skjøner ikke, hvad de tænker paa; selv han jafsens, han Simen Nordlien, kom her en kvæld. Men jamen fik jeg da fødder under fyren. Saa ser du, her er en lem i væggen. Mener du ikke, at de fandt paa at komme ind den vejen. Men det satte jeg da en stopper for, du ser, jeg har sat paa en krog indvendig.»

«Jeg ser det,» sagde Jens.

Martha tog ham til side og hvisked:

«Jeg kan sagtens sige det til dig Jens; men du maa ikke lade dig mærke med noget til Peder. Det er ingen sag at ta af den krogen med en pinde udenfra.»

«Du Martha,» sa Peder, «nu har vi havt nok af dette tullet. Jeg syntes, du havde noget rundt fremi peisen, var det ikke saa, at vi skulde ta den, mens den var varm.»

^[102] «Jo, det er rigtig sandt. Jeg glæmmer alting. Kom Karolinea og hjælp mig at øse op.»

Saa gik de ind i stuen igjen, og snart stod rømmegrøden paa bordet og flød i sit fedt, og de rundt om.

Peder syntes det, at en fik æde lidt godt engang imellem, naar en havde raad til det.

Raad, mente Martha, ⁿ²⁰ det var ikke tale om raad, de havde saa megen rømme, at de vidste ikke, hvor de skulde gjøre af den. Det saa ikke ud til at være saa rar havn, men koen mælked af den, saa det var rent utroligt.

Ja, mente Peder, det var nok bedre brug end nogen vidste Kleiven, for det skulde en ikke tro, men jamen avled han ogsaa korn saa vægtigt, som midt nedi tykkeste

storbygden. Enten Jens vilde tro det eller ej, saa var melet i denne grød avlet her.

Hvor det nu var avlet eller ej, saa lod det ikke til at smage Jens. De havde nok lagt mærke til, at han var saa høitidelig og saa faamælt hele tiden, men det var ikke saa rart, det var vel altid lidt vanskeligt at komme frem med et sligt ærende. De var ialfald ikke kommet halvejs ind i grøfadet, før han lagde skeen bort, og tørred sig om munden. Efterat de havde bedt ham endel, gjorde da alle ligesaa, og der blev ganske stille en stund.

[103] Saa sagde Jens:

«Hm, – hm! Jeg faar vel se til at komme frem med mit ærende. Vi er nu grander Peder, og saa syntes jeg det var bedst, at henvende mig til dig.»

Peder saa ret ud i luften, Karolinea ned i sit fang og Martha fik travlt med at stryge af med forklædet en flæk paa en tallerken.

«Jeg vilde høre, om du vilde gjøre vel og følge mig til præsten som kaveringmand imorgen.»

Martha slap tallerkenen i gulvet saa det gik i stykker. Peder bed tænderne sammen saa hovedet dirrede paa skuldrene, og blev siddende slig en stund, men saa brast han pludselig ud i paatagen lystighed:

«Jasaa, saa du skal afsted nu, ja det er det jeg har sagt hele tiden jeg, at nu smelder han Jens snart til, har jeg sagt. Det er vel hun Tonetta Nymoen du skal danse afsted med?»

«Ja, det er nok det.»

«Ja, det er ikke, saa værst jente det!»

«Aa, hun kan ikke være saa stormvakker, men hun er altid bra nok til mig, og saa er hun flink, saa jeg tror nok, jeg kan være tjent med hende.»

Det var ikke maade paa lystighed det blev, baade Peder og Martha¹²¹ og Karolinea talte pludselig [104] saa høit og interesseret, og var saa smørblide, og talte om det lystige bryllup. Men da Jens strax efter sagde, at nu maatte han ogsaa gaa til Ola Nordlien og faa ham med, saa bad de ham slet ikke at bli længer, det var aldeles, som de havde glæmt, at kaffekjedlen stod færdig og ventet.

Da Jens kom nedover til Nordlien stod Ola allerede ude og ventede paa ham, for han havde seet, hvor han kom fra. Og da Jens vel havde forrettet sit ærende, var det ikke længe, før Ola havde faaet ud af ham, alt som var hændt og vidste, at halvparten af rømmegrøden var tilovers, og at kaffekjedlen stod paa hæld fremme i peisen i Kleiven.

Da raabte han paa tjenestegutten, Simen.

«Nu faar du ta paa dig stasklæderne og gaa en tur op i Kleiven, Simen.»

Simen satte de dumme, blaa øjne paa ham.

«Vil du drive ap med mig, Ola Nordlien?»

«Nei, du skal faa ærende. Du kan spørge, om jeg kan faa han Peder til at være med og kjøre lo et par dage i næste uge.»

«Det ved du, han ikke gjør ligevel.»

[105] «Det er da ikke farligere at spørge. Og du har sligt at gjøre idag. Det haster ikke med at komme igjen. Men saa maa du fiffe dig op; du skal faa laane skaftestøvlerne mine.» Han puffed Simen i siden og hvisked:

«Det er en fin jente.»

Simen saa lidt uvis ud først, men saa blinked han igjen:

«Hi, hi, hi! – du da!»

Det var ikke længe, før Simen tøfled afsted, i sjærf og skaftestøvler han ogsaa, og halvdaalerspiben med kjærnespidsmundstykket stikkende op af vestelommen, og det kan nok være, at de stod i vinduet i Kleiven og undredes paa, hvad det var for en fin kar, som kom.

Ud paa aftenen kom Simen igjen, han var meget mer brat og kontant end sædvanlig, og det var med et høitideligt opsyn, han tog Ola Nordlien tilside.

«Jeg skulde hilse og sige, at du ikke kan faa han Per udi ugen.»

«Nei, det var vel rimeligt det. Blev du vel modtaget forresten da?»

«Aa ja, jeg skulde mene det. Nu har jeg ret seet saa meget fint, som jeg aldrig har trod, jeg skulde faa se.»

«Jasaa.»

Simen stod og vred paa sig lidt. Saa sagde han alvorlig:

[106] «Jeg maa nok høre, om jeg kan faa beholde støvlerne dine til imorgen.»

«Hvad skal du med dem nu da?»

«Hm! Det blev til det, at de vilde, jeg skulde komme igjen ikvæld.»

Naar man blir gammel

[107] Skodden laa og trykked over den brede fjeldslette, helt ned paa det tætte enerkrat, regnen siled igjennem som fint, fint graat støv. Den stængte for lyden, og den stængte for lyset, det var saa stilt derinde, – alting viste sig som i graalysningen.

Efter den brede, stenede kløvvej, der nu stod med dam ved dam, kom to skikkelser, som saa troldagtig store ud inde i taagen; først naar man kom dem nær, saa én, at det var ganske almindelige mennesker, Per Oppistuen og hans 13-aarige søn Kristian. De gik med fiskeskrukker ved siden og paa skuldrene lange fiskestænger, som vippede med toppene, eftersom de hopped fra sten til sten eller plumped ned i hullerne ved siden.

De sa ikke noget, men skyndte sig afsted, Per foran med lange, lange skridt, og Kristian [108] en fiskestangslengde bagefter; begge saa ret ned i kløvvejen; det gjaldt at gaa varligt, og i slig skodde var det ikke noget at se op efter.

Slig gik de i det uendelige, flere timer.

Pludselig gjorde vejen en sving ned en bakke, nogle forkrøblede grantrær var krøbne op under den; saa gjorde den en sving til, endnu udover en bakke, den de tog næsten i løb, – og saa stansede Per.

Alting var forandret: de var ligesom faldt ned af skodden, midt ned i skogen, og en bred drønnende sus mødte dem, en sus, der fyldte hele dalen, som laa foran dem. Dalen var klædt af mørke granskoger paa begge sider; nederst nede mod syd gik de ikke helt ud til elvkanten, men levned plads for smale, grønne volde; der nede laa ogsaa en sæter. Nordover gik skogen helt til elvekanten, og dalen steg hurtig; længst i nord strypte den sig sammen til et trangt skar, hvorigjennem elven kom fossende hvidtoppet frem og fortsatte nedover, voldsom og bred; bag skaret indklemmt mellem fjelde, laa de store fiskevand, hvorfra den havde sit udspring.

Begge blev de staaende og se udover. Endelig sa Per, dirrende i mælet: «Aa jau, hun er lik sig selv, Dokka; her kjender jeg mig igjen.»

Det var mindst de fyrretyve aar, siden Per havde været her. Han havde dengang været [109] gjætergut paa sæteren¹²² dernede ved broen. Men straks han var konfirmeret, kom han til at faa tjeneste i nabobygden søndenfor; senere blev han saa gift og fæsted plads der, og derfor var det aldrig faldt sig saa, at han havde ærind paa disse kanter mer, og altfor langt var det jo ogsaa til en lysstur.

Det var vist ikke en af de 30 sidste somre, uden at Per havde snakket om, at han vilde ta sig en tur borti Dokka og fiske. Det meste, han havde at fortælle om, det var den tid, han var gjætergut her: Der fandtes ikke slige fiskevand i hele det østenfjeldske som Dokkvandene; det var anderledes fisk end alle andre steds, saa urimelig stor; ja, det kunde nok hænde, den ikke saa større ud end andensteds, men det var kar, som først rigtig gjorde sig, naar han kom paa vægten; han var jøvntyk hele sporden bagover, den spidsed ikke af som en gulerod, og hodet var saa naudende lidet og fint, den var at ligne med en velfød gris. At det var aparte fisk kunde de nu ogsaa skjønne paa Furudølerne. Endda der laa nok af fiskevand i deres egne distrikter, saa skulde de altid komme den lange vej helt over i Dokka og stjæle fisk. Og det havde de ikke lov til. Han kunde godt huske, mens han var gjætergut, at han havde været med og gjort jagt paa Furudøler, som endog havde bygget sig køje [110] oppe i lien paa den andre siden af elven. Dengang havde Furudølerne maattet lade donskaben i stikken foruden en hel kløv fisk, som var nedlagt til rakefisk, og køjen var blit revet ned; men endda saa havde de nok været der igjen senhøstes og gaat elven med lyster.

Jo, én kunde tro, det var underligt i de mørke høstkvælder, naar én pludselig fra sætrene fik se baal derover i skogen; da gjaldt det om at samle saamange paa sæteren var, og sætte afsted over broen, for da kunde en være sikker paa, at Furudølerne var paa færde. I graalysningen trak de saa sine rever oppe i oset og fisked med stang i elven, og pokker skulde tro, om de ikke kunde fiskebønnen, for et par af dem var istand til at faa hele kløven en slig morgenstund. Jo, Furudøler var et folkeslag, som skulde udryddes!

Aa, det var vakkert borti Dokdalen, gjilde havner og fede kreaturer! Det vidste nu ogsaa bjørnen, for jamen gjalt det at ha god nauthund til at passe paa, skulde én holde den nogenlunde borte fra buskapen!

Hidtil var det blit med disse fortællinger, men nu da Kristian var vokset til, var det en anden sag; den gutungen gnog saa paa at komme afsted, og saa maatte da Per ta sig stunder. Jo, det var bare for at føie gutungen!

[111] De stod længe og saa udover. – Jo, elven var stor, nu gik fisken ud. Her skulde bli fisk, naar den begyndte at minke ned igjen! – Nei, de fik nok skynde sig ned paa sæteren, før det blev mørkt, det kunde være saa forunderlig mørkt om kvældene selv tidlig i August hernede i dalen.

De satte afsted nedover lien. Taagen laa og lukked som et laag over dalen, elvesusen bruste mellem lierne og kom ikke over, det mørkned hurtig. Da de om en time var nede ved sætreen, var det ganske mørkt.

Hvad pokkern var dette, – her skulde da grinden være? Hm, – de maatte ha flyttet den. De fik holde sig langs skigarden. Hm! Han trodde saa sandelig, hele sæteren var borte. Nei, der stod fjøset! Ja, da skulde sæterstuen være her. Nei, alt dette nymodens filleri med at flytte paa alting! De kunde da ikke finde bedre tomt end den gamle, men jamen hadde de flyttet sæterstuen over paa den andre siden af fjøset!

Det var, ligesom noget af glæden ved det hele var borte for Per, da de endelig havde fundet døren og traadte ind i en rummelig stue med store vinduer. Han havde tænkt, han skulde være som kjendt og hjemme her, men det blev ikke noget af: det klang saa høitideligt, da han hilste godkvæld.

[112] Inde i stuen var bare budejen, en ung jente, som hilste igjen og sa: «Er der fremmed folk ude og gaar i sligt vejr?»

Jo, det var da det; de havde lyst til at friste fisken; de kunde vel faa være der inat?

Jo, det blev vel en raad med det.

Ja, Per hørte jo ligesom hjemme her; – men hvorfor hadde de flyttet sæterhuset da?

Jenten saa forundret paa ham: Flyttet? Nei, det hadde da staat paa samme flekken al sin dag, saavidt hun vidste.

Neigu hadde det ej! Var hun tullet? Han hadde da selv været gjæter her.

Ja, var det flyttet, saa maatte det være over tredive aar siden.

Per blev alvorlig: Nei herregud, var det saalænge, siden han hadde været her!

De blev imidlertid snart gode venner, og de fik baade kaffe og mad, Per fulgte med baade i fjøs og bu og spurgte og fik vide. Men hvor var gjætergutten henne, – og

nauthunden?

Hun havde ingen af delene.

Laa hun her ganske alene?

Ja, det var da ingen fare.

Men bjørnen da?

Aa, der havde ikke været bjørn her paa aldrig saalænge.

Ikke bjørn heller? Nei, saa det gik tilbage med alting! Forsyne ham, om der var noget ^[113] ved verden mer; nei, da var der andre greier i gamle dage!

Per var ganske modfalden og sturen, da de om kvælden, efterat budejen var færdig i fjøset, sad paa krakken ved peisen, hvor et stort baal var tændt. Det var det samme, hvad han søgte tilbage til, saa var det forandret; der var ikke engang minder igjen om det, som havde været. Han sad urolig og flytted sig paa krakken, tændte snadden gang paa gang. Det var saa besynderligt, ligesom noget, han havde glemt.

Samtalen var gaat i staa. Han reiste sig og slog et slag bortover gulvet, stansed uvis, slog et slag til og saa aldeles uden at vide det gjennem vinduet og over i lien paa den anden side af elven. Han stod et øjeblik og maabed, før han rigtig sansed sig.

Gjennem mørket, som laa knugende tæt derude, saa han et rødt, flammende baal midt oppe i lien. Det var, som om hele skikkelsen med én gang blev spændt. Han ^[123] knapped trøien og bed tænderne sammen:

«Nei, se der er de forhakkendes Furudølerne igjen! Kom Kristian!»

Han snudde sig raskt og gik med lange skridt mod døren, Kristian efter. Budejen sad igjen og glodde efter dem.

^[114] Per og Kristian satte afsted nedover vejen til broen. Det var saa mørkt, at de ikke kunde se en fod for sig; de snubled og stubte og traadte ned i vanddammene tilknæs. Men de sansed det ikke; det var, som om det kun gjalt én ting i verden: at naa frem til det flammende skin der borte i baglien.

Det gik godt nedover til broen, saalænge de havde vej. Men da de kom over broen, delte vejen sig i en mængde stier, som forsvandt til alle kanter bortigjennem

skogen. Mørket mødte dem og ligesom trykket imod ovenfra, elvesusen holdt igjen.

De standsed lidt og lytted. Ingenting at høre, og ingenting at se. De fik ta retningen bent paa, og saa stevned de lige mod bakken bent ind i skogen.

Det var et fortærende, intenst mørke derinde; én saa ikke granlæggen, før én stødte skolten imod, og elvesusen fyldte alting, saa det var umuligt at lytte sig frem. Brattere og brattere blev det; de maatte lægge sig paa alle fire og krybe, føle sig frem med hænderne. Men spændingen slap dem ikke. Af og til standsed de, holdt pusten lyttende, skjønt de vidste, det ikke nytted til noget; og de talte ikke, bare hvisked en og anden kort sætning til hinanden, som om skogen havde øren, og saa kravled de igjen febrilsk ^[115] afsted, – kjendte ikke træthed. Saaledes holdt de vist paa sine to timer.

Endelig var der som en knæk i bakken. Per stak hodet over den, og der paa en liden slette flammed baalet og kasted et flimrende skjær ind i de mørke huler mellem granerne.

Per gav sig ikke tid til at se. Han var saa inde i stemningen fra gamle dage, at han med et skreg, saa det ljomed i skogen:

«Hei!»

Han havde ventet at se mennesker springe op og sætte afsted som jagede skogdyr, – slig var det i gamle dage – og efterlade alt.

Han gned sig i øjnene. To mand, som havde siddet paa hug ved baalet, bare reiste sig halvt op og lytted, to unge, kjekke karer. De saa paa hinanden, sa noget, lytted igjen.

Det var, som om spændingen med engang slap Per; han havde reist sig halvt op, nu vilde ikke knæerne lenger bære ham, og han sank ned, raabte ikke mer.

De to ved baalet havde reist sig, lytted igjen, og tog saa hver sin stor brand fra varmen. Derpaa raabte de:

«Hei!» – De stod og lytted igjen. Intet svar.

Saa talte de lidt sammen pegte paa forskjellige kanter og stevned saa ret paa der, hvor Per og Kristian laa.

[116] «Hei! er det folk her?» raabte den ene. Intet svar. Han gik nogle skridt og lyste omkring, til han snubled lige i Per, som stønned.

Han raabte tilbage: «Jo. her ligger en gammel mand. – Og her er en til ogsaa en – gutunge! Men i jøsses navn, hvordan er I kommet her, midt paa svarte natten?»

Per saa skjælvende op. «Ja, enten I er Furudøler eller ej, saa faar I skaane en gammel mand. Jeg skal ikke melde jer for fisketyveri.»

«Jo, vi er da Furudøler, – men har I gaat vild?»

«Ja, vi skulde til sæteren derover.»

«Aa, og saa har I ikke fundet broen og er gaat træt.»

«Det er nok saa ja.»

«Ja, da faar I ta tiltakke hos os til imorgen. Det er raadløst at finde broen i dette mørke. Kom saa op med jer. Vi har baade mad og drikke.

En stund efter sad de alle godt om baalet og snakked baade om løst og fast. Men Per fik ikke rigtig munden paa glid. Det var noget, han ikke var sikker paa. Endelig vaaged han sig forsigtig til:

«I skal vel slenge ud paa oset en liden vadstump imorgentidlig vel?»

«Fiske mener da? Nei, vi gaar da ikke saa [117] langt for at fiske. Vi har bedre fiskevand nærmere. Nei, vi gaar og leder efter hester.» Da mumled Per mellem tænderne: «Stjæler ikke Furudølerne fisk længer heller! Aa nei, det er forbi med alting!»

Mari Smehaugen

[118] Mari Smehaugen, som ellers ikke var nogen forknytt kjærring, skalv rigtig idag, da hun mer stilfærdig end ellers kom ind og satte sig bort til peisen i kjøkkenet paa Opsal.

Manden hendes var død ivaar og havde bare efterladt hende tre unger og en høstbær ko.

Men, gud bære, – koen havde ikke kastet noget af sig isommer, saa det havde været at ty til andres hjælp, og Opsalen havde været mer end snil – det meste hun havde levet af, det havde hun ret og rigtig faat af ham, hun kunde ikke sige andet, og han havde git hende henstand med det altsammen, saa det var løbet op – ja hun vidste ret selv ikke rigtig, hvormeget det var, – og ikke havde han krævet hende heller, og aldrig sagt nei, naar hun bad om et mjøl pund eller to, hun kunde ikke sige det, naar hun skulde sige sandt, – og han gjorde det vist ikke [119] herefter heller. Men hun havde nu faaet skjælven i sig, for det var noget andet, som var meget værre.

For otte dage siden var Opsalen kommet ruslende forbi Smehaugen – hun holdt endda paa og karred sammen lidt haa udenfor fjøset og Bliros stod tjoret, tyk og god og mæt lige ved gjærdet.

Han standsed, sagde gudag, lagde begge armene over gjærdet og blev staaende en stund uden at si noget mer og se saa rart paa Bliros, som løfted hovedet og saa paa ham igjen, stakkar, og saa havde han pludselig sagt:

«Du faar sende koen din paa udstillingen nu om fjorten dage, Mari, saa faar den præmie.»

Hun havde rigtig faat en styng under brystet med det samme; vel havde hun aldrig været paa udstilling, men saa meget vidste hun da, at præmie i og for sig var noget ilt, som de aldrig skulde faa ¹²⁴lov at gjøre med Bliros, og at det betydde saa meget som, at de vilde ta Bliros fra hende, naar de vilde ha den paa udstilling. Hun sa da ogsaa tvert: nei, det skulde de være blaa for; hun havde havt Bliros fra den var kalv, og før de fik gjøre den noget ilt, før fik det gaa som det kunde baade med hende og

ungerne. Hun vidste nok, at Opsalen havde magt til at ta den fra hende, om han vilde, men de behøvede ikke at indbilde sig, at den kom til at trives [120] noget andet sted end paa Smehaugen, slig den var, – selv om de ikke var onde mod den og gav den præmie.

Men Opsalen havde noget bag øret, for han gav sig ikke, – han søgte at indbilde hende baade det ene og det andet; han sagde, at præmie var noget gildt, og snakked saa længe, til hun næsten trodde det, jaale som hun var, men saa lagde han ogsaa til, at hun kanske fik penge atpaa, og da skjøjnte hun da gudskelov, at det hele enten var noget jux eller noget tøis, for saa meget vidste da hun ogsaa, at ingen fik penge for ingenting.

Men Opsalen blev ved med sit, og da blev hun jamen tilslut saa anterert, at hun begyndte at stortude, og be ham for Guds skyld være barmhjertig! Men da blev han næsten sindt – hun havde aldrig set ham slig før og da han gik, saa mumled han noget om galne kvindfok, som skulde ha juling, til de lærte.

En hel uge havde hun ikke været paa Opsal – hun havde ret prøvet paa at faa noget andre steder; men det var der ikke blevet noget af – Opsalen var nu den likeste likevel i slige ting, og saa var der ikke blit anden raad – hun maatte gaa til Opsal igjen, saa ræd hun end var, at Opsalen ikke skulde ha glæmt det, men begynde paa dette med udstillingen igjen.

[121] Derfor var det, at hun idag var lidt skjælven baade paa hænderne og i mælet, da hun havde sat sig ved peisen.

Hun var ualmindelig fattigslig og lavmælt, da hun endelig spurgte, om Opsalen var hjemme.

Jo, han var da det, – og kjærringen snakked ud i kammersdøren.

Lidt efter kom han ind:

«Nei, er det ikke hun Mari, som er ude og gaar, det er længe, siden jeg saa noget til dig?»

Gudskelov, han var akurat som sædvanlig.

Aa ja, en fik nok helst se til ikke at gaa for ofte, den, som kom i sligt ærende som hun. Men hun havde ingen anden at ty til end Opsalen det var vel ikke ventendes – men jamen havde hun tænkt at be ham, om han ikke vilde betro hende et par

mjøl pund og en gjedost eller to endnu, – for det var smaat med maden oppaa Smehaugen –; ja, hun skjønte ret ikke selv, naar hun skulde faa betalt ham, men hun skulde da friste, det hun kunde –?

Aa jo, det fik vel bli en raad med det, – dennegangen ogsaa.

Ja, hun skulde nu friste at ta op et maal poteter for ham ihøst. –

Aa, det var ikke saa farligt, – de skulde nok se at komme ud af regnskaben paa en maade.

[122] Akkurat som før, gav han tjenestejenten ordre til at gaa ned i kjælderen og hente to gjedeoster og selv tog han melposen fra hende, tog vægten ned af væggen og gik paa staburet og vejede i den.

Da han kom ind fik Mari hastværk. Hun knyttede ostene med skjælvende fingre ind i tørklædet, sagde saa mange tak, greb melposen i mulen og drog til dørs.

Da sagde Opsalen:

«Ja, det er sandt Mari, – saa møder du med Bliros paa udstillingen tirsdag klokken 9 da.»

Mari slap melposen ende ned i gulvet saa det gjøv:

«Nei, det gjør jeg da vel ikke?»

«Jo, du er nok nødt til det. Jeg har meldt den ind; det var sidste dagen igaar»

Mari bævred i mundvigerne:

«Skal den ikke slippe præmie ligevæl?»

«Nei, vi faar haabe det.»

«Er der ingen, ingen raad for at slippe.»

«Nei, det er for sent nu, da.»

«Aa – aa – men jeg møder ikke!»

«Ja, saa kommer lensmanden og tar den, og da ved du, du aldrig ser den mer.»

«Aa nei – aa nei – jeg arme kræk, – hvad skal jeg gjøre.»

Det glimted i øjnene til Opsalen:

[123] «Ja, vil du lyde mig, saa skal du stelle den og pudse den saa godt du kan, og møde op i rigtig tid, saa – kan det hende, den slipper præmie ligevel.»

Han snudde sig fort og gik ud i kammerset.

*

Det var ikke faa taarer som flød den ugen oppe paa Smehaugen, alt mens Bliros blev madet og kardet og vasket og kjæmmet og kjælet paa alle kanter, – kunde det hjælpe mod præmie, saa skulde Mari vist ikke spare sig, – og saalænge havde hun holdt paa med dette, til hun kom i spænding og spændingen blev til haab, – saa hun rent glæmte at græde udstillingsmorgen, mens hun tog paa sig sin bedste stas. Det var først, da hun skulde til at løse Bliros og drage afsted, at det brød løs, værre end før, – da stortudet de i række, baade hun og ungerne, fordi Bliros, stakkar, ikke skjøjte, at den skulde ha præmie.

*

Da Mari kom paa udstillingspladsen med Bliros, blev hun svært ræd, da det kom en og sagde, at den skulde staa akurat i den bestemte baasen, men hun kom sig lidt, da hun frygtsomt [124] havde spurgt, om *hun* fik være med, og der blev sagt, at det netop var hende selv, som skulde passe den, – og da hun vel havde faaet den paa baasen, var der saa meget at se, at hun næsten et øjeblik glæmte, hvor galt det var; saa meget folk og fæ havde hun aldrig seet paa en gang. Folkene drev i lange rækker mellem baasene. Der kom Opsalen ogsaa. Han sagde bare; «gudag Mari, det var ret,» – og gik forbi.

Pludselig spiled hun øjnene op. Hun blev var tre mænd, som var baade finere og tykkere end alle de andre, og de gik sammen, standset ved hver ko og tog i den, sagde noget, og saa skrev den ene i en notisbog.

Dette var vist de farlige! Tro det var futen en af dem! De saa saa morske ud og gik saa fort, nu var de lige ved Mari.

De standsed bag Bliros, og den tykkeste saa ud, som han blev overrasket. Han saa ogsaa strax paa Mari, og saa sagde han, rigtig som om det gjaldt at faa vide det.

«Er det *din* ku?»

Mari blev vek i knæerne, og hun svarte:

«Ja, gudbære!»

Manden smilte, da han saa paa de andre, og sa:

«Aa, jeg synes ikke, det er noget at sørge over just, – ja, i udvalg med den.»

De gik.

[125] Gudskelov; han sagde, det ikke var noget at sørge over! Hvad tro han mente med det. Montro hun og Bliros skulde slippe?

Hun vaaged sig til og spurgte en af de nærmeste, om de var færdige nu.

Ja, han trodde det.

Vidste han, om hun kunde gaa?

Ja, det kunde hun sikkert. Smaafolk havde ikke noget her at gjøre, – det var kaxerne, som skulde ha det.

Mari blev saa hoppende glad, at hun ikke vidste, hvad hun gjorde; hun løste Bliros og rusled afsted.

Men da kom der strax en springende og befalte hende at binde koen paa pladsen igjen, – ingen fik gaa, før præmierne var uddelte.

Mari blev saa liden og skutrygget, da hun havde bundet Bliros igjen; hun blev staaende oppi baasen og se ende ned – hun fik gi sig over.

Der var de igjen de tre. Hun havde ikke lagt mærke til dem, før de var ganske i nærheden. Nu gik de forbi mange kjøer og lige paa hendes. De standsed og snakked sammen og sagde noget, som hun ikke skjøjte, og de tog Bliros i yvret og kneb hende i skindet og saa paa hornene – Mari fik saa ondt, at hun maatte vende sig bort, – hun orked ret ikke at se paa dette, saa fælt var det.

[126] Endelig gik de da; de havde endda spurgt hende ud, baade om det ene og det andet men hun var saa sandsesløs, at hun ikke vidste, hvad hun havde svaret. –

*

Det led ud henimod middag. Endnu var intet hændt, og Mari svæved fremdeles i angst.

Saa kom der endelig en mand og sagde, at nu fik de alle gaa bort til talerstolen paa pladsen, for nu skulde det begynde; der skulde bli ført opsyn med kjørerne saalænge.

Da begyndte Mari at græde stille og tog en brødleiv frem af tullen; den var gjemt til skilsmissen – for nu fik hun vist aldrig se Bliros mer. –

Borte ved talerstolen var der fuldt af folk, og der stod en mand og gjorde tale, som hun ikke skjøjte noget af. Endelig gik han ned, og der kom den tykke op. Han snakked ogsaa en stund, men Mari hørte det ikke, før han sagde:

«Og saa skal vi gaa over til uddeling af præmierne!»

Da blev der bevægelse blandt folk – det var nok fler end hun, som blev rædde! Og nu var der ogsaa kommet flere op paa talerstolen! Der var sandelig Opsalen ogsaa!

[127] Den tykke fortsatte:

«Af første præmie for kjøer blev kun uddelt en. Den tilfaldt Mari Smehaugen for 'Bliros'. Femti Kroner.»

Hun hørte bare, at mængden omkring hende sagde «Aa!» idet det sortned for øjnene paa hende.

Saa blev der saa besynderlig stilt en stund, og saa hørte hun igjen:

«Er ikke Mari Smehaugen der?»

«Jo,» hørte hun nogen svare.

«Ja, vil hun saa komme frem og modtage præmien.»

Hun vidste ikke, enten hun blev puffet frem eller gik, men pludselig stod hun lige foran den tykke.

«Jeg ved ikke, om du forstod det, jeg læste op. Men skal du faa pengene, saa maa du forpligte dig til at beholde koen mindst tre aar.»

Mari bare gabte op:

«Jeg er ligeglad med pengene, faar jeg beholde koen!»

«Aa, de kan vel være gode at ta med. Versgod! Ja, nu kan du ta koen din og gaa hjem og stelle pent med den.»

Hun blev som tullet; hun snudde sig raskt og gik nogle skridt, men kom saa igjen:

«Er du den høieste her?»

«Ja!»

[128] «Er det ikke noget jux med dette?»

Opsalen havde imidlertid hvisket med den tykke.

«Nei, vær du ganske tryg!»

*

Om kvælden kom Mari ind i kjøkenet paa Opsal, hun var saa besynderlig skjæv i munden, som om den ikke vidste paa hvilken kant, den skulde smile, og hun havde saa vanskelig for at se Opsalen i øjnene, – han saa saa skøieragtig ud. Endelig fik hun da frem:

«Jeg vilde rigtig ned og betale dig, det jeg er dig skyldig.»

«Haster det saa med det, da. Kan du ikke ha brug for pengene til noget andet?»

«Aa, du ved det, men –«

«Vil du som jeg, Mari, saa gjør vi en handel. Den blir nok dyr, men jeg kvitter med dig ligevel, dersom jeg faar kalven unda Bliros i høst.»

Mari holdt paa at falde af stolen af bare forundring; hun trodde, alle folk vare gale! Først gav de hende mange penge bare for at faa knibe Bliros i skindet, og nu vilde Opsalen betale koppris for en ufødt kalv! Nei, dette blev [129] næsten morsomt – hun blev jo rig, før hun vidste ordet af det – det kom en tanke saa morsom, at hun maatte sige den:

«Holder det paa slig, saa tror jeg, at jeg kjøber gaarden af dig til vaaren, Per Opsal!»

De lo begge.

Den gale tiden

[130] Det var en søndag aften ude paa forsommeren. Aarets første lune luft har gydt sig op over dalen. Gjennem skaret i nord, hvor elven kommer fossende frem, ses endnu høit oppe i sletfjeldets skraaning en lang stribe sne, som skinner saa underlig varmt og vemodigt under den synkende sol. Øjet begynder uvilkaarlig deroppe og glider saa langsomt nedover. Først møder det, lige under snestriben, berghamre og svaberg, som glitrer og blinker, idet de overrisles af vand fra snesmeltningen, glider saa ned i birkeskogen, som lys og let strækker sig i tunger opefter fjældet, glider videre og naar netop ned i den mørke gran og furruskog, idet udsigten skjæres af den fremspringende skogli paa den anden side af dalen. Langs denne tar saa øjet fart helt ned til bunden, hvor der ligesom blir et skar, gennem hvilket den hvidt fossende elv kommer skummende frem.

[131] Og saa har ikke øjet mer noget fast punkt, thi saa ligger skogen som et blødt bølgende teppe over det hele, paa begge sider, helt ned til dalbunden, – først i bratte lier, kun hist og her brudt af en tømmerløipe, der gaar lodret ned i elven, eller af et blinkende bækkedar, som kommer oppe fra højfjældet og gaar med sus ned gennem den tætte granli, – senere i jevnere skraaninger, der trækker sig mer og mer tilbage i det endeløse udover, saa langt øjet kan naa, indtil det ret i syd glider blødt over i de blaanende skoger fra et tilstødende dalføre.

Kun et steds oppe i den bratte li paa solsiden er der et større brud i skogen med grøn spirende eng og med tilsaaet ager. Det har ædt sig som en halvkreds op fra elven, og lige oppe i dens krumning med skog paa de tre kanter ligger en gammel gaard.

Det er Solberget, en af de største ejendomme i vid omkreds, har saa at sige været et kongesæde, der har ejet hele den lille bygd, som ligger længer oppe i dalen paa grænsen mellem skogen og fjældet, men hvoraf kun en plads, Libakken, ses oppe paa en knaus.

Den gamle gaard er ikke synderlig rar at se paa; set oppe fra vejen, der slynger sig frem gennem skogen ovenfor, ser den nærmest ud som et skjærerede med sine mange smaa huse, der baade er skjæve og sadelryggede. De fleste [132] er

torvtækkede; paa den allerældste føderaadsbygning, – der er to – staar endog et frodigt, halvvoxent birketræ. Kun nybygningen – den er i barnealderen, bare femti aar gammel – er tækket med skifer og spidser til i mønet, som den vilde danne taarn. Den staar yderst ude paa bakken i række med udhusene. Ovenfor den, næsten gravet ind i bakken, ligger den egentlige stue, en korsdannet østerdalsstue, bred og lav med tre peispiber; der skulde ingen se paa den, at den er tohundrede aar gammel. Og henslængt paa maafaa hist og her mellem de andre huse ligger fem smaa stabur med udbygninger og svalegange, – ja, der er endog glemmt et midt paa den bratte gaardsplads lige i indkjørselen med en høi stentrap. Alt er gammelt og ser skralt ud; men ser en nøiere efter, saa er det gamle velgjort i hver en fuge, og der er tømmer i de huse, som man ikke bruger det nutildags. Det ser en da ogsaa strax; thi ovenfor en uhyre grundmur til fjøs ligger en haug hustømmer, smaat og smalt, kun en eneste stor stok øverst; det skal vel være tøftstokken.

Det er stille og fredeligt paa gaarden, aftensolen gjør det lunt mellem de gamle huse, alle døre staar aabne, og fra de to peispiber stiger en lyseblaa røg ret i veiret.

Ude paa den bratte gaardsplads staar nogle mænd. Først en alvorlig, skjegget tømmermand ^[133] over fra Guldbrandsdalen med sin gut, han som «er med»; dernæst Solbergets bestyrer, en middelaldrende mand med tyk knebel og et lunt glimt i de skarpe, forstandige øjne; og endelig Jon Libakken, husmand paa gaarden, med en bred mund og et par graa, listige øjne, der tyder paa, at han er baade flabbet og lur. Et stykke fra disse, lige under den høie staburstrap, staar en gammel tør, spidsnæset mand lidt foroverbøiet med hænderne bag paa ryggen under sjøderne paa den gammeldagse, blaa spælvest med blanke knapper. Han har skjøvet den gammeldagse skyggelue bag i nakken og stikker næsen frem, mens han ser forventningsfuldt op paa staburstrappen.

Thi deroppe, med den ene haand i lommen paa sin tætknappede pjækkert, den anden støttet til en sølvknappet stok, staar en høi og bred mand med graat kindskjeg og ser overlegent ud over de andre.

Jon Libakken gaar hen til tømmerhaugen, tar en bile, som staar der, og slaar paa den store stok, saa det gnældrer mellem husene:

«Der finds stokker endnu i Solbergets skog, gut.»

Tømmermanden ser langsomt rundt udover dalens uendelige skogstrækninger:

«Ja, skulde det findes nogensteds, saa maatte det vel være her.»

[134] «Aa det kunde nok være snaut nok det; husk paa den gale tiden.»

Bestyreren bare smiler bekræftende, – det er jo ikke værd at gjøre dem regnskab for, at stokken er fra statens skog, kjøbt og betalt.

Idetsamme kræmter han med den sølvknappede stok høit, og alle vender sig did.

«Hr. tømmermand!»

Tømmermanden ser forundret op.

«De har set paa grundmuren, hr. tømmermand?»

«Ja—a —»

«De har formodentlig faat besked om, at fjøset blot skal bygges over den halve mur, og at den anden halve skal rives ned, – jo, jeg ser det paa tømmeret. Dette kan jeg ikke tilstede. Efter grossererens ønske er jeg for tiden tjenestefri; men da jeg ser, at den nuværende bestyrer gjør alt for at formindske og ødelægge de planer til gaardens restauration, som jeg i sin tid har lagt, agter jeg fra imorgen af at gjenindtræde i tjenesten, gjenoptage mit kassekontor og bogholderi i nybygningens søndre ende, hvorefter saavel De som hr. bestyreren og alle andre sig haver at rette.»

Han slog værdig ud med haanden, idet han endte sin tale.

Den gamle mand nærmed sig, knipsed med fingrene og hvisked:

[135] «Det er rigtig, slig skal de ha det. Kom, jeg har vist en dram borte paa kammerset.»

Og saa gik de to afsted, den ene med smaa, trippende skridt, den anden med stram, militær holdning, bort i den gamle føderaadsbygning, uden at værdige de andre et blik.

Tømmermanden saa spørgende efter dem. Bestyreren smilte og sagde:

«Ja, det er mine to føderaadsmænd, den ene er fra den gamle tiden, og den anden fra den gale tiden.»

Saa satte de to sig ned paa bakken, – Jon Libakken listed sig efter de andre bort paa kammerset, for at se, om han ikke kunde slide i sig en dram. Bestyreren gav sig til at fortælle, og hans fortælling var omtrent af følgende indhold.

Manden med den sølvknappede¹²⁵ stok er forhenværende sergeant Lars Pedersen Myhrvold, senere Solbergets bestyrer, dengang det ejedes af grosserereren i Frederikshald. Han er et af de mange ofre for den gale tiden, men paa en anden maade end de fleste andre.

Den gale tiden ja, det er en bestemt tid, hvis begyndelses- og slutningsaarstal kunde nævnes, en tid, som væsentlig har været af betydning for ^[136]vort lands østlige dalføre. Dette tog den op til en hvirvlende springdans, hvis rus det endnu ikke har forvundet. Den kom som en bølge, begyndte i dalens sydlige ende og vælted sig i løbet af nogle faa aar opover til dens nordligste sidedale, førte uanede rigdomme og ukjendt luksus med sig. Paladser reistes, silkekjoler kom lige fra Paris og fik være med paa en «blaapluk» eller en «sveis», hundestalde med de fineste racer kom istedenfor det lille hundehus, hvor den stridhaarede og stridøjede elghund før stod bunden, og ved sanktehanstider knalded champagnen lystig inde i byen. Men dengang gav champagnens knald kun et enkelt fast ekko i de tause skoge, blinkerøxens fald mod det store mastetræ, som baade skulde og kunde betale det.

Den gale tiden er forlængst forbi, men den har gjort menneskene gale.

Naar vi nu ved sanktehanstider ser den tids ætlinger, velfødde gutter fra sexten til tyve, knalde champagne med de umyndige hænder, saa gir blinkerøxen et tolvstemmig ekko, til næste aar vil dette igjen være fordoblet, og det kan ikke være anderledes, – man er odelsmand, ætling af sin far og af den gale tiden. Stilt blir det vel ikke i de store skoge, saalenge smaatømmeret betaler driften.

Kun enkelte steder er det stilnet af, – der hvor gaarden er kommen ud af ætten, og til ^[137]disse gaarde hører Solberget, skjønt det har været hvirvlet værre med end de fleste andre.

Det fortælles, og gamle mænd siger, at der findes papirer, som godtgjør, at engang i fordums tider, – de ved ikke, om det er halvandet eller tre hundrede aar siden – reiste den danske konges eller lehnsmands foged op gjennem disse dale og søgte at faa bønderne til at løfte paa kistelaaget og se efter paa kistebunden. Nu, kongens foged havde ikke noget at byde; men kongen vilde man ikke negte en villighed, man tog frem en tredive eller femti blanke sølvdalere, og saa fik man brev paa, at man eied en halv kvadratmil mer af sit fædrelands jordbund – det var ikke noget værd naturligvis, man havde mere end nok af hustømmer og ved og havn til overflod;

men man kunde jo ta brevet ligevel, eftersom det var fra kongen. Dengang var det grunden blev lagt til dalens rigdom eller ruin, eftersom man tar det, og dengang fik Solbergets bonde næsten hele kvadratmilen for tresindstyve daler. Ingen trode, han var blit rigere for det, men heller ikke synderlig fattigere. Der kom søn efter søn som smaa bygdekonger i velstand og magt, og den holdt sig helt langt ned i dette aarhundrede, saa ættens sidste, han, som har bygged nybygningen, og hvis navn staa indstøbt i malm paa peisheller og kakkelovne, Paal Johnsen [138] Solberget, endog i vid omkreds bar navnet «Solbergkongen.»

Han opleved den gale tids begyndelse. Den rasede allerede i dalens sydligere distrikter, rev skoge overende som en orkan, hvirvled formuer sammen og spredte dem igjen som vissent løv. Den begyndte at slaa sine smaabølger helt hid nord; men gamle Paal Solberget rysted bare paa hovedet. Han hørte, at der undertiden gik fremmede folk og snused i hans store skoge; han fik besøg søndenfra, og man slog paa et og andet; men han havde klarer sig uden at ty til skogen, – for lang fragt og for dyr drift, der kunde ikke bli noget videre ud af det ligevel, – han vidste ikke engang, om der var noget vidre tømmerkog.

Han vidste, at han var en velstaaende mand, Paal Solberget, som havde alles agt ogsaa; men han blev alligevel lidt forbauset, engang han var nede i hovedbygden paa tinget, da en præsenterede ham for en fremmedkar som en af dalens mægtigste mand. Ja, i sin egen lille bygd vidste han nok, at han var det –.

Men ingen vidste nu alligevel, hvilke rigdomme der gjemtes i Solbergets skoge. Det var netop, da den gale tidens bølge slog allerhøiest, at Paal Solberget gav gaarden fra sig. Han var barnløs. Nærmeste arving var en bror – ja, han med spælvesten og sølvknapperne, som tømmermanden [139] netop havde set. Han havde gaat der og ruslet og tullet al sin dag, – ham kunde der ikke være tale om, han fik gaa slig til sin dødedag, – og slig gaar han da ogsaa.

Nogle fjerne slegtninge fik gaarden for sex tusen daler, – røverkjøb, det skjønte alle; men hverken Paal eller andre havde tænkt, at den kunde være værd mere end sine tolv tusen. Pengene skulde bli staaende i gaarden, men skulde kunne opsiges til betaling paa dagen; som mundtlig betingelse satte han, at den ikke maatte sælges til fremmede; kom der noget i den retning, saa kunde han bare tvinge dem ved at opsig pengene, og hvor skulde de tage sex tusen daler fra; man gik ikke altid med dem mellem hænderne.

Men det gik, som det maatte gaa; den yngre slegt var smittet af tiden. De begyndte at handle indbyrdes, løste hinanden ud og ind igjen, hugged tømmer, fik penge

mellem hænder, begyndte at skjønne, at det hele var mere værd, end de havde tænkt, og de fik det, som de syntes, svimlende tilbud af fem og tyve tusen daler, maatte de være gale, om de tog hensyn til gamlens taabeligheder, – de betalte ham de sex tusen, og da Paal Solberget døde, laa han i proces med fremmede folk, som holdt paa at drive ud hans store skoger.

Da først var Solberget frit for alle ættehensyn, den gamle tidsaand var faren heden, – [140] netop som den gale tiden slog sin allerhøieste bølge, sin fortvilede kjæmpebølge før det dybe fald.

I dens hvirvel kom Solberget ind. I mindre end et aar gik det gennem en fire, fem hænder; man bød over hinanden som paa en auktion, – det var, som man trodde, der ikke var grænse for dets værdi. Først da den uhyre sum af hundred tusen daler var naaet, først da stansed det. Da skulde tømmeret begynde at drives ud, – og det kunde nok trænges.

Da var det, at grossereren i Frederikshald, [n26](#) den ene af ejerne, paa en gammel kapteins anbefaling antog Lars Pedersen Myhrvold til overbestyrer og kasserer med en forhenværende tømmerhugger Olsen som underbestyrer for tømmerdriftens vedkommende. Selve gaardens drift skulde staa under Myhrvolds personlige kommando.

*

Der blev et liv paa Solberget, som det vist aldrig har været før, og som det vel heller aldrig blir mere, saalænge verden staa.

Bestyren husked godt den septemberaften, da disse to kom. Det havde været saa stille og fredeligt den ganske sommer, blot en fire, fem mennesker, – han havde selv været som et [141] sags husbondskar der, mens gaarden gik fra haand til haand.

Det var bekendtgjort i bladene, at nu skulde det gaa løs, og der var vist over de hundrede mennesker samlet, huggere og blinkere og alle slags folk, som vilde have arbeide, – de stod spredt over gaarden og saa forventningsfuldt henad vejen.

Og saa kom de, Myhrvold i en kariol i spidsen med et stort jernbeslaaet skrin, «kassen», bag paa, efter ham Olsen, ligeledes i kariol, saa et læs med blinkerøxer, et med andre øxer, og saa læs i læs med alleslags ting, det var vist et tog pa de tyve hester.

De kjørte stolte ind paa gaarden og steg ud blandt den gloende mængde. Myhrvold rakte bestyreren et papir; denne læste det og gik saa ind efter alle nøglerne, som han høitidelig overrakte. Derefter gjorde de alle tre en kort visit ind i de tre beboelsesbygninger.

Da de kom ud igjen, steg Myhrvold op paa den høie stabustrappe, et sted, som han altid siden staar paa ved høitidelige anledninger.

Der blev en forventningsfuld stilhed:

«Hr. Olsen vil behage at tage sit kontor i den øvre bygnings øverste værelse, strax begive sig did og leie ti mand til at hjælpe os med ordningen.»

[142] Olsen tog med en mands hjælp en kuffert af kariolen og bar den ind.

«De, som maatte ønske ansættelse for i aften, gaar efter Olsen. Efter anvisning fra ham vil betaling erholdes hos mig; jeg har mit kassekontor i nybygningens søndre ende.»

Alle strømmede til, saa de blev siddende fast i gamlebygningens dør. En stund efter kom Olsen ud med ti mand.

«Vil hr. Olsen afgive to mand til at bære 'kassen' ind paa mit kontor!»

Det blev udført.

«Vil hr. Olsen dernæst med sit mandskab besørge alt aflæsset og bragt ind i føderaadsbygningen, i det nordre værelse, hvor butikken bliver, dernæst tage en fortegnelse over de forskjellige gjenstande, en fortegnelse, som afleveres paa mit kontor, og endelig udstede anvisninger til kjørere og arbejdsfolk, som betales paa kontoret fra 7 til, 1/2 8.

Myhrvold steg ned af trappen, gik høitidelig gjennem mængden og begav sig ned paa sit kontor.

Alle stod og glante uvisse efter denne mand, hvis mage de ikke havde set.

Alt blev læsset af i en fart og bragt ind i butikken, undtagen en stor tønd, som Olsen lod bringe op i gangen udfor sit kontor, – vandtønden, [143] som før havde staat der, blev flyttet. Det var en brændevinstønd.

Saa gik Olsen ind paa sit kontor og skrev anvisninger, og saa rendte folkene tvers over gaarden med disse, mens de, som ikke havde havt ansættelse, stod og keg og satte store øjne, da de saa, at der stod 1 mark og 6 skilling paa sedlerne. Jo, her blev nok penge at tjene!

Saa blev der stille paa gaarden. Alle stod og hang og vidste ikke noget at tage sig til, men de havde ligesom ikke lyst til at gaa heller. Det var, som de ventede noget.

Og det kom.

Da Myhrvold nøiagtig havde ført ind i bøgerne og skrevet sin journal – der foretoges ikke den mindste ting i al den tid, Myhrvold var her, som ikke blev skrevet op – kom han ud i gangdøren. Han stod lidt, men betænkte sig og steg igjen op paa staburstrappen, satte sin sølvknappede stok – den samme, som han har endnu – fast ned og talte:

«I alt, som angaar tømmerdriften, har arbeiderne at henvende sig til Olsen, som rimeligvis allerede imorgen – er det ikke saa hr. Olsen? Olsen svarede ja – som altsaa allerede imorgen vil begynde. Selv trænger jeg sex mand, hvoriblandt en butikbestyrer og en arbejdsformand til min personlige assistens paa gaarden. De, som maatte ønske disse stillinger, kan melde sig ^[144] paa mit kontor imorgen kl. 10. Og saa, idet jeg ønsker godt samarbejde under den store drift, som her skal begynde, skal jeg bede hr. Olsen om at traktere folkene.»

Der gik en bifaldsmumlen gennem hele mængden.

Og der blev traktement. Brændevinstønden blev boret, og der blev ikke øvet kontrol. Ud paa morgensiden laa Olsen selv fuldt paaklædt paa sengen inde paa sit kontor, og ud over gaarden bag alle husvægge laa de vordende tømmerhuggere som døde fluer, og midt oppe i en stor stenrøs laa Jon Libakken og sov, som om han laa paa edderdun.

Den kvæld blev der drukket halvtressindstyve potter brændevin. Paa den maade holdt den gale tiden sit indtog paa Solberget.

Men der var alligevel fremfærd i disse to karerne. Allerede dagen efter var arbeiderne antaget. Den nuværende bestyrer fik butikken, Jon Libakken blev arbejdsformand paa gaarden, og blinkerlagene var alt istand. Næste dag smaldt allerede øxerne rundt om i Solbergets skoge, mens man fældte træer og byggede sine køjer; om et par dage røg det allerede gennem deres ljorehuller, mens kaffekjedlen stod og dampede, og saa spredte blinkerne sig som smaa hæere udover de store

skoge, og der blev raab og skrig og et tusenstemmigt ekko af blinkerøxernes fald mod ^[145] de store træer, saa de gamle, graa elgøxer vetkræmte kom styrtende i store drifter helt ned paa vejen.

Og penge østes ud, – Olsen skrev og Myhrvold betalte – der spurgtes ikke om, hvad det kosted, naar bare driften gik.

Og driften gik, – der blev vinter, og der blev vaar, hele hære af huggere, lunnere, kjørere, dragere gjennemkrydsede skogene paa de sex ugedage, og hver lørdag kom de ned; saa blev en ny brændevinstønde boret inde i gangen udenfor Olsens kontor, og da hændte det nok, at de lureste fik mer end gode akkorder af Olsen, – der var dem, som tjente sine to daler dagen.

Og vaaren kom med turing og mærkere; der var tusenvis af tylvter drevet frem, stort deiligt tømmer af det, som endnu stod i pris, saa der spurgtes ikke om, hvad driften havde kostet.

Og der var herlighed og glæde. Vel var smaatømmeret faldt, men det var umuligt, at det kunde vare i disse tider; det steg nok til næste vaar, – gik man langt ned, kunde man endnu finde det dobbelte i Solbergets skoge. Og saa turede man hele ugen tilende, mens mærkingen stod paa.

Efter mærkingen kom Olsens ferier, og han laa hele sommeren og drak.

Men da kom Myhrvolds tid. Om vinteren havde han ikke havt stort andet at bestille end at ^[146] betale og føre bøgerne. Forresten havde han tændt sin cigar og staat paa staburstrappen og set udover.

En dag ud paa vaaren, da han stod der, fik han pludselig den idé, at gaarden maatte bygges om. Man fandt siden nøiagtig i journalen, baade naar idéen kom, og hvorledes den skred frem. Da stængte han sig inde paa sit kontor i otte dage og udarbejdede planen, en plan, som findes vedlagt journalen. Alle huse skulde jevnes med jorden, ude i bakken skulde reises en uhyre mur, og lige ude paa den skulde samtlige huse bygges, hovedbygning med tyve værelser i midten, to ligedanne stabur, et paa hver side af den; som fløie skulde der saa paa den ene side reises fjøs og stald, paa den anden laave og redskabshus under ét tag. Ovenfor skulde der planeres en stor gaardsplads og ovenfor den igjen lægges have.

Det eiendommelige ved hele denne plan er, at det øjensynlig ikke faldt Myhrvold ind at tænke paa, hvad det vilde koste. I begyndelsen havde han tænkt at rive samtlige huse med engang, men heldigvis opgav han dette for en «jevnt

fremadskridende arbejdsplan,» som der staar i journalen. Og saa begyndte han paa begge fløie; laaven lod han rive ned pludselig en dag, og saa leied han murere og gav sig til paa vaarføret at kjøre sten med fem gamper og reiste ^[147] den grundmur til fjøs, som staar her endnu. Han drev med en arbejdsstok paa tyve mand, men kom ikke længere end til at faa muren færdig, – det viste sig, at han havde glemmt at tænke paa, at tømmeret kun kunde faaes frem paa vinterføret. Saa kom slaataanen over ham, og da han endnu ikke var kommen saa langt som til at begynde paa grundmuren til den nye laave, maatte han en vakker dag tage hele sin arbejdsstok og lægge laaven op igjen, som den før var, og den staar da der endnu.

Og saa kom slaataanen.

Bestyreren kunde godt huske den blanke morgen, da de skulde begynde. Sexten mand stod opstillet i geled paa gaarden straks ovenfor nybygningen og Jon Libakken paa fløien.

Myhrvold kom ud med et papir i haanden, gik langs rækken og talte dem. Saa stilled han sig midt foran fronten:

«Vil Jon Libakken tage otte mand med og hente ljaerne og de øvrige rekvisitter.»

Jon marcherede afsted bort paa loftet i føderaadsbygningen og kom tilbage med det forlangte.

«Læg det altsammen bag mig og træd ind paa plads igjen.»

Det skete.

«Vil nu alle enkeltvis marchere forbi for at faa sine sager leveret.»

^[148] Han læste paa sin liste:

«To og tredive ljaer, to til mands.»

De gik i gaasegang forbi ham og fik hver sine to, gik tilbage paa plads og stod med dem over skulderen som et gevær.

Han læste videre:

«Sexten bælder med ring, et til mands.»

De gik den samme tur og fik hver sit bælte,

«Stil ljaerne op mod væggen og spænd bælteerne paa!»

Det blev gjort.

«Tag ljaerne igjen.»

Ligesaa.

«Sexten brynkopper, en til mands.»

De marcherede atter, fik sin brynkop og hængte den i ringen.

«Sexten bryner, et til mands.»

Jon Libakken var allerede paa marchen.

«Men her er jo ikke mer end et?»

«Nei,» sagde Jon, «der var ikke fler.»

«Godt, vent et øjeblik mens jeg ser efter i bøgerne, om de ikke er bestilt.»

Han gik ind og fandt i bøgerne, at de baade var bestilt og modtaget. Han kom ud igjen.

«Sexten bryner!» sagde han.

«Ja, men der er ikke mere end et,» paastod Jon.

«De er i bøgerne.»

«Ja, saa ved jo bestyreren, hvor de er da.»

[149] «Sludder. De maa findes. Led!»

Og Jon ledte baade længe og vel; men saa synderlig grundigt gjorde han det nok ikke, skøieren, for det var ham selv, som havde gjemt dem; de blev fundet aaret efter under et af staburerne. Han kom tilbage og meldte, at de ikke kunde findes.

«Men jeg skal sige bestyreren en ting, – vi kan saa godt greie os med et.»

«Ja, lar det sig gjøre?» Det var første gang Myhrvold saa lidt betænkelig ud.

«Jøs, jada. Ser vi efter, saa kanske det er vel saa godt. Den, som gaar forrest i skaar gangen, begynder, og saa sender vi brynet bagover gjennom hele rækken, saa én

staar og bryner bestandig.»

Han blinkede til de andre.

«Det blir vel saa strengt, for paa den maaden kommer den ene til at jage paa den anden, men det faar ikke hjelpe, bestyreren glemmer nok ikke det ved opgjøret.»

«Nei,» sagde Myhrvold, «kan I klare jer med et bryne, saa kan vi sige tolv skilling mer om dagen. March afsted!»

De sexten mand drog bort i jordet med sit ene bryne, og Myhrvold gik ind for at føre de femtens forsvinden ind i bøgerne.

Det var vist den rareste slaataan, som nogengang har været holdt paa Solberget.

[150] Jon Libakken drev, og alt, hvad han fandt paa, snakket han Myhrvold rundt med, saa han syntes, det var det bedste, som kunde gøres. Han var aldrig selv borte i jordet og saa paa, og saa laa karene halve skiftet i laaverne og spilled kort. Han tændte bare en cigar og stod ude paa bakken og saa nedover. Men endelig en dag, da han ikke saa nogen af dem, gik han nedover og ledte. Nei, de var intetsteds at se; han fandt dem i laaven, hvor de laa og spilled sveis.

Jon reiste sig:

«Nei, vil bestyrerenⁿ²⁷ se ned til os engang ogsaa da? Ja, havde det nu ikke været en saa forstandig mand som bestyreren, saa havde han gjerne fundet, at det var rart at sidde og spille kort midt i skiftet. Men han skjønner, hvad det vil sige at have bare et bryne, han.»

«Jaⁿ²⁸ vel, det er strængt Jon.»

«Ja, jeg har ikke spurgte om bestyrernes tilladelse; men jeg har fundet det bedst at udtage en mand for hvert skift, som ikke har andet at gjøre end at bære brynet frem og tilbage.»

«Den indre arbeidsordning befatter jeg mig ikke med. Du er kun ansvarlig for, at aanen er færdig paa en maaned.»

«Selvfølgelig,» sagde Jon, og han vendte sig til karene. «Siden bestyreren har gjort os den ære at besøge os, saa tænker jeg, vi hviler resten af dette skift, saa arbeider vi saa meget bedre det næste.»

[151] Og saaledes blev det, – de rusled alle med bestyreren op; Myhrvold var i det bedste humør, og da han kom op, strakte han sig og sagde:

«Det var en deilig tur.»

De blev færdig med slaatten paa to dage mindre end en maaned, og da de skulde have regnskab, syntes Jon, at de ogsaa burde have betaling for disse to dage, og det fandt Myhrvold var bare rimeligt.

Dengang kostede slaataanen paa Solberget atten hundred kroner, meget mer end den hele høvling var værd.

Paa lignende maade dreves gaarden udover høsten. Jon Libakken var Myhrvolds høire haand, og han sørgede for, at alt blev dyrt nok og galt nok.

Og saa kom høsten med blinking og tømmerdrift igjen, i dobbelt saa stor maalestok som før, – nu skulde der drives ud til sidste pinde.

Der blev en svær snevinter, og huggerne forlangte mer, og kjørerne forlangte mer, og Olsen gav akkorder og skrev anvisninger, Myhrvold betalte, – tømret skulde frem, om det saa skulde midt gennem bergvæggen. Det var kommet som en feber over alle, som om noget laa i luften; der var kommet rygter søndenfra om store eiendomsbesiddere, som ramled længer nede i dalen, og om haabløst faldende priser paa tømmeret.

[152] Arbejderne blev rent ublue i sine forlangender, det var, som de havde følelsen af, at snart var det slut. Olsen var ogsaa nervøs, det var, som han kun havde den eneste tanke, at driften skulde gaa, koste, hvad det koste vilde, og anvisningerne blev større og drikkelagene om lørdagskvældene værre. Olsen var fuld ret ofte.

Myhrvold var den eneste, som ingenting mærkede. Han drev paa med sine planer om gaardens ombygning, og da vaaren kom, og tømmerdriften var færdig, satte han en dag iver igjen med sin grundmur.

Da grosserereren fra Frederikshald¹²⁹ pludselig kom en dag, for første gang, aldeles uventet, fandt han Olsen fuld, Myhrvold paa sit kontor, og ti gamper ifærd med at kjøre graasten. Og hvad som værre var, – han fandt kassen tom og tusenvis tylvter smaatømmer, som knapt nok kunde betale driften med de priser som nu var.

Det var, som grosserereren med engang faldt sammen; han havde lidt store tab andensteds, det var Solberget, han havde sat sin lid til; dette betød, at naar

mærkingen var over, var han fallit.

Den eneste kraftanstrængelse, han gjorde, var at give Olsen og Myhrvold afsked. Det gjorde han paa den maade, at han sagde:

«Ja, saa er det bedst, at I to faar fri indtil videre.»

[153] Olsen forstod øjeblikkelig, og allerede dagen efter var han forsvunden. Men Myhrvold forstod ingenting, han takked grosserereren meget for, at han fik tjenestefri en tid, saa fik han bedre stunder til at ordne de planer, som han havde udarbejdet til gaardens ombygning, og som han skulde have den fornøielse at forelægge grosserereren til approbation. Om grosserereren vilde se hans bøger og hans journal? Han haabed, at det hele skulde være til grossererens tilfredshed.

Hvordan det var eller ikke var, fra det øjeblik af havde grosserereren godhed for Myhrvold. Ialfald forlangte han, da han kort tid efter solgte ejendommen, at Myhrvold skulde faa bli der og faa hus og føde, saalænge han vilde, og han sagde endda: «Stakkars Myhrvold, han og jeg har været ude for samme ulykke; men jeg er ræd, det er mig, som har gjort ham gal ved at sætte ham paa en slig post.»

*

Saa reiste bestyreren sig og slutted sin fortælling:

«Ja slig gik det her paa Solberget: Det blev plyndret tilgavns, værre har den gale tiden ikke huseret nogensteds; enten du tror det eller ej, saa er ikke den stokken fundet i Solbergets skoge.»

[154] Men der blir vel skog igjen. Nu smælder ingen blinkerøx mer inden dens grænser, nu er det saa forunderlig stilt i disse uhyre skoge. Om høsten vil du kun møde en enkelt jæger med sin stridøjede elghund, og saa forhenværende sergeant Lars Pedersen Myhrvold, som gaar og noterer træer og fører dem ind i bøgerne for den forlængst afdøde grosserer i Fredrikshald.

Den gamle spillemand

[155] *Den før-ste tørste g-r-u-n-d, tørstegrund -? t-r-ø-s-t - siger trøst e siger e trøstegrund, - den første trøstegrund.*

Her - maa - nu - det, som - i - i fo - f-o-r siger for - e siger e fore-gaa- ende k-a siger ka - p-i-t tip ka-tip - el katipel -?

Hm, hm, det var da svært saa dunkle brillerne var idag, eller ogsaa var de vejrjuke, - og han lagde bogen fra sig, løste brillerne forsigtig fra ørerne og begyndte at pudse dem med haandbagen.

Det var Ole Smed, som sad i sit lille kammers indenfor stuen og stavede i Jersins: «Troens kamp og seier.»

Det var ikke saa rart igjen af ham nu. Det var greit at se, at han havde været en velvoxen kar, baade stor og grovlemmet, men nu var det [156] ligesom han blev borte i klæderne. Den brede ryg havde slaaet krog paa sig, saa det lille hoved med den skarpe næse og de smaa, graa øjne var sunket ned mellem skuldrene, benene var blit uforholdsmæssig lange og tynde; de nægted ogsaa sin tjeneste, saa han brugte to staver, naar han skulde kræke over gulvet, og øjnene vilde ikke mere greie ud det, som var nær ved. Paa hans høire haand var fingrene krogede og stive, men den venstre haand var endnu velformet og bevægelig - det var den, han havde brugt til strængene.

Thi foruden at være smed, havde Ole ogsaa været bygdespillemand.

Det var længe siden nu - vel en tyve aar, siden han havde fele. Sidste gang han spilled til dans og gik hjem paa haalken en høstmorgen med en liden sving paa hatten faldt han, brak felen, slog ogsaa hoften fordærvet, og da han kom hjem, putted han felestumperne i ovnen.

Siden havde han ikke spillet, og da smedjen hans brændte for tre aar siden, saa lagde han ogsaa op baade hammer og tang, brugte bare filen eller lodbolten inde i peisen en gang imellem.

Forresten havde han nu overladt stuen til den raske, langbente kjærringen sin, som vel var de tyve aar yngre end han, og var selv flyttet ud i kammerset – for der var hverken saamegen ^[157] støi eller træk, – ryggen og den høire haand var lidt slemme i træk.

Der sad han nu som oftest, og med ensomheden var det kommet, at han havde begyndt saa smaat at lure paa døden.

Ja ikke saa, at han trodde den var kommet indenfor stuevæggen, endsige ind i kroppen endnu, men længer borte end i næste sogn kunde den nu heller ikke være, for han havde ikke saa langt igjen til de firs. I hvert fald var det nu ikke ganske af vejen at begynde og berede sig lidt – især for en, som havde været saapas værdslig som han, ja endog spillet til dans, om det end var længe siden.

For at gjøre sin skyldighed havde han da ogsaa for tre uger siden kjøbt «Troens kamp og seier» af en reisende lægprædikant og ærlig betalt 3 mark og 6 skilling for den. Og en mageløs bog var det, det havde lægprædikanten sagt, – han behøvede ikke mer, naar han læste den fra perm til perm.

Og det drev han da ogsaa flittig paa med, det var som han ikke havde ro, før han var kommet den igjennem.

Han satte brillerne paa igjen, tog den store, sort indbundne bog og prøvde længe frem og tilbage, før han fik den rigtige afstand fra øjnene:

«Den første tørstegrund. Her – maa – nu – det – som i – for –».

^[158] Hans tanker var ikke med, uvilkaarlig kom han til at løfte øjnene baade over bogen og over brillerne, saa blikket gik ud gjennem vinduet.

Der laa hele skraaningen bortover i blank, rødlig høstsol.

Det var søndag eftermiddag og saa stille, saa stille. Der var ingen bevægelse, ingen susen i træerne; de var forlængst afbladet og stak de nøgne grene op i den skjære luft, kun rogntræerne havde endnu en krans af metalgule blade om de blussende, frosne bækklasser. Bortover marker og agre laa strimer af sølvblank haalke, og mellem dem stak tuer med gult vissent græs frem – og over det hele gjød den matte høstsol et varmt gulrødt skjær, der blinkede og glitred i vinduerne paa nobopladsen, Bækkemellem, der laa oppe paa bakken paa den anden side af bækkedal.

Hm, det var rigtig en vakker dag, et velsignet vejr. Men retnu var det nok ogsaa slut, himlen var saa hvidblaa der over aasen, nu blev det nok ikke mange nætter før sneen kom. Ja, ja, san.

Det var svært saa blankt det glitred i glaset borti Bækkemellem! I Og slig fin røg, der steg op fra piben! sa, det var sandt, der havde været dans der inat, han havde rent glæmt at spørge, hvordan det havde været. Montro, de havde holdt paa til morgenen? Ja, ja san, en slig dag var det ogsaa, at han skamferte hoften sin. –

[159] – – – Hm, – det skulde været artigt at se det. Det var vel ikke rart ved en slig dans nutildags. Det var dette evindelige bælgespillet det, som alle kunde sige paa! De kunde sige, hvad de vilde, saa blev der aldrig slig liflighed i et bælgespil som i en fele! Ja, til denne reilænderen og mazurka'n, eller hvad de hed, var det altid godt nok, men til en Skotsk eller Firetur eller Feier – føi fanken skind –! ikke at tale om en springdans eller en halling!

Aa ja, der fandtes vel forresten ingen i hele bygden, som kunde «gaa hallingen» mer. – Jamen maatte han le, naar han hugsed dengang, han Mads Monsen, Monsegutten, som de kaldte ham, tog bjælken saa Perhusen graat – ja, Perhusen var fuld, – han lagde da ogsaa en daler i feleen.

Bogen var sunket ned paa hans knær.

Han blev siddende med blikket ude i den fine høstsol; og minderne fra hans yngre dage kom først et for et, siden i følge, og de hvirvled forbi med muntert liv, med felelaat og hallingkast, han blev ung igjen, reves med, knytted haanden og mumled for sig selv de bedste ting, som han eller andre havde sagt.

Med et brød han af, skøv brillerne opi panden og lagde ansigtet helt ind til ruden:

Der kom en sortklædt krop ud borti Bækkemellem. [160] Hm, det var vel en, som havde ligget igjen der, og sovet ud.

Han kom hidover?

Men hvad var det han bar tro? – Langt og smalt – i en hank. Det saa ud som – nei, tro de havde haft felemusik!

Ja, han havde nok hørt, at ungutten borti Perhus havde skaffet sig fele, – men at han kunde spille – ja saapas at det gik an at danse efter det –? Aa ja, føi de var ikke saa nøie med tonen nu tildags, naar en bare saged i takt!

Javist var det Perhusgutten, nu kjændte han ham – og det var et felehus han bar –; ja stort skal det være, han selv havde aldrig ejet et felehus, altid baaret felen i et tørklæde, – ja, det var jo derfor det gik saa galt sidste gangen ogsaa.

Montro – nei – jo der tog han af vejen! Ja saa sandelig kom han ikke ned!

Aa Herregud, det skulde være artigt at faa se fele igjen!

Hans ansigt lyste op, han begyndte at skjælve baade paa hænderne og i knæerne – tro Perhusgutten vilde be ham –? Han bevæged uvilkaarlig venstre haands fingre, som om han fingred paa strængene.

Bogen faldt fra knæerne ned paa gulvet.

Nei, hvad var det han gjorde – nei – nei – dette var saa sin sag.

[161] Han tog raskt bogen op, flytted brillerne ned paa næsen, tilpassed afstanden og begyndte at mumle:

«*Den første tørstegrund.* – – Nu var han kommen ind, nu satte kjærringen stol for ham – her – maa – nu – det, som i fo–for–e–gaa–en–de ka–katip – kapitel er om–talt, at – fri–stel–ser–ne ram–ram–e al–e–ne – – nu spurgte han, om Ole var hjemme, og om, hvorledes det stod til med ham – – al–ene de gud–fryg–tige – –»

Hvad var det han sagde nu – det var saa lavt, at han ikke kunde høre, – og der svarte kjærringen – men det var ogsaa saa lavt – hvad skulde det nu ogsaa være til at snakke saa lavt –?

Hans øren formelig bevæged sig henimod døren, men bogen holdt han fast og øjnene stivt fæstet i den.

Der lød et klunk bortover alle fire strængene, og saa et fint et paa kvinten alene tilslut.

Aa herregud, hvor lifligt det lød – «med rette ansees før– for– før» – – nei her blev saa mørkt, at det var uraad at læse mer.

Klunkene kom tættere og tættere, men altid paa de løse strænge, det lokked og drog – saa kom et stærkt, der ligesom raabte paa ham!

Uvilkaarlig bytted han bogen over i høire ^[162] haand og greb efter staven med den skjælvende venstre.

Han reiste sig og krøb bort til døren. Han maatte støtte sig til dørkarmen, mens han lagde albuen ned paa vrideren og fik dreiet den ned.

Døren gik op, raskt paa vid væg af sig selv. Han retted sig op og stod høi i døraabningen med et bredt barnesmil, bogen i den ene haand og staven i den anden.

Kjæringen standsed op der, hvor hun stod, Perhusguten, som sad bøiet over felehuset netop færdig til at gjøre en ny klunk, dreied hovedet op. Slig stod de et øjeblik og saa paa hinanden.

Saa sagde Perhusguten dæmpet og alvorligt:

«Gudag!»

«Aa, gudag! Jeg syntes jeg hørte – – og saa maatte jeg – –» han saa bort paa kjæringen og sagde undskyldende i en anden tone: «det blev saa mørkt derinde, at jeg ikke kunde se at læse længer; undres paa, om det ikke skulde være bedre her?»

Der kom et umærkeligt smil i hendes ansigt:

«Ja, det kan nok hænde det.»

Hun gik bort til ham, og tog ham under armen:

«Nu, skal jeg hjælpe dig.»

De gik henover gulvet; han havde øjnene stivt fæstet paa felehuset, og de glæmte begge, at ^[163] de skulde bort til vinduet; hun satte ham paa bordkrakken lige ved felen.

Han sad lidt og skotted ned i felehuset:

«Nei, hvad er det, du har der da?»

«Hm –» Perhusguten smilte «ja, gjæt paa det, kanske du kunde raake det rette.»

«Ja, du siger noget. Jeg synes nok ligesom jeg har set noget sligt før.»

«Det var det, jeg trodde ogsaa, ellers havde jeg vel ikke tat den med.»

Ole sad og kjælte den med øjnene:

«Er den god?»

«Ja, det var nu det, jeg egentlig vilde spørge dig om.»

«Hm. Jeg kan nok ikke vide noget om det jeg.»

«Skulde nogen her i bygden skjønne det, saa maatte det vel være du. Kunde du ikke gjøre vel og klunke lidt paa den?»

«Nei, nei, – det er artig at se, men – jeg skal ikke røre –, jeg har andre ting at tænke paa, her er min fele nu –» og han holdt bogen høit op i haanden. «Det er en mærkelig fin bog, jeg har ogsaa git 3 mark og 6 skilling for den.»

«Ja, men felen er vist morsommere.»

«Ak –» han sukked «jeg er ikke i den alder, at jeg maa tænke paa morroen mer, jeg – [164] kanske dersom du kom igjen, naar jeg faar læst den ud.»

Han lagde alligevel bogen fra sig paa bordet. Det blev en pause.

Endelig bøied Perhusgutten sig ned og gjorde en klunk hen over strængene.

Ole skjeled ned:

«Den er ikke rigtig godt stemt, hører jeg.»

«Nei, den er ikke det.»

Pause.

«Jeg kunde kanske prøve at stemme den for dig.»

Perhusgutten tog den op og rakte ham. Øjnene lyste og han skalv paa hænderne, mens han tog og snudde den og strøg den kjælent hen over halsen og under den glatte polerede bund.

«Aa herregud, hvor den ligner Marit! Ja, Marit det var felen min, jeg kaldte den Marit, efter den første kjærringen min.»

Han klunked paa strængene, og de krogede fingre famled efter skrueerne. Han skrued og stemte og lagde øret nedtil, det blev aldrig fint nok.

«Kanske det var bedre, hvis du tog buen?»

Han fik buen og havde meget stræv med at faa den fast mellem de krogede fingre. Saa satte han felen op til hagen, lagde kinden kjælende nedtil og begyndte at stryge, først paa løse strænge, mens han stemte. Endelig var den stemt, og saa slap han en finger ned paa strængen.

[165] Der kom en tynd tone, men saa lokkende fin, at han maatte sætte en anden finger nedpaa ogsaa. Saa faldt de en efter en bortover alle strængene; de havde ligesom ondt for at komme af vejen for hinanden i begyndelsen, men lidt efter lidt blev de livligere, haanden kom i sin gamle vane og runded sig smukt efter gribbrættet.

Endelig en lang vedholdende tone, stærkere end de andre, saa et lidet løb – den første takt til en springdans. Den stopped pludselig, den første tone kom igjen, og saa kom den i faste toner, men famlende, den smukke melodi til: «Paa Gud alene, jeg sætter al min lid.»

Alt eftersom han skred frem i melodien lagde kinden sig tættere ned til felens sangbund, øjnene stirred ud i det fjærne, og store taarer trilled ned paa hans kinder.

*

Der var bleven aften og mørkt. Lyset var forlængst tændt, og endnu sad Ole med fiolinen. Han havde famlet frem baade skotsk og feier og halling og springdans, – han trampet takten med foden, og Perhusgutten lytted, og Ole fortalte om dengang og dengang, alt som knytted sig til de raske toner. Men «Valdershvælven» kunde han ikke komme paa; han famled og famled, lytted ud i rummet, der kom som en slap [166] angst over ham, det var som om netop den melodi, han ikke kunde komme paa, rummed mer end alle de andre. For hver melodi han spilled, famled han efter «Valdershvælven,» og da Perhusgutten saa paa klokken og sagde, at nu fik han nok gaa, saa brast Ole pludselig i graad:

«Aa, herregud, at han ikke kunde finde igjen den!»

Han saa op i angst, det var, som han ikke kunde slippe felen, før han havde fundet den.

Da sagde Perhusgutten:

«Dersom du vilde, saa kunde du gjerne beholde felen en ugestid.»

Ole saa op, forvirret, som om han ikke forstod det. Saa kom der et bredt smil i hans ansigt, men ligesaa pludselig gik det over til angst:

«Ja, nei – ja –» han greb bogen med den haand, hvori han holdt buen – «ja dersom du vil laane denne og love mig at læse den ud saa fort som muligt; du behøver ikke at begynde paa, – du kan begynde paa: *Den første trøstegrund.*»

Sognebud

[167] Gamle Hans Øvrebø laa i sengen ude i sit kammers. Der havde han nu ligget de sidste par maaneder, han var bleven saa træt i ryggen nu ude paa vaarsiden, at han ikke orked at sidde oppe mer.

Paa en krak ved siden af sengen sad hans sønnesøn, Veslehans – han var opkaldt efter gamlen han, og de havde altid været gode busser – med en katekismus i haanden og hørte bestefar i den tredje artikel:

«Nei, det staar ikke saa bestefar!»

«Staar det ikke saa? Jovist staar det, det er bare du, som læser galt. Det maa være tufs til skolemester denne nye, – jeg har mærket det før ogsaa, at du ikke kan læse rent indenad.»

«Nei da, bestefar, saa staar det» og han læste op det, som stod i bogen.

«Aa din tul, ta hid bogen!»

[168] «Ja, se selv.»

Gamle Hans tog bogen i sin lidt skjælvende, magre haand, flytted den frem og tilbage for at faa den i passe afstand fra øjnene, snudde hovedet og prøvde.

«Hm, hm! Det var da svært saa mørkt, her skal være bestandig!» Han prøvde igjen.

«Nei, før jeg kan holde linjerne fra hinanden i dette mørke» – den lyseste vaarsol skinnede ind gjennem vinduet.

«Ja, men det staar alligevel slig, bestefar, du kan da vide, at *jeg* kan læse, –tilgavns ogsaa!»

«Ja, jeg trodde ogsaa det. Den er vel blit forandret artikelen ogsaa, som alt andet. Jeg ved ikke, hvad sligt skal være til! Det kunde forresten være det samme, naar jeg bare hugsed, hvad der stod dengang, *jeg* lærte det, for vil ikke præsten ta *det* for

godt, saa kan han gjøre, hvad han vil. Gaa ud og se efter, hvad far din tar sig til, saa skal jeg tænke efter, men kom straks ind igjen og fortæl mig det.»

Veslehans listede sig ud; gamlen lytted efter ham lidt, men saa greb han sig i det og begyndte at mumle paa den tredje artikel.

Sagen var, at han skulde faa besøg af præsten idag og faa sakramentet.

Det var nu ikke saa, at hverken han selv eller andre trodde, det egentlig var paa slutten med gamle Hans Øvrebo – han selv allermindst–, [169] skjønt de andre nok tænkte, at naar en slig gammel hardhaus først røg tilsengs, saa kunde det gaa fortere, end nogen ventede. Og heller ikke havde han selv saa stor trang til sakramentet.

Men det var dog hans eget paafund, at han vilde ha præsten.

Det var blit saa temmelig langsomt der ude i kammerset; Iver og Kari, sønnen og sønnekonen, var ikke rigtig som før; de snakked ikke om noget videre med ham, og om end Iver hørte paa det, han sagde sommetider, saa fik han vide af Veslehans, at han alligevel gjorde stik modsat baade i fjøset og paa ageren. Nu ivaar for eksempel havde han begyndt at ale ned istedetfor harve ned erterne – var det lignament i sligt! Ogsaa havde han saaet til Nerbakken med græsfrø – bedste akeren paa hele gaarden *fø!*

Naar han endda havde havt nogen at snakke med om dette. Men naar han slog paa, at han vilde be til sig en eller anden, saa sagde ogsaa bare ha og ja, og saa blev det ikke til noget ligevel. Han var rigtig harm paa dem ofte; de var vist ræd, han skulde fortælle til folk, hvordan de stelte sig.

Ja vist kunde det være det samme for ham, *han* havde det godt nok, men det var harmeligt. Naar bare Veslehans havde været stor nok saa; det var andet tó i ham end i Iver!

[170] Saa var det en dag, han fik det indfald, at han vilde have præsten. Det vidste han da, de ikke vilde nægte ham, for det var tre aar, siden han havde været saa langt som ved kirken, og tog han ikke meget fejl, saa var Kari begyndt at hænge lidt med hovedet i det sidste. Og den gamlepræsten var en urimelig hyggelig kar; det gik an at snakke om mangt og meget med ham, – kanske det ikke var saa rent umuligt at faa ham til at snakke Iver lidt tilrette heller.

Straks gamlen bragte dette paa bane, blev det besluttet, og det var idag, præsten skulde komme.

I begyndelsen havde ikke gamle Hans tænkt videre over det hele, men for et par dage siden, da dagen var bestemt og Iver alt havde snakket med præsten, saa kom Kari og spurgte, om han nu ogsaa hugsed noget af børnelærdommen, for det var grejt, han maatte læse for præsten, baade budene og artiklerne?

Om *han* kunde artiklerne! Hun skulde vide, at han havde staaet fremst paa kirkegulvet, da han blev konfirmeret, og svart paa hver eneste tøddel, han blev spurgt om.

Ja, men hun tænkte, han kanske kunde ha glemt dem; det var nu bedst han tænkte lidt over det alligevel.

Dette begyndte at dra efter med ham; det vilde nu være en urimelig skam, om præsten [171] skulde spørge ham om noget, han ikke havde greje paa. Han prøvde sig selv, og dagen efter slog han alt paa for Iver, at det kanske ikke var værdt at ulejlige præsten nu midt i vaaraannen. Men Iver sagde, at det alt var bestemt, og at præsten havde lovet at komme.

Ja, da var der ikke noget at gjøre ved det – og han betrodde sig til Veslehans, – han maatte se at kunne budene og artiklerne. Det var dette, de to holdt paa med idag, saa ingen anden skulde vide det.

Veslehans kom en stund efter ud i kammerset igjen.

«Hvad holder han paa med, far din?»

«Han har begyndt at bytte om og pudse sig, til præsten skal komme.»

«Det var da endda bra, at han har saapas vet. Lager mor din istand noget traktement til ham? Han skulde da se, at det ikke er rigtig fattigfolk, han kommer til heller, om det ikke er paa Øvrebø som i gamle dage.»

«Ja da, de holder paa baade at koge og stege, saa det lugter helt bort paa jordet.»

«Ja, ja, saa faar vi læse over en gang til.»

De begyndte paa nyt og kom vel og bra gjennem baade budene og de to første artikler, men den tredje gik ikke, og han kunde ikke komme paa, hvordan det havde staaet, dengang han lærte den. Saa var det ikke andet raad, de [172] fik ta den

slig, som den stod i bogen. Veslehans læste foran, Gamlen efter, mange gange. De prøvde igjen og igjen. Jo, endelig gik det da! De prøvde engang til. Da gik det ogsaa.

Saa sagde gamlen:

«Ja, nu kan præsten komme, naar han vil for mig. Se ud i glasset, om du ser noget til ham!»

Veslehans saa:

«Jo, nu kan jeg hilse dig fra ham. Nu er han ikke langt undaf. Jeg ser ham nedpaa jorden.»

Lidt efter kom Kari ud i kammerset ogsaa og lagde et flunkende nyt var ovenpaa skindfælden.

*

Da præsten endelig kom ud i kammerset, laa gamle Hans med hænderne foldet ovenpaa fælden og et højtideligt ansigt. Præsten var ogsaa lidt højtidelig, han trodde aabenbart, det stod daarligere til med gamlen, end det gjorde.

Baade Iver og Kari og Veslehans var med.

Præsten nævehilstes med gamlen og sagde, det var morsomt at se ham igjen, og gamlen syntes ogsaa, det var morsomt at se «han far». «Han far» var rigtig begyndt at bli gammel [173] ogsaa; han var blit dygtig graa paa disse tre aarene!

Aa ja, tiden gik.

Ja, det var længe siden, han far kom hid til bygden nu – ja, ikke for det, gamlen hugsed nok, da hans formand kom ogsaa. Han var ikke altid saa grej at komme ud af det med, han, men en real kar var det nu ligevel, – det var overlag til præster, de havde havt der i bygden støt – – og før de vidste ordet af det, var de inde i bygdeforholdene i gamle dage.

Dette gik baade længe og vel, men saa kom der noget, som gamlen ikke hugsed, og der blev en pause.

Præsten mindtes da, at det var i et andet ærinde, han var her, og kræmted saa eftertrykkelig, at gamle Hans saa forundret paa ham og glemte at sige mer.

Saa sagde præsten alvorlig:

«Det var jo saa, at du vilde snakke med mig om alvorlige ting – ønsker du, at nogen skal være tilstede, eller skal vi være alene?»

Gamlen saa sig hurtig omkring, lidt hjælpeløs. Saa fattede han en rask beslutning:

«Jeg tænker, han Veslehans kan være, jeg.»

Iver og Kari gik stille ud, Veslehans satte sig paa krakken, liden og fattigslig, med foldede hænder.

[174] Præsten begyndte med en indledning om, at det var vel betænkt dette, naar en var blit saapas gammel og svag, som Hans Øvrebø nu var.

Aa, saa svag var han just ikke, det var bare ryggen, som ikke vilde bære længer, men det var bedst at have sligt saa nogenlunde paa det rene ligevel.

Ja, og han følte sig altsaa som en synder, der trængte naade?

Aa ja vist, han var ikke stort bedre han, end alle andre.

Om der var noget særskilt, nogen særlig synd, som han vilde betro præsten?

Hm, – nej, han kunde ikke hugse nogen nu netop. Det var vel neppe nogen heller, for han havde været inde disse tre sidste aarene, siden han sidst gik til alters, saa der havde ikke været anledning til andet end sligt smaatteri, som det ikke var saa godt at hugse.

Saa talte de en del om angeren, gamlen kunde nu ikke sige andet end han angred heller. Dermed var de da færdige, og Præsten bad ham fremsige troesbekjendelsen.

Han folded hænderne igjen ovenpaa fælden og begyndte. Veslehans folded ogsaa hænder, og han bevæged læberne med i den største angst for, at bestefar skulde komme udaf. Det gik bra, til de kom ud i tredje artikel. Ved det vanskelige sted brast det for ham.

[175] Veslehans sad saa ivrig, at han glemte sig og sagde det højt foran.

Præsten vendte sig forundret, Veslehans dukked paa krakken:

«Hm, set sligt! Gutungen bryter mig af, det er vist bedst, jeg tar hele artikelen om igjen.»^{u30}

Saa gjorde han da, mens præsten strøg Veslehans venlig over haaret.

Da han var færdig begyndte præsten at gjøre forberedelser til at give ham sakramentet.

Gamlen laa og fulgte ham med øjnene, og af og til saa han paa Veslehans. Pludselig sagde han:

«Kanske præsten synes, det er bedst, vi sætter op til en anden gang, for det var nok saa lel, at jeg ikke kunde artikelen første gang?»

*

Da præsten havde spist middag og skulde til at rejse, kom han ud i kammerset igjen for at tage afsked med Hans Øvrebø.

Gamlen havde saa urimelig meget at snakke om, han var ikke det mindste højtidelig længer, og præsten blev siddende en god stund og snakke baade om løst og fast. Da han skulde til at gaa, syntes han nok, det var nødvendigt at optage traaden igjen, og saa sagde han:

«Ja saa faar du love mig at vende dit sind fra alt verdsligt da, Hans Øvrebø. Du er jo ^[176] ogsaa slig stillet, at du ikke behøver at bekymre dig om andet end det ene fornødne.»

Jo, det lovte da gamlen og de tog farvel, og præsten loved at komme igjen snart og snakke med ham.

Da præsten var kommen til døren sagde gamlen:

«Det er sandt, det havde jeg nær glemt, jeg maa nok faa snakke lidt til med ham far.»^{u31}

Præsten kom bort til sengen igjen.

«Han far faar rigtig gjøre vel og snakke til ham Iver om, hvordan han steller sig med gaarden. Han vil ikke lyde mig mer. Kanske det tog lidt mer klem, naar han far sagde det.»

Noter

- [n1.](#) da?»] *rettet fra: da? (trykkfeil)*
 - [n2.](#) gang.»] *rettet fra: gang. (trykkfeil)*
 - [n3.](#) fola!»] *rettet fra: fola! (trykkfeil)*
 - [n4.](#) ha] *rettet fra: har (trykkfeil)*
 - [n5.](#) du?»] *rettet fra: du? (trykkfeil)*
 - [n6.](#) Frederik] *rettet fra: Fredrik (trykkfeil)*
 - [n7.](#) Frederik] *rettet fra: Fredrik (trykkfeil)*
 - [n8.](#) os?»] *rettet fra: os? (trykkfeil)*
 - [n9.](#) Frederik] *rettet fra: Fredrik (trykkfeil)*
 - [n10.](#) Frederik] *rettet fra: Fredrik (trykkfeil)*
 - [n11.](#) sne.] *rettet fra: sne, (trykkfeil)*
 - [n12.](#) karret] *rettet fra: karrret (trykkfeil)*
 - [n13.](#) vil?»] *rettet fra: vil? (trykkfeil)*
 - [n14.](#) bestemor] *rettet fra: bestemor (trykkfeil)*
 - [n15.](#) hvisked] *rettet fra: hvisted (trykkfeil)*
 - [n16.](#) lov!] *rettet fra: lov!» (trykkfeil)*
 - [n17.](#) nu] *rettet fra: uu (trykkfeil)*
 - [n18.](#) Martha] *rettet fra: Marthe (trykkfeil)*
 - [n19.](#) Martha] *rettet fra: Marthe (trykkfeil)*
 - [n20.](#) Martha] *rettet fra: Marthe (trykkfeil)*
 - [n21.](#) Martha] *rettet fra: Matha (trykkfeil)*
 - [n22.](#) sæteren] *rettet fra: særen (trykkfeil)*
 - [n23.](#) Han] *rettet fra: Ha (trykkfeil)*
 - [n24.](#) faa] *rettet fra: paa (trykkfeil)*
 - [n25.](#) sølvknappede] *rettet fra: sølvknappnde (trykkfeil)*
 - [n26.](#) Frederikshald] *rettet fra: Frederiksstad (trykkfeil)*
 - [n27.](#) bestyreren] *rettet fra: bestyrersn (trykkfeil)*
 - [n28.](#) «Ja] *rettet fra: Ja (trykkfeil)*
 - [n29.](#) Frederikshald] *rettet fra: Frederikstad (trykkfeil)*
 - [n30.](#) igjen.»] *rettet fra: igjen. (trykkfeil)*
 - [n31.](#) far.»] *rettet fra: far. (trykkfeil)*
-

Hans Aanruds *En vinternat og andre fortællinger* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no